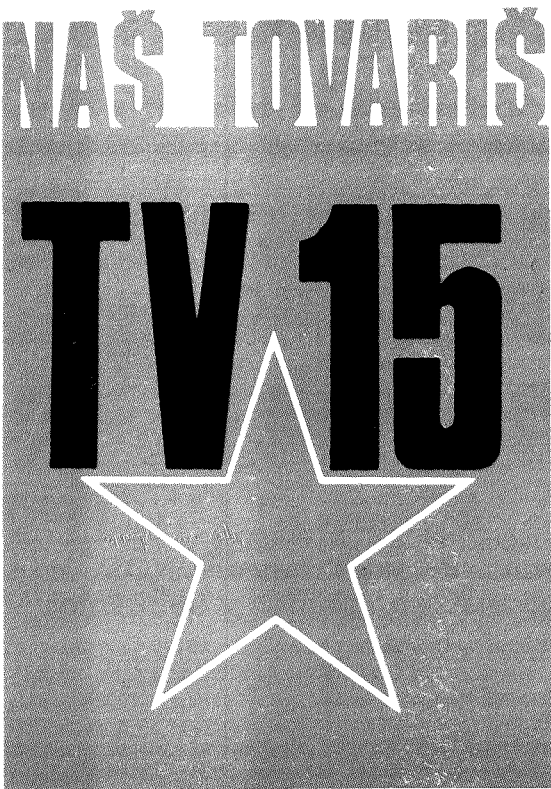

Št. 16-17 26. aprila 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošiljate na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Ob prvem
maju,
prazniku dela,
vsem
delovnim
ljudem
iskreno
čestitamo!

Naslednja, 18. številka TV-15
bo izšla 10. maja 1979

Delu čast in oblast

Zgodovinska zasluga naše partije je, da je ponovno afirmirala davno geslo delavskega gibanja »Tovarne delavcem«.

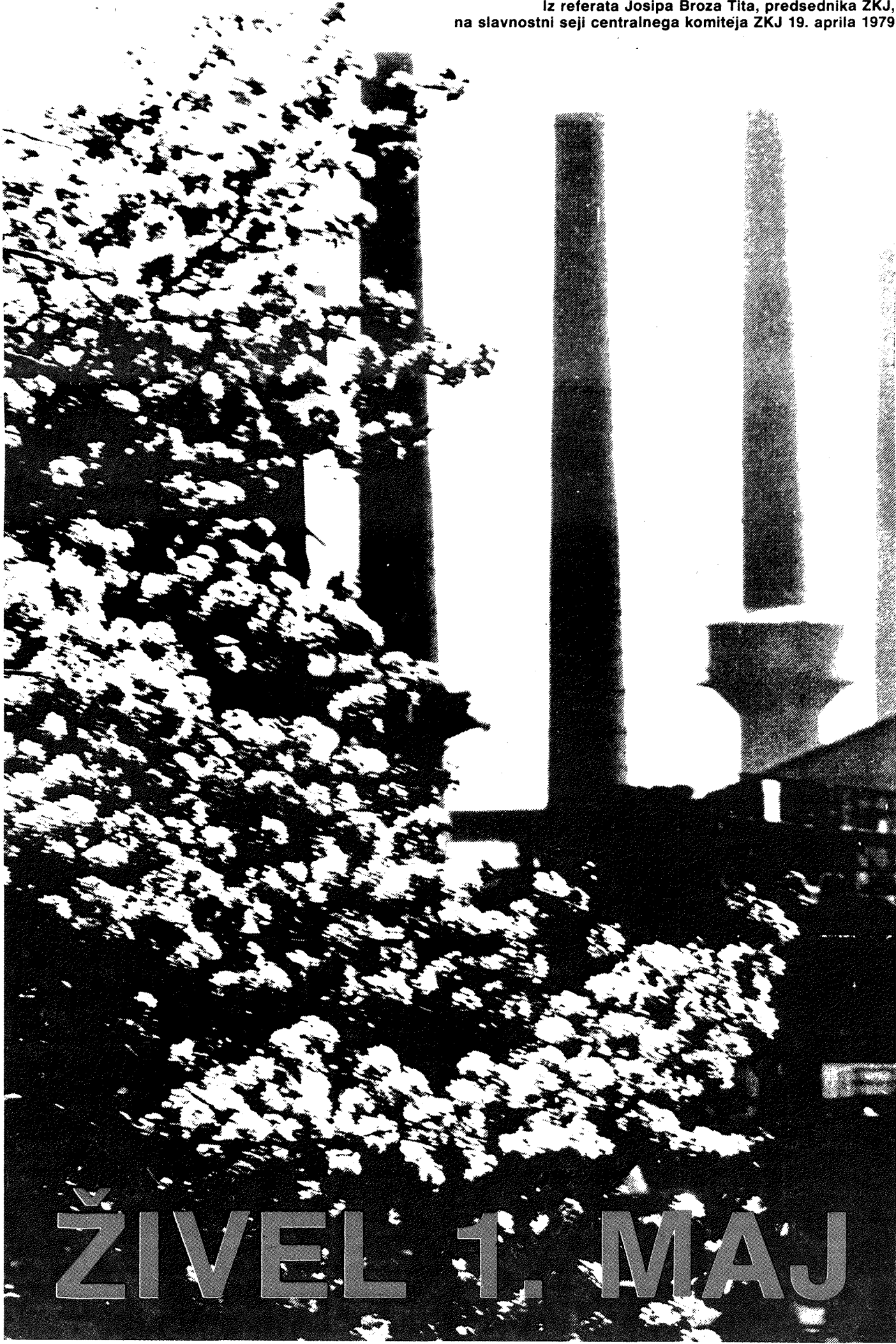
Z izročitvijo združenih podjetij v upravljanje delovnim kolektivom 1950. leta je bil storjen odločilen korak v utiranju poti za svoboden razvoj socialističnih družbenoekonomskih odnosov. Ko smo v prvih letih socialistične graditve uvedli sistem državnega upravljanja gospodarstva, smo vedeli, da s tem ne vzpostavljamo nobenih idealnih socialističnih odnosov. Vedeli smo, da se s tem samo začenja obdobje prehoda v novo družbo in da je te odnose nujno treba razvijati naprej. Lastna praksa kakor tudi praksa drugih nam je hitro pokazala, da bi tak sistem odnosov, če bi vladal dlje, kot je bilo neogibno potrebno čedalje bolj zaviral razvoj in zapiral perspektive gibanja družbe v smeri svobodnega združevanja neposrednih proizvajalcev, kar je tudi končni smoter socialistične revolucije in zgodovinska misija delavskega razreda. Sistem državnega upravljanja se je potemtakem moral umikati sistemu delavskega samoupravljanja. Država je v upravljanju zadev družbene reprodukcije morala začeti odmirati, tako kot so predvidevali tudi marksistični klasiki.

Čeprav smo imeli jasno načelno stališče, seveda nismo mogli takoj vzpostaviti odnosov, kakršne imamo danes. Bistveno pa je bilo, da začno delavci upravljati svoje delo in njegove rezultate. Tako so si delavci v praksi samoupravljanja pridobivali potrebne izkušnje in se vedno bolj zavedali tega, da je njihov materialni in družbeni položaj odvisen od njih samih. To je bil hkrati tudi pogoj, da postopoma prevzamejo upravljanje vseh zadev v družbi, da razvijajo čedalje višje oblike socialističnih samoupravnih družbenih odnosov.

Ko se danes ozremo na celotno prehojeno pot v razvijanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, lahko rečemo, da nismo vedno našli prave mere pri reduciranju ekonomskih funkcij države na tiste, ki so dejansko nujno potrebne. Razlogov zato je bilo več. Tudi v zvezi komunistov nismo bili vedno enotni v glediščih o vlogi države v gospodarstvu.

Posebno velika je bila centralizacija državnih funkcij, pa tudi odločilnega dela sredstev za financiranje razširjene reprodukcije v federaciji. Republikam in pokrajinama je to onemogočalo, da bi neposredno nosile odgovornost tako za svoj kakor tudi za skupni razvoj, zlasti še, ker v centru niso vedno posvečali dovolj pozornosti ekonomski enakopravnosti republik in pokrajin, specifičnim razmeram v njih in njihovim različnim interesom. Resda smo glede vsega tega tudi v programu Zveze komunistov Jugoslavije in posebej na 8. kongresu zavzeli pravilna načelna stališča, vendar se jih v praksi nekateri niso dosledno držali. Pri tem bi rad poudaril, da je program ZKJ zgodovinski dokument naše partije, ki bo še dolgo kažipot našega socialističnega samoupravnega razvoja.

Iz referata Josipa Broza Tita, predsednika ZKJ,
na slavnostni seji centralnega komiteja ZKJ 19. aprila 1979

ŽIVE! 1. MAJ

Po sledovih tragedije v Stranicah

Odmev na »So med Stranicami in Frankolovim samo jablane?«

Uvodoma ste napisali, da se je okupator potem, ko so borci Bračičeve brigade tu napadli kolono nemških tovarnjakov ter med drugim smrtno ranili tudi Antona Dorfmeistra, okrožnega vodje, maščeval. Dne 12. februarja 1945 je v zameno za smrt Dorfmeistra pripeljal iz celjskega Starega piskra (zloglasnih zaporov) kar sto talcev, ki so jih obesili na jablane ob cesti, ki vodi iz Celja v Maribor.

Nekje sem bral oziroma slišal, da se je zadnji talec, ki je stopil iz tovarnjaka, odločil za beg. Pokosili so ga s strojnico. Vedel je, da bo moral umreti, a je raje sprejel takšno smrt, kot da bi se krvoločnim okupatorjem pustil obesiti na jablano.

Še nekaj me zanima: nekje sem slišal, da so talce obešali neki naši ljudje, ki so služili okupatorju. Verjetno je kje, morda v Muzeju revolucije v Celju, vse to opisano in raziskano.

FRANJO HOVNIK
Jadranska 17
Ptuj

Sedemdeset let Tine s Frate

Da bi bilo v njenem srcu čim manj grenkobe, pa čim več lepih spominov in lepih trenutkov z mladimi.

Tina Zupančičeva, ki sedaj živi v Podhosti pri Dolenjskih Toplicah, bo 17. novembra dopolnila sedemdeseto leto.

Marsikaj je poskusila v življenju; od krivic in let najhujše krize na železarskih Jesenicah, kjer se je rodila in preživela otroštvo in mladost, do kljub napotom in trpljenju čudovitih partizanskih let, pa do lepih in težkih dni po vojni.

Toda, pojdite in jo vprašajte: »O čem naj pišemo ob tvojem rojstnem dnevu?« pa bo brez premisleka dejala: »Pišite o Frati!«

Frata pri Ajdovcu je postala partizanska Frata že junija 1941. Požgali so jo Italijani v roški ofenzivi avgusta 1942. Tina je prišla na Frato septembra 1941. Takoj se je vključila v delo za partizane. Tam je bil logar, njen poznejši mož Jože Zupančič. Ko so ga že konec maja 1941 poklicali na ilegalni sestanek, ki ga je vodil Jože Slak-Silvo, star komunist in pozneje komisar prve partizanske skupine, ki se je zbirala na Frati, je z radostjo in ponosom na stečaj odprl vrata svoje logarske hišice vsem, ki so se bojevali proti okupatorju.

V Frati je ostal velik del Tininega srca. Tam se je skovala in se utrdila, tam je trpela z borci in se z njimi veselila uspehov. Bila je borka svoje vrste – vselej pripravljena, da odpelje partizana varno mimo zased, odnese sporočilo, obveže ranjenega borca, kuha in pere partizanom. Frata je bila takrat partizanom dom. »O Frati se premalo ve in piše,« pravi včasih Tina z grenkobo v glasu.

Ko Frate ni bilo več, so Tino poslali kot aktivistko na stiško okrožje. Bila je tudi delegatka na 1. kongresu SPSŽ v Dobrniču. Pozneje je delala pri SNOS na oddelku za ljudsko imetje, kjer je ostala do konca vojne.

Po osvoboditvi je z možem Jožetom prišla v dolino Krke, v Sotesko. Tam je bila do tal požgana Auerspergova žaga, ki so jo z lastnimi rokami obnovili Jože, Tina in strojnik Feliks Črne. Tina je ena prvih obnovljenih žag na Slovenskem. »Delu čast in oblast,« je

Tina napisala na transparent, ki je ob otvoritvi žage visel nad vhodom.

Z velikim trudom sta si postavila hišico v Podhosti, kjer sedaj živi Tina sama. Jože ji je pred štirimi leti umrl.

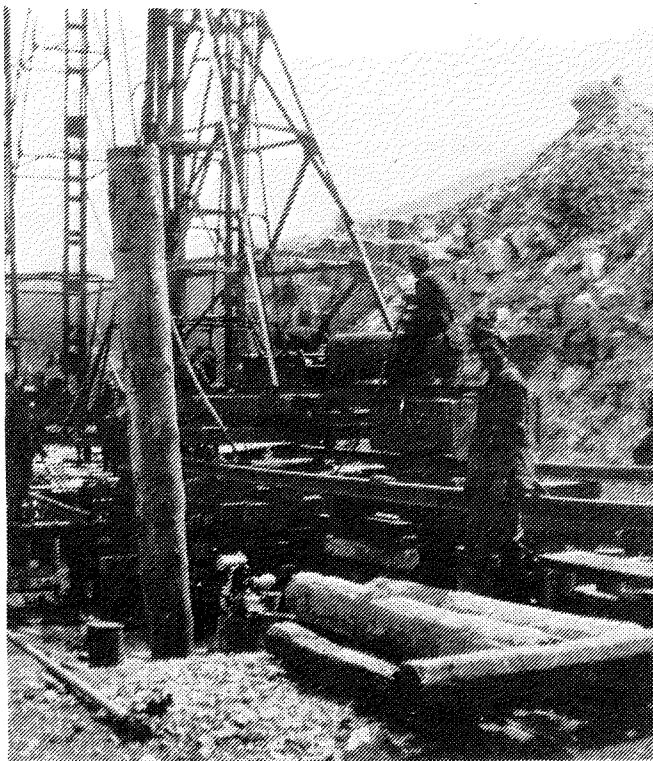
Veliko je Tina delala za zgodovino osvobodilnega gibanja, pisala o dogajanjih iz narodnoosvobodilnega boja, pešala po Globodolih in Lipovcih, z Dvora na Žvirče, Male Lašče, v Lopato.

»Kakor partizani – z nahrbtnikom in peš. Tedaj je bilo še veliko revščine, veliko zaostalosti... pa tako malo vode – komaj za žejo. Zdaj je vse drugače. Vesela sem da smo veliko dosegli. Najbolj srečna pa sem, ker k meni tako radi prihajajo mladi. Če imajo kaj za domačo ali šolsko nalogo o partizanih, pridejo kar k meni!«

Posebno tesno je povezana z žužemberškimi pionirji, ki se je spomnijo ob vsakem prazniku in ji tudi pošiljajo svoje šolsko glasilo.

SILVA ROZMAN
Pražakova 7
Ljubljana

Leta 1962 je v zbirki **Dokazi** izšla drobna knjižica z naslovom **Frata**, s katero se je Tina Zupančičeva oddolžila spominu na bojne tovariše, ki so bili v Frati ali so hodili skozi na pohode ali v boje.

Pošiljam fotografiji, ki jih je naredil moj brat. Mislim, če se ne motim, da je to Štampetov most in Italijani. Vem, da je fotografija nastala pred letom 1942, ker je bil v tem letu moj brat ustreljen.

PRIPIS UREDNIŠTVA: Žal je podpis pod fotografijo nečitljiv; žal nam je tudi, da nam tovariš ni povedal imena svojega brata.

Ne zapustimo jih

Pozornost do udeleženca v NOB, ko ta išče zdravstveno pomoč v bolnišnici.

Sem sin padlega borca in matere, ki ji je zaradi sodelovanja v NOV tudi priznan status borca.

Ko je mati izgubila moža, so ji ostali štirje nedorasli otroci. Borila se je in se trudila, da bi te otroke preživela. Pri tem je v njej nenehno tlela zavest, da pripada tistemu revolucionarnemu gibanju, za katerega je življenje dal njen mož in oče štirih sirot. Toda ne, njena naloga ni ostala samo pri skrbi za otroke. Dolžnost jo je klicala, da pomaga ljudem okoli sebe.

Imela je zelenjavno trgovinico, v kateri si našel vsega: od soli, tobaka, igel, pa do sadja in zelenjave. Tja so se zatekali tisti, ki so potrebovali pomoč, predvsem partizanske družine, ki so po odhodu svojih mož med partizane ostale brez dohodkov.

»Francka, pomagaj, če moreš...« In Francka je pomagala, kolikor je bilo v njeni moči.

Prihajale so kurirke: »Francka, dajte sol za partizane in nekaj tobaka.« Nikoli niso odhajale praznih rok.

Po vojni so ji čestitali in ji priznali status borca.

Kot njen najstarejši sin sem vedno ostajal z njo v najtežjih trenutkih naše Štefančkove družine, kot so nas po domače imenovali ljudje. Tako takrat, ko je padel oče na Šturski gori, potem ob hudi operaciji, ko je komaj še telo življenje v njej. Opomogla si je in dalje živela za nas, njene otroke.

Bila je (22. januarja 1979) v bolnišnici Franca Derганca v Šempetru pri Novi Gorici, kamor se je zatekla po zdravniško pomoč.

Kaj me je prignalo k temu, da pišem o svoji materi?

Še so v bolnišnici nekdanji borci, ki jim je vojna načela zdravje. Toda med obiskovalci zaman iščem predstavnike združenj borcev, sindikatov ali SZDL. Ko odhajajo v bolnišnice, so z njimi le še svojci ali pa še ti ne. Ni mi vseeno. Več pozornosti moramo nameniti tistim borcem, ki iščejo pomoč v zdravstvenih institucijah, predvsem pa bi morale skrb prevzeti občinske in krajevne borčevske organizacije.

Nikogar ne želim žaliti. Naj mi oprostijo vsak, ki ga bo zadel košček resnice.

Ne pozabimo, kmalu bomo ostali sami, otroci teh ljudi. Spoštujemo jih in jim namenimo več pozornosti! Zakaj ne bi imeli odbori borčevskih organizacij v kraju ali v občini zadolžene člane, ki bi obolele v bolnišnicah obiskovali v najtežjih trenutkih, jih moralno podpirali in verjemite, srečni bi razmišljali: »Niso pozabili name.«

Pomislimo na tiste, ki nimajo nikogar in ostajajo sami v svoji bolečini.

KALIN LEOPOLD
Ob Hublju 4
Ajdovščina

Odmev s poti prekomorcev

Izletniki z Dolenjske so hvaležni organizatorjem izleta po poteh prekomorcev in osebju ladje Slavija.

Vse priznanje organizatorjem ZZB NOV Piran za uspešno križarjenje po Jadranu od 25. do 31. marca letos. Prav tako se moramo zahvaliti vsemu osebju ladje, ki nam je vso pot namenjalo veliko pozornosti in poskrbelo za vedro razpoloženje. Še posebej pa velja zahvala vodstvu in govornikom, ki so s pripovedovanjem zbudili v nas spomine na revolucionarno pot prekomorcev v Jadranu.

Žal pa krajev v Črnogorskem Primorju, ki smo jih obiskali, skoraj ni več. Nedavni potres je mnoge znamenitosti spremenil v ruševine. Še huje nam je ob misli, kako je ta nesreča prizadela tamkajšnje prebivalce. Moramo izkazati solidarnost in z organizirano akcijo priskočiti na pomoč tudi mi izletniki. Zato pozivam organizatorje, da sprejmejo ta predlog.

MIHA NOVLJAN
Višnja gora 99

Petdeset let od smrti Djura Djakovića in Nikole Hečimovića

»Izvršen je bil zločin...«

Tako je bilo med drugim zapisano v letaku, ki sta ga maja 1929 izdala PK KSJ in SKOJ za Slovenijo, v katerem sta obvestila vse partijske in napredne slovenske sile o smrti dveh velikih revolucionarjev.

Čas: leto 1929,

Kraj: stara Jugoslavija,

Okoliščine: šestojanuarska diktatura;

Organizacijski sekretar Centralnega komiteja KPJ - Djuro Djaković. Seje, sestanki, iskanje pravih rešitev. Partija je v ilegali, pravkar so prepovedani neodvisni sindikati. To je okvir podobe leta 1929 v Jugoslaviji.

Djuro Djaković je v tem času ilegalno bival v Zagrebu na Miramarski 4, kjer so tudi sicer pogosto prebivali partijski aktivisti. Dvajsetega aprila zjutraj je Djuro zapustil to svoje pribežališče. Istega dne proti večeru se je s tovarišem Nikolo Hečimovićem namenil na stanek na Medveščaku. Na poti tja so oba prijeli.

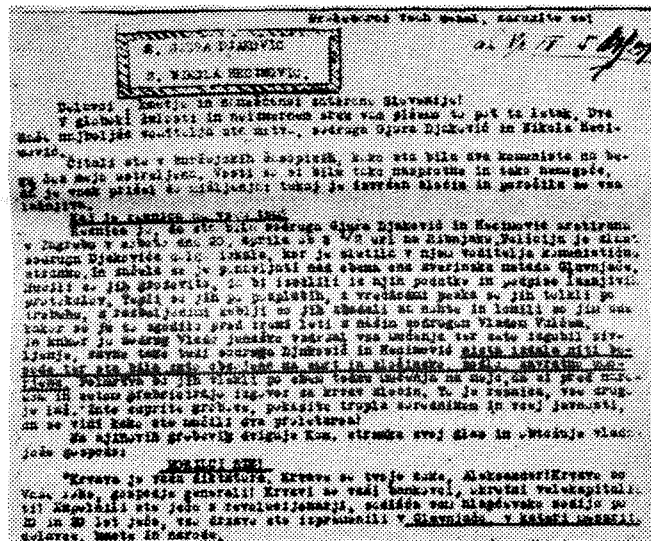
Zaradi nedavne atentata na kraljevega zaupnika (ubili so ga na cesti sredi Zagreba) so se že nekaj dni vršile aretacije, racije. Še bolj pa je to »dejavnost« pospešil »primer Vilima Horvaja«. Tega tovariša so v zadnjih dneh marca 1929. leta partijski tovariši uspeli rešiti iz zaporov... oblasti so za večjo uspešnost svojih akcij celo zamenjale zagrebško policijsko ravnanje in dodelile za to delo posebej »izurjene« agente.

Djura Djakovića in Nikolo Hečimovića so odpeljali na policijsko ravnanje, kjer so ju zverinsko mučili. Djura so še istega dne soočili z aretirano Marijo Balkovsko (pri kateri je prejšnje dni stanoval). Ta tovarišica je preživela drugo svetovno vojno in je v svojih spominih oživila tiste dogodke: »... bil je povsem pretepen, poln krvavih modric; hoditi ni mogel več...«

Oba prijeta tovariša sta v zaporu izkazala svoj veliki pogum in neupogljivost. Tako so o dogodku poročali tudi v takratnem ilegalnem partijskem tisku in ju dajali za zgled lika revolucionarjev.

Se danes je smrt Djure Djakovića in Nikole Hečimovića na jugoslovansko-avstrijski meji nekočlikan skrivnostna. Ob meji pri Velikem Boču, v bližini Šelove domačije, ob potoku, ki meji z Avstrijo, so našli avstrijski orožniki mlako krvi... Drobci pripovedi, zapisov iz zaslišanj enega od morilcev obeh revolucionarjev dajejo le obris tragedije ob meji. Dva dni so vlačili pretepena in v zaporu premučena revolucionarja vzdolž meje, da bi poiskala in pokazala mesto, kjer naj bi bila skrita in zakopana partijska literatura.

Zahrbtn uboj Djura Djakovića in Nikole Hečimovića naj bi bil opomin in svarilo pred ilegalnim prehajanjem meje, v zgodovini pa je ta dogodek ostal zapisan kot eden izmed vrste najkrvoločnejših v gonji šestojanuarske diktature proti delovanju KPJ.

Letak, ki sta ga izdala PK SKOJ in KSJ za Slovenijo maja 1929. leta o uboju Djakovića in Hečimovića.

Prvi žrtvi diktature: Djuro Djaković, organizacijski sekretar CK KSJ in Nikola Hečimović, sekretar Rdeče pomoči Jugoslavije, ki so ju orožniki ubili 26. 4. 1929 pri Sv. Duhu na Ostrmem vrhu - To fotografijo so razširjali komunisti kot obtožnico proti takratni diktaturi.

Muzej Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici

Trajen pomnik novim rodovom

Na podlagi ugotovitev raziskovalcev naše partijske zgodovine o konstituiranju CK KPJ v domovini in kot trajen pomnik na ta dogodek je bil ustanovljen odbor za ustanovitev muzeja z nalogo, da se v hiši Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici uredijo spominske zbirke, ki bi poleg prikaza usnjarske dejavnosti družine Godce osvetlile tudi zgodovinski dogodek iz marca 1939. leta, ko se je v tej hiši zbralo začasno

oziroma ureditvi muzeja, je bilo dokončno dognanje, da je bil v tej stavbi od 15. do 18. marca 1939. leta konstituiran CK KPJ v domovini, pod vodstvom tovariša Tita. Na osnovi tega dognanja so se pričele priprave za ustanovitev muzeja.

Nekdanji lastnik stavbe (potomec Tomaža Godca) je bil pripravljen zamenjati bivališče in tako so začele priprave za ustanovitev muzeja v drugi polovici leta 1978. Celot-

po stavbi. V spodnjem desnem traktu - zidanem delu lesenem prizidku in še nadstropju je urejen usnjarski del t. j. rekonstrukcija nekdanje Godčeve obrti. V prvem prostoru je prikazan postopek luženja kož, v naslednjem prostoru je prikazan nadaljnji postopek predelave, nato še ena delovna »faza«, v prvem nadstropju pa je sušilnica usnja. Prav v tem prostoru - sušilnici je istočasno postavljen prikaz konstituiranja Centralnega komiteja KPJ, ki se je formiral v tem prostoru in velja zato za osrednji prostor v muzeju.

Prikaz konstituiranja je podan s fotografijami ustanovnih članov CK ter z dokumenti, ki se nanašajo na formiranje centralnega komiteja v domovini.

Poleg že omenjenih prostorov je v muzeju še spominska soba prvobor- ca in organizatorja vstaje v Bohinju - Tomaža Godca, v pritličju pa tudi prikaz naprednega predvojnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja v Bohinju.

Po svečani otvoritvi muzeja, ki bo sovpadla z osrednjo slovensko prvomajsko proslavo, bo muzej do nadaljnjega odprt za obiskovalce vsak dan dopoldan in popoldan, osnovne podatke pa bo sta posredovala dva vodiča. Pri tem seveda ne smemo pozabiti na katalog, v katerem posamezne dele razstavljenih zbirk pojasnjujejo besedila Marjana Vidmarja, Franceta Filipiča in Franceta Benedika.

France Benedik

Hiša Tomaža Godca pred obnovitvijo.

vodstvo KPJ in se konstituiralo v CK KPJ s tovarišem Titom na čelu.

V hiši, nekdanji usnjarni Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, bo 1. maja letos odprt muzej Tomaža Godca. Simbolično poimenovanje muzeja po znanem bohinjskem revolucionarju pa v muzejski zasnovi zajema mnogo širši prikaz dogodkov iz naše zgodovine. Najbolj neposredni povod za odločitev o postavitvi,

no stavbo je bilo potrebno dodobra adaptirati, da bi bilo vanjo moč postaviti muzejske zbirke.

Za ureditev muzeja so bili zadolženi Gorenjski muzej v Kranju, Tehniški muzej iz Ljubljane ter zgodovinski oddelek CK ZKS. Izvajalci nalog so prevzeli tudi vsebinsko oblikovanje novega muzeja.

Celotna ureditev obsega tri dele, ki bi jih lahko predstavili s sprehodom

»Po mojem prihodu v državo je novo vodstvo imelo svoj prvi sestanek v začetku marca (med 15. in 18. marcem op. nov.).

Na sestanku so bila osvetljena pomembna vprašanja kot je obramba dežele, ker je ravno v tem času Hitler okupiral Češkoslovaško. Takoj smo preučili in objavili razglas vsemu narodu in vojski Jugoslavije ter podčrtali našo jasno usmeritev ob tem vprašanju. Nadalje smo obravnavali vprašanja volitev, sindikalno vprašanje in vprašanje ustvarjanja delavske partije. Odločili smo se, da pristopimo k preverjanju kadrov in čiščenju Partije. Takoj so bili izključeni nekateri protipartijski elementi v državi in tujini...

Sprejeli smo tudi odločitev o posvetovanju vodilnih tovarišev KPJ: članov nacionalnih centralnih komi-

tejev, pokrajinskih komitejev, okrožnih komitejev in mestnih komitejev. Sklenili smo, da objavimo glasilo partije »Proleter« ter da pripravimo njegovo tiskanje v državi. Takoj smo obravnavali tudi določene članke za »Proleter«, urejanje pa je bilo poverjeno meni. Preverjanje udeležencev posvetovanja sem v glavnem izvršil osebno, za ostale pa so prevzeli odgovornost tovariši v Sloveniji in Črni gori...«

To je delček poročila tovariša Valterja (Tita) o stanju v Jugoslaviji, ki ga je zapisal v Moskvi septembra 1939. leta za Kominternu in se neposredno nanaša na konstitutivno sejo CK KPJ v Bohinjski Bistrici. (Odlomek je preveden iz 5. dela Zbranih del Josipa Broza Tita.)

Tudi v vsakdanjem delu je revolucija

Enega letošnjih nagrajencev s »Priznanjem OF«, tovariša Karla Šterbana iz Krškega smo ob tej priložnosti zaprosili za nekaj odgovorov na vprašanja. Prijazno se nam je odzval.

V predlogu za »Priznanje OF« OK SZDL Krško je med drugim zapisano tudi tole:

»Življenjska pot Karla Šterbana je tako bogata, da ga upravičeno štejejo kot izreden primer revolucionarja in družbenega delavca. Z najdaljšim partijskim stažem v naši občini in skoraj neprimerljivo de-

lovno vremo je še danes vzor mladim v boju za nove družbene odnose in razvijanje revolucionarnih tradicij NOB...«

S šestnajstimi leti se je zaposlil v hrastniškem rudniku kot delavec v separaciji. Od leta 1921 je bila njegova pot revolucionarna jasno načrtovana. Najprej je postal član neodvisne sindikalne organizacije, član KPO Vesna in njen odbornik, kmalu za tem član Skoja, leta 1923 izvoljen v odbor slovenske mladine v Hrastniku, se leta 1924 udeležil napada na Orjuno in postal leta

1928 član Partije. To je le najkrajši zapis o njegovi predvojni revolucionarni poti.

Sam pa o svojem delovanju med rudarji pred vojno pripoveduje takole: »Leta 1932 smo dobili komunisti nalogo, da se vključimo v sindikalno organizacijo rudarjev. Tam sem postal tajnik (od leta 1936 do 1939) nato pa sem bil odpuščen iz rudnika zaradi sodelovanja pri organiziranju stavke decembra 1939.

Naloge, ki mi jih je zupala Partija, sem prenašal med delavce preko sindikata, saj smo člani Partije le na ta način lahko delovali legalno.«

Bil je med organizatorji stavk v letih 1923, 1934 in 1939, ves čas pa je tudi aktivno deloval v KPD Svoboda in Vzajemnost.

Tik pred vojno se je zaposlil v rudniku Senovo, kamor je s seboj prinesel tudi številne izkušnje iz Revirjev. Takoj 1941. leta se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje kot aktivist in funkcionar OF med delavci in prebivalci bohorskih vasi. Ko je postalo delo na terenu zanj prenevarno, je odšel v partizane.

»Po končani vojni je bil rudnik Senovo izropan, zato smo takoj pričeli z obnovo jame in leta 1946 je rudnik začel normalno obratovati. Tistega leta so prejeli senovski rudarji tudi prehodno zastavo kot najboljši rudarji v Jugoslaviji.

Leta 1962 smo začeli razmišljati, kako nadomestiti delovna mesta v rudniku, saj so raziskave pokazale, da zaloga ni. Tako je v kraju zrasel nov obrat Metalne iz Maribora.

V naši krajevni skupnosti tudi ni bilo primerne zaposlitve za ženske, zato smo se dogovorili, da na Senovem zgradimo nov obrat Lisce iz Sevnice. Ta danes zaposluje približno 300 delavk.

V povojnem obdobju je bilo zgrajenih pri nas mnogo stanovanj, otroški vrtec, mnogo novih cest, vodovodov... Sedaj se nam bo izpolnila tudi dolgoletna želja, saj bo 29. novembra odprt nov kulturni dom, ki bo nosil ime naše legendarne Štirinajste.

Naš občinski odbor ZZB NOV uspešno deluje kot del skupne fronte socialističnih sil v SZDL. Tudi občinska konferenca SZDL s poslušom rešuje

in spremlja problematiko borcev. Borci delujemo še na vrsti področij skupaj z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami, zlasti pa pri negovanju tradicij NOB, skrbi za borce, ob čemer se zlasti dobro vključuje v negovanje tradicij NOB mladinska organizacija in koordinacijski odbor za obujanje tradicij NOB pri OK SZDL.«

Pravzaprav smo tovariša Šterbana bolj spraševali o njegovem družbenopolitičnem delu, kot o razvoju kraja, kjer živi in dela. A očitno je njegovo delo tako prežeto z vsem, kar se pri njih dogaja, da je v vsakem delovnem uspehu, vsaki povojni izboljšavi in snovanju za razvoj tistih krajev tudi velik delež njegovih prizadevanj, njegovega osebnega dela in aktivnosti. Tako menijo in cenijo njegov prispevek tudi v družbenopolitičnih organizacijah v Krškem, saj so ob koncu obrazložitve predloga za »Priznanje OF« zapisali tudi tole:

»Tudi sedaj, pri petinšestdesetih letih starosti in slabem zdravju še vedno uspešno opravlja funkcijo predsednika OO ZZB NOV, je član OK SZDL Krško in medobčinskega združenja ZZB NOV Posavje ter član sveta republike. Njegovo dosedanje življenje je tvorno vplivalo na razvoj naše samoupravne socialistične družbe...«

Tovariša Karla Šterbana, ki je vso svojo plodno življenjsko pot prehodil po neuhojeni poti naše revolucije smo vprašali, kaj bi sporočil mladim, kaj bi jim dejal, kako doseže človek polnost in uspešnost v življenju?

»Mislim, da je za mladega človeka pomembna vzgoja ki jo ima v družini in v okolju v katerem živi in dela. Ob porajanju potrošniške miselnosti je potrebno spodbujanje k spoznanju, da se posameznik uveljavlja v naši samoupravni socialistični družbi lahko le, če je del te družbe, ne pa, če se izloči iz nje in živi »svoje« življenje. Napori graditve naše socialistične družbe v povojnem obdobju so nekoliko v senci našega oboroženega boja in boja naprednih sil pred vojno, vendar je v zadnjem času tudi pri tem čutili napredek – zlasti pri uvajanju predmeta osnove marksizma na naših srednjih, višjih in visokih šolah.

Spoštujte in spoznavajte našo zgodovino, iz nje se boste naučili graditi prihodnost!«

Prepričani smo, da je vsaka od obrazložitve za letošnja »Priznanja OF« na nek način podobna življenjski poti tovariša Karla Šterbana – seveda morda na različnih področjih dela, vsekakor pa revolucionarna in za našo družbo bogastvo. Zato naj bo zapis in pogovor s tovarišem Šterbanom tudi naša čestitka vsem letošnjim nagrajencem s »Priznanjem OF«.

Letošnja priznanja OF

Republiška konferenca SZDL Slovenije bo letos ob dnevu ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda že desetič zapored podelila Priznanja OF dvajsetim prejemnikom na slavnostni seji RK SZDL.

Iz obsežnejših obrazložitve predlogov za podelitev Priznanj OF slovenskega naroda v letu 1979 naj navedemo le kratke izvlečke, ki so zapisani na diplomah posameznikov:

Dr. Franja Bidovec-Bojc je prejela Priznanje OF »za zasluge pri razvoju partizanskega zdravstva, za dosežke v zdravstvu po osvoboditvi ter za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij v zdravstvu.«

Ciril Bukovec – »za dolgoletno zvesto aktivistično delo v NOB in za uspešno družbenopolitično delo po osvoboditvi.«

Ivan Gorjup – »za požrtvovalno družbenopolitično delo v NOB in enako uspešno delo v družbenopolitičnih in družbenih organizacijah po osvoboditvi.«

Ksenija Kocjančič – »za predano politično delo v partizanih in v naprednih organizacijah Slovencev v Italiji.«

Milan Kučan – »za bogat prispevek k idejnemu in vsebinskemu razvoju ter poglobljanju vloge Socialistične zveze na osnovi tradicij osvobodilne fronte.«

dr. Pavla Jerina-Lahova – »za usluge pri razvijanju partizanskega zdravstva, za enkratni znanstveni prispevek pri organiziranju transfuziološke službe v Jugoslaviji in za delo na zgodovini partizanskega zdravstva.«

Franc Mikuž – »za dolgoletno aktivistično delo v NOB in za družbenopolitično delo po osvoboditvi.«

Jože Nered – »za dolgoletno požrtvovalno aktivistično delo, zlasti pri uveljavljanju SZDL.«

Zlatko Ogrinc – »za zavzeto aktivistično delo še posebej pri utrjevanju sistema informiranja v občini Radlje.«

Hanži Ogris – »za predano politično delo in enakopravnost slovenskega življa na Koroškem.«

Rado Pehaček – »za pomemben ustvarjalni delež v narodnoosvobodilnem boju in v povojnem razvoju naše socialistične samoupravne skupnosti.«

Ivan Prezelj – »za dolgoletno zavzeto in revolucionarno aktivistično delo, zlasti v krajevni organizaciji SZDL.«

Rado Pušenjak – »za vztrajno in uspešno dolgoletno družbenopolitično delo.«

Slavica Rogan – »za prispevek k družbenopolitičnemu organiziranju mladih kmetijskih proizvajalcev.«

dr. Ruža Šegedin – »za zasluge pri razvijanju partizanskega zdravstva, za dosledno socialistično aktivnost v povojnem času, posebej za razvoj družbenopolitične aktivnosti zdravnikov.«

Karel Šterban – »za vsestransko družbenopolitično delo in zavzeto prenašanje revolucionarnih tradicij v Posavju.«

Jože Vadnjal – »za požrtvovalno aktivistično delo med NOB in v povojnem obdobju.«

Jože Varga – »za zavzeto aktivistično delo pri samoupravnem, političnem in ekonomskem razvoju Lendave.«

Ciril Vidmar – »za izjemno dragocen prispevek pri izdajanju in širjenju marksističnega tiska, še posebej pri izdaji Speransovega dela »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja.«

Stanislav Vrhovec – »za dolgoletno zavzeto aktivistično delo med narodnoosvobodilnim bojem in za družbenopolitično delo po osvoboditvi.«

Letos 23. pohod Po poteh partizanske Ljubljane

Leta 1957 je bila prvič organizirana najbolj množična prireditev v Jugoslaviji – pohod Po poteh partizanske Ljubljane. Iz leta v leto so se prve dni maja v Ljubljano zgrinjale množice, da bi s svojo udeležbo na pohodu počastile spomin na herojski štiriletni boj prebivalcev Ljubljane med NOV.

Pionirskega pohoda »Po poteh tovarištva in spominov«, ki bo 26. aprila, se bodo udeležili učenci nižjih razredov osnovnih šol vseh ljubljanskih občin (Bežigrad, Center, Moste-Polje, Šiška, Vič-Rudnik), to je 20.544 udeležencev. Vse šole dobijo pred pohodom poziv, da učenci uredijo na poti pohoda obeležja (kamne), za katere so jim poverili oskrbo. Ob obeležjih bodo pripravili kulturne programe. Različne smeri pohoda se bodo končale z osrednjo prireditvijo ob 11. uri na Trgu revolucije, občina Moste-Polje pa bo organizirala zaključno proslavo v Zajčji dobri ob 10. uri.

V športnem delu pohoda 9. maja bo na moški in ženski progi »Partizanskega marša« sodelovalo 300 udeležencev. Začetek Partizanskega marša za moške bo ob 16.50 uri, za ženske pa ob 18.10 uri. Obenem bo ob 18. uri start kolesarjev v Šiški. Ob 18.50 in 19.50 bo start štafet.

Siroko zanimanje za pohod je bilo vodilo odbora, da je pred 13 leti prvič razpisal tudi mednarodno športno tekmo »Tek prijateljstva«. Na letošnji tek se je prijavilo 25 mestnih reprezentanc iz 20 evropskih držav. Iz Jugoslavije so povabili 12 mest: Ljubljana, Beograd, Zagreb in Sarajevo, republiške in pokrajinske zveze pa naprosili, da pošljejo svoje reprezentance. Doslej se je odzvala samo reprezentanca Celje. Tek prijateljstva predstavlja eno od oblik tekmovalnega dela pohoda. Start bo 9. maja ob 20. uri. Zaključil se bo z ognjemetom z Ljubljanskega gradu.

Za množični pohod »Po poteh tovarištva in spominov«, ki bo 12. maja, pa je prijavljenih, kot še nobeno leto, komaj 731 udeležencev. Letošnji pohod bo spremenil tradicionalno pot. Starti bodo ob 7.30 uri v treh smereh: 2 na 10.000 metrov in 1 na 5000 metrov.

Osrednja proslava bo ob 11. uri pred filharmonijo. Fanfare bodo naznanile konec pohoda. Po pozdravnem govoru predsednika odbora za pohod Po poteh partizanske Ljubljane Franca Stadlerja-Pepeta bodo podelili spominske znake na prapore. Igrala bo godba JLA. Osrednji govornik bo Franc Tavčar-Rok, nekdanji komandant KNOJ v Sloveniji, ki je nastala iz VDV. Divizija VDV, kot zaščitnik narodne oblasti na terenu med NOB, bo obenem proslavila 35-letnico svojega obstoja. Pohodniki bodo odposlali pozdravno pismo tovarišu Titu in ob zvokih Internationale se bodo spet za eno leto razšli.

Živa Drole

B.Ž.J.

Prišel je odločilen trenutek, ko so odpovedale vse visokoleteče parole o narodni zavesti, ko so v metežu začetka vojne prišli na dan vsi plitvi interesi buržoazije. Prišel je čas, ko so na barikadah za obrambo narodove svobode in pravic ljudskih množic trdno stali in zbrano ukrepali le komunisti. Ti so edini znali in mogli za sabo popeljati vse, kar je bilo v narodu dobrega, zdravega.

Kakor je ustanovitev osvobodilne fronte že izredno hitro (po ustanovitvi) pokazala uspehe, ko je povedla v akcijo in boj najširše množice, je vendarle njen pomen danes, ko ga lahko povezujemo s kompleksnejšimi obzorji slovenske politične zgodovine, še obsežnejši in veličastnejši.

Zasnove ustanovitve osvobodilne fronte slovenskega naroda segajo kot je znano, v predvojna leta ter so v življenjski povezanosti z delom in delovanjem slovenske komunistične partije. Seči bi morali daleč nazaj – k bojem za sindikalno enotnost delavstva, k boju za kmeta, k številnim masovnim akcijam za združitev vseh naprednih sil v Sloveniji, v katerih sta moč in vpliv partije na delavski razred in kmečke množice vse bolj prevladovala.

Ze nekaj let pred začetkom druge svetovne vojne so se obrisi prihajajoče apokalipse črtali na obzorju. Komunisti so jo s še nekaterimi naprednimi silami čutili, nanjo opozarjali in se nanjo tudi pripravili. Ljudskofrontno gibanje (ki se je leta 1939 preimenovalo v Zvezo delovnega ljudstva Slovenije) ni bilo ne stranka in ne koalicija. Združevalo je komuniste, kmečko demokratično gibanje in prosveto in utrjevalo vezi z delom krščanskih socialistov, katerih skupne so bile zahteve po boju za mir, enakopravnost Slovenije z drugimi jugoslovanskimi narodi, za svobodo tiska, združevanja in za vsestransko njaširšo demokracijo ter narodno samoodločbo. Poziv ZDLS v novembru leta 1939 delovnemu ljudstvu Slovenije k boju za svobodo, enakopravnost, za demokratične pravice delovnih ljudi in boljše življenje, proti vojni... za naslonitev na Sovjetsko zvezo, je državni režim močno vznemiril. Posegel je po skrajnih ukrepih zapiranja in internacije... Vendar si je KPS z akcijo za ustanovitev »Društva prijateljev Sovjetske zveze« pridobila še dva pomembna zaveznika v delu krščanskih socialistov in delu Sokolov.

Ustanovitev OF

Iz kratkega pregleda dela in usmeritve partije v letih pred vojno je razvi-

Ustanovitev osvobodilne fronte – v najusodnejšem trenutku slovenske zgodovine

Prelomnica v narodovi zavesti

V imenu CK KPS je podal Boris Kidrič z analizo trenutnega položaja in perspektiv nadaljnjega razvoja nekaj na kratko skiciranih točk, ob katerih so bili vsi prisotni soglasni:

1. Uspehi tujeve demagogije so zgolj trenutni, na obzorju pa je vsenarodno množično gibanje.
2. Slovenski narod bodo osvobodile njegove lastne sile.
3. Ljudje in krogi, ki so odgovorni za poraz in zasužnjenje, bodo postali opora tujim zatiralcem.
4. Sovjetska zveza je up in nada slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja.
5. Z delom je treba začeti takoj – ali z drugimi besedami, kako je te točke zapisal in (vsebinsko enako) formiral Boris Kidrič v rokopisu leta 1944:

1. Uspehe hitlerjanske demagogije med slovenskimi ljudskimi množicami je zakrivila protiljudska politika nekdanjih oblastnikov. ti uspehi so le prehodnega značaja in na vidiku je množično gibanje za osvoboditev in združitev zasužnjenega in razkosanega slovenskega naroda.

2. Nosilci protiljudske politike v predaprilski Jugoslaviji se bodo razkrili tudi v osvobodilnem boju kot protinarodni in petokolonski elementi.

3. Usoda in prihodnost slovenskega naroda sta kar najtesneje povezani z usodo in prihodnostjo velikega ruskega naroda in vse Sovjetske zveze.

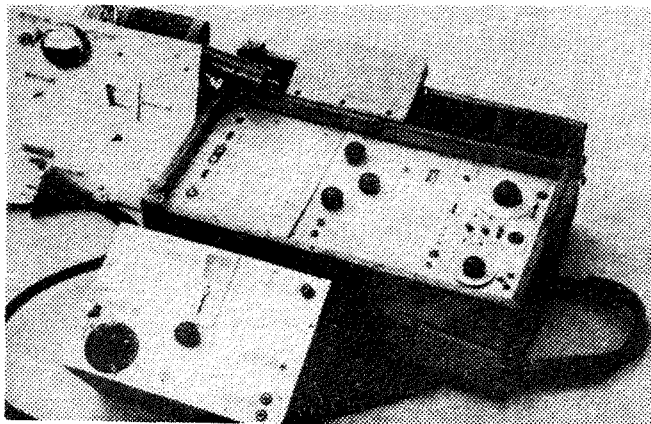
4. Takoj je treba pričeti z zbiranjem slovenskih množic na temelju borbe za osvoboditev in združitev slovenskega naroda.

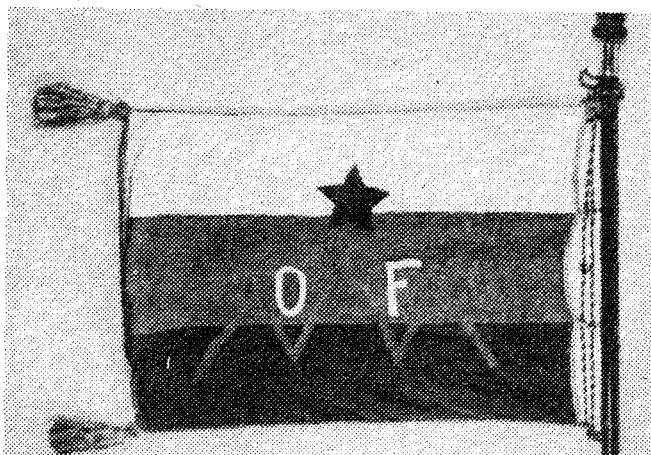
Prva stran glasila OF »Osvobodilna fronta« z novoletno poslanico in devetimi temeljnimi točkami OF.

Znak OF na transformatorski postaji v Trnovem.

Radijski oddajnik OF, imenovan »Kričac«.

Zastava, ki so jo ljubljanske žene podarile VOS 31. XII. 1941.

Znak OF na italijanskem lepaku.

dno, da ustanovitev osvobodilne fronte slovenskega naroda v letu 1941 nikakor ni bila »srečna okoliščina«, ampak le posledica povezovanja vseh pozitivnih in demokratičnih sil v Sloveniji, ki jo je znala edinole komunistična partija prepeljati mimo Scilo in Karibdo slovenskih političnih razmer.

Razpad kapitalistične Jugoslavije je zgodovinski primer zloma in razpada države, ki ni sposobna povezati in formirati takih naprednih sil, ki bi bile kos ekonomskemu izkoriščanju, politični prevladi ter, da bi ustvarile socialne in politične pravice in svobodo človeka, delavskega razreda in delovnih ljudi nasploh. Prav tako ni bila sposobna graditi enakopravnih mednarodnih odnosov v skupni državi, razvijati pospešen družbeni in ekonomski razvoj in zagotavljati nacionalno neodvisnost, svobodo, ozemeljsko celovitost države in njenih posameznih delov, katerih obstoj so od nekdaj ogrožali najrazličnejši tuji osvajaalci.

Centralni komite KPS je znamenitega 27. aprila 1941 sklical sestanek z zastopniki krščanskih socialistov, demokratičnih Sokolov in naprednimi slovenskimi kulturnimi delavci.

Po pregledu trenutnih razmer in pogledu v prihodnost razvoja dogodkov je tovariš Boris Kidrič formuliral zgodovinske točke programa OF, ki so že opredeljevale vse tiste naloge, ki jih je na kasnejšem (majskem) posvetovanju KPJ v Zagrebu dobila KPS: »Zbirati slovenski narod v vseh okupiranih področjih, in to tudi tistih, ki so bila v pretekli imperialistični vojni ugrabljena Sloveniji, za borbo proti okupatorju in okupatorskim zločinom... Slovenski komunisti morajo biti tista vez, ki bo vezala borbo slovenskega naroda z borbo vseh ostalih jugoslovanskih narodov za njihovo nacionalno in socialno osvoboditev«.

Takoj po ustanovnem kongresu OF je izvedla komunistična partija Slovenije po vsem (z okupatorjem zasadenem) ozemlju Slovenije vrsto sestankov in konferenc za hiter razmah OF. Zbliževala je vse napredne sile, tudi tiste, ki dotlej s Partijo niso imeli opravka.

Program OF je bil partijski program, a bil je tak, da so nanj pristajali vsi napredni Slovenci.

Vključevanje ljudskih množic v delo OF je potekalo po dveh poteh: preko ustanovnih in drugih skupin v vodstvu OF ter na samem terenu. Ta druga oblika vključevanja je bila množičnejša in je v kratkem času povzročila, da je postala aktivnost fronte vseljidska in je začela kazati prve revolucionarne elemente ljudske oblasti.

Kozjanska četa

V začetku jeseni 1944. leta je nemška komanda za jugovzhod začela graditi poljske fortifikacijske objekte v smeri od Ljutomera proti jugu po dolini desnega brega Drave na Žetale, Rogaško Slatino, po desnem bregu reke Sotle, do Bizeljskega, Dobove in po levem bregu Save od Dobove do Zidanega mosta z nalogo da, ko bo prišel za to čas, začasno zadrži našo jugoslovansko armado v končnih operacijah. Tudi svojim enotam naj bi omogočilo umik enot z jugoslovanskega bojišča proti Avstriji – po preboju predhodnih obrambnih črt. Komanda za utrditve poljsko-fortifikacijskih objektov je bila v Ptuj, v stavbi »Heimatbunda«. Za delovno silo so mobilizirali prebivalce iz okoliških krajev (ob prej imenovani črti in Avstrijce, nesposobne za operativno vojsko). Mobilizirani za delo so bili stari od 14 do 60 let. Ta obrambna črta je bila v nekaterih krajih že delno zgrajena, vendar v končnih operacijah na tem delu fronte ni imela nobenega občutnega pomena. Glavna obrambna črta, ki je bila predvidena v smeri Trbovlje, Celje, Maribor in Ptuj, se ni začela graditi.

Da ne bi delavcev in enot, odrejenih za varnost, napadale in onesposabljele partizanske enote, je sovražnik za predvideni bodoči del fronte v jugovzhodni Sloveniji izvršil v začetku meseca decembra 1944. leta koncentracijo enot (okoli 3.000 mož, na samem Kozjanskem pa od tega števila okoli 2.000 mož), ki so jih sestavljali Nemci, ustaši, Čerkezi – Vlasovci, belogardisti in ostali petokolonaši.

S tako raznolikim sovražnikovim sestavom se je začela 9. decembra jesensko-zimska ofenziva 1944-45. leta v jugovzhodni Sloveniji; zlasti na območju Kozjanskega odreda. Njen cilj je bil uničiti partizanske enote. To ofenzivo je sovražnik krstil »divja svinja« (Wildsau).

V začetku ofenzive je komanda Kozjanskega odreda izvršila reorganizacijo svojih podrejenih enot. Bataljoni so v večjem delu odredili operativne naloge četam (ki so štele 40 – 60 borcev) na odrejenih sektorjih. Tudi sovražne enote so menjale način vojskovanja, posnemale so partizansko taktiko, in to posebno pod komando generala Vlasova (Čerkezi).

Ko je sovražnik v vsakodnevnih ofenzivnih pohodih občutil, da se na za čiščenje predvidenem ozemlju nahaja partizanska enota, ni uporabljal več poti, temveč je razdelil svojo enoto na manjše in ubiral poti po gozdu, dolinicah in prikritih zapuščenih stezah. Vojskovanje na Kozjanskem je postalo vse bolj elastično za sovražnika in za partizane. Sovražnik je posebno pozornost usmeril na važnejše poti; tako so ofenzivne akcije dobile defenzivni značaj zato, da bi naše partizanske enote čim bolj oddaljili od prometnih žil.

V času te ofenzive, ki je bila vezana na gradnjo okupatorjevih obrambnih objektov, ni bilo partizanskih operativnih enot na Boču, v Halozah in na Dravskem polju. Zato je po nalogu štaba 4. operativne cone komanda Kozjanskega odreda 22. decembra 1944. leta poslala tja 2. četo 1. bataljona z nalogo, da pomaga aktivistom OF v tolmačenju in ciljih naše borbe, da izvrši mobilizacijo sposobnih prebivalcev za NOB, da preprečuje gradnjo obrambnih objektov, ter po potrebi kaznuje narodne izdajalce itd.

Drugo četo (48 borcev) je vodil tov. Janez Hernaus (iz okolice Rogaške Slatine), komisar čete je bil Franc Rožman (iz okolice Brežic), iz bataljonskega štaba pa je s četo odšel tudi komisar 1. bataljona – Karel Slovinc (iz okolice Brežic). Komandni kader in borci čete so bili primerno politično in borbeno pripravljeni za bližnjo nalogo. Četa je krenila na pot z vzhodnega rajona Planine, v smeri Rudencev in Boča, od koder se je več kot dva meseca premikala v Haloze in na Dravsko polje. Prebivalci so borce radi videli in jim zagotovili potrebno hrano. No, bili so tudi takšni, ki so zvesto obveščali sovražnikove postojanke o partizanskih premikih, zato je četa iz dneva v dan vodila borbe z večjimi sovražnimi patrolami in zasedami. Do sredine februarja je četa štela že več kot 120 borcev.

Več kot 40 novih borcev iz čete je odšlo z močnejšo patroljo na kozjansko (en del, mobiliziran med potjo, je zapustil partizansko enoto, ki jih je vodila v sestav Kozjanskega odreda).

Iz garnizije Strnišča – Kidričevo je prišlo v četo 6 posebno izurjenih Čerkezov za uničenje partizanov. Izdajali so se za Poljake iz Varšavskega geta in so zahtevali takoj orožje. Komanda čete je bila do njihovih zahtev in vedenja oprezna. Izvedla je takojšnji pregled in našla v ovratnikih bluz in v kapah všite nemške propustnice, po katerih so ugotovili, da so to nemški hlapci iz vrst Čerkezov z odrejeno nalogo, t. j. likvidacijo čete. Vseh 6 čerkezov je bilo po kratkem postopku četnega sodišča obsojenih na smrt.

Ena od uspešnih borb se je bila v drugi polovici januarja 1945. leta pri Sv. Bolfenku. Sovražna enota, ki je prihajala iz smeri Ptujске gore proti Sv. Bolfenku, je imela v svoji predhodnici zaradi zaščite in napada partizanov s seboj mater z več otroki. Ko je predhodnica z materjo in otroki že bila mimo borbenih položajev čete, so partizani napadli sovražno glavnino. Pobili so več policistov, nekaj pa živih ujeli. Tako so zmanjšali številčno stanje sovražne enote za 13 mož. Zaplenili so 2 puškomitraljeza – šarca, 3 brzostrelke, 2 pištoli, 8 pušk in več streliva ter ročnih bomb. V tej borbi je padel puškomitraljezec Jože Petančič, doma iz okolice Brežic. Borci čete so ga pokopali v Bolfenku, čez dva dni pa so ga Nemci odkopali, da so ga fotografirali...

Tretjega marca 1945. leta je bila ena od težkih bitk na Boču – v rajonu trigonometra 980. Nemci so sledili četo po sledih v novozapadlem snegu. V četi je bilo oboroženih 60 borcev, neoboroženih pa okoli 40. Napadlo jo je čez 100 nemških policistov. Borba je bila težka, saj so Nemci zasedli boljše položaje; četa pa je morala ščititi tudi neoborožene borce – novince. V tej borbi sta padla med ostalimi tudi komisar 1. bataljona Kozjanskega odreda tov. Karel Slovinc in komandir čete Janez Hernaus. Skupno je padlo v teh borbah 8 borcev (od tistih, ki so krenili na navedeno pot na Boč, Haloze, Dravsko polje). Četa je uničila 25 Nemcev, več pa je bilo ranjenih.

Po borbi 3. marca 1945. leta na Boču je četa krenila v sestav 1. bataljona na Kozjansko in se v začetku aprila udeležila preko 600 km dolgega pohoda s Kozjanskim odredom preko Hrvaškega Zagorja, Kalnika, Podravine, Moslavine, Grubišnega polja, Barča, Kotoribe, Čakovca v Doljno Lendavo.

Milan Kostevc

Delavske Jesenice. Vse hiti po opravkih. Na vrsti je dopoldanska izmena. Nočna je na počitku, popoldanska se pripravlja na delo... Iz železarskih dimnikov se vali gost rdečkast dim, nenehni spremljevalec tega našega železarskega mesta.

Kramljam z naključno izbranimi sogovorniki sredi Jesenic, sredi delovnega dne. Delovna obleka, na kateri so sledi malte, izdaja, da sogovorniki niso samo železarji.

Po imenih ne vprašujem. Bolj so pomembni odgovori železarjev, grad-

dosegli lepe uspehe, mar ne?

»Da in prav uspehi, ki smo jih v sistemu združenega dela v tej vrsti let že dosegli ali pa se potegovali zanje, nas nedvomno v prihodnje še bolj obvezujejo, saj si želimo uveljaviti združeno delo na socialističnih in samoupravnih osnovah. In prav to je pot, ki vodi h krepitvi položaja delavca v družbeni reprodukciji.«

● **Katere so poglavitne naloge delavca v združenem delu v sedanjem družbenoekonomskem trenutku?**

benikov, komunalcev... delavcev v združenem delu. Dnevi pred prvim majem so kot nalašč za take pogovore.

Nekdo pač mora

Delavski vrvež v železarni skoraj nikoli ne zamre. Tudi ob koncu delovnega tednika ne. Železničarji, cariniki, miličniki, vozniki avtobusov, sprevodniki, zdravniki, poznajo le malo prostih sobot in nedelj. Dopoldanska, popoldanska, nočna izmena. Pade kakor pade. Nekdo pač mora. Da, res je, nekdo pač mora. Pa vendar, ni mar to v zavesti ljudi nekaj velikega, odgovornega, človeškega...

In prvi maj je pred nami. Naš praznik, praznik, ki ima v družbi, kakršna je naša, še poseben pomen. Zato si pripni brat rdeč nagelj na prsi. Povej vsem, da je to naš praznik, da je to praznik dela. Pripni si na prsi rožo kot kri rdečo, kot življenje omamno!

Pot, ki vodi k uspehu

Vprašujem sogovornike, kaj jim pomeni beseda »dober samoupravljalec«? Vrstijo se odgovori. Eni bolj, drugi manj pričevalni. Tale strnjena misel se mi zdi najbolj posrečena:

»Dober samoupravljalec je zame tako kot dober, razgledan in sposoben gospodar kmetije, ki ima vse vaje v svojih rokah. Poleg tega pa je še marljiv delavec.«

● **Kot samoupravljalci smo v združenem delu že**

»Ob ustalitvi gospodarskih gibanj je potreben temeljit prehod na pripravo planov, seveda v duhu načel združenega dela.«

● **Delovno mesto v tovarni, na gradbišču... zahteva celega človeka. Za polovičarje v znanju, za ignorante pri delu, pravijo, da ni prostora?**

»Žal to v celoti ne velja! Besedičenju, morda brez prave osnove in vsebine, večkrat veliko več ljudi nasede, kot dejanjem in delu pravega delavca, ki je z dušo in telesom, ne samo osem, temveč šestnajst ali celo štirindvajset ur v tovarni. In take ljudi mi premalo cenimo!«

● **Delavec je naše največje bogastvo! Kaj vi menite o tem?**

»Prav bi bilo, da bi bil. Ni še v celoti, vendar bo! Zagotovo bo!«

● **Gorenjska naj bo vrt Slovenije ali Porurje?**

»Zdaj ni niti eno niti drugo. Bliže smo vrtu, industrijsko Porurje je še daleč od nas.«

● **Imate po vašem mnenju objektivna merila za delitev osebnih dohodkov?**

Tu sta med delavci prevladovala dva povsem drugačna odgovora.

»Rezultati dela naj bi bili merilo za delitev, vendar ne naredim več, čeprav bi lahko!«

»Sedanj način nagrajevanja narekuje vsakemu zaposlenemu, da dela več in bolje, za kar prejme tudi ustrezno plačilo ob mesecu.«

● **Ste delali pred leti več ali manj?**

»Približno enako!«

● **Zakaj delate sedaj enako kot prej, čeprav**

Prvomajski let

Če zap napak ostala

ste sedaj nagrajeni za delo?

»Menim, da osebni dohodki za vse niso stimulacija!«

● **Produktivnost dela...**

»Nenehno raste!«

● **Kaj pa osebna poraba?**

»Ta je zdavnaj prešla vse normalne meje!«

● **Osnovna modrost je varčevanje, mar ne?**

»Varčujemo kot narod. Gorenjci smo pri tem še na posebno »dobrem glasu. Kot posamezniki pa smo zelo razsipni.«

● **Delu čast in oblast je naše geslo, mar ne?**

»Za tisto kar zadeva delo in oblast, ne vem odgovora. Za delo, ki ga opravlja sleherni delavec pa vem, da je častno!«

● **Kaj vam pomenijo moralna priznanja, pohvale šefov, ordeni za delo...?**

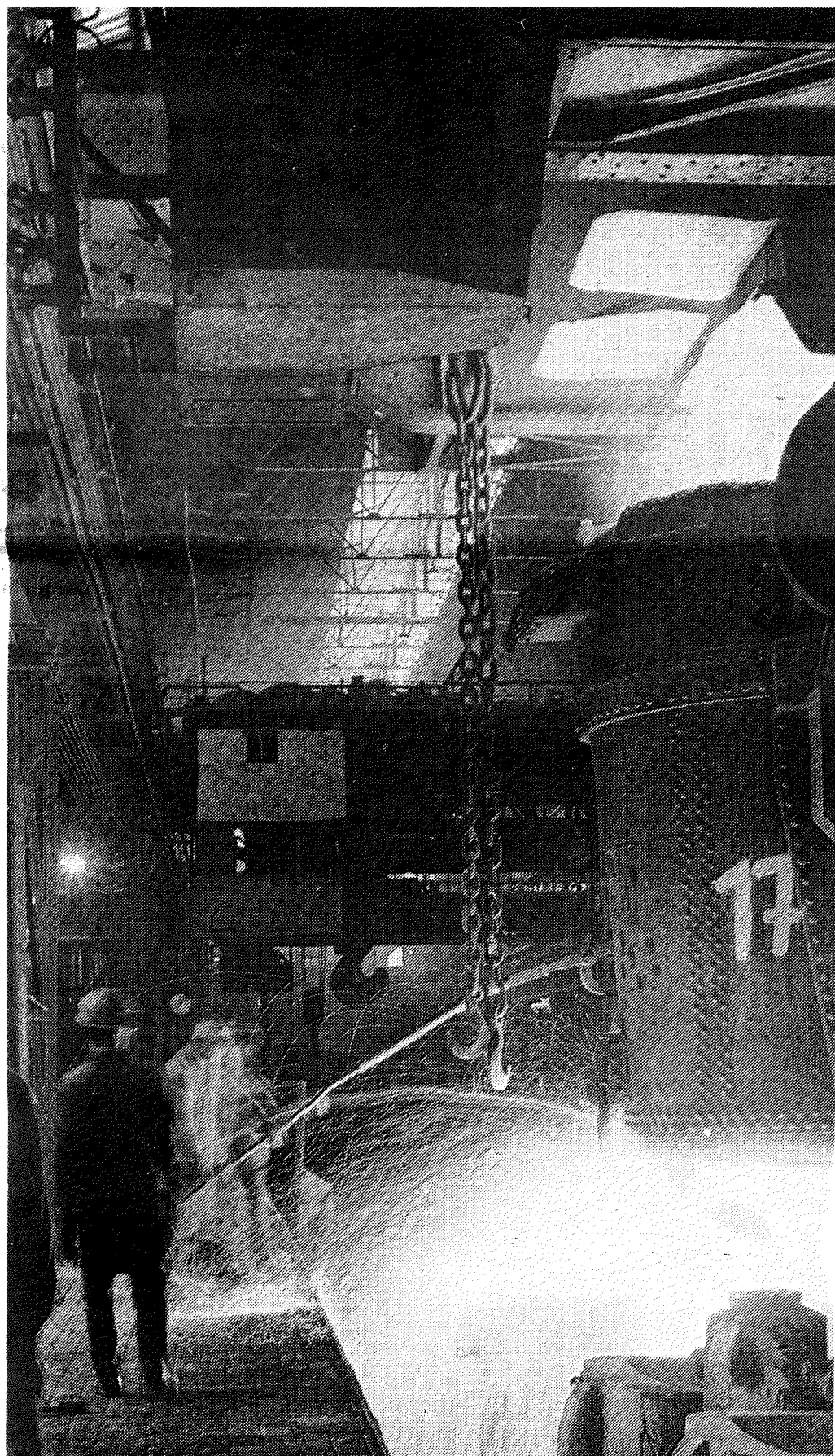
»Včasih veliko, zelo veliko. Ponosen sem na to. Pa pridejo zopet trenutki, ko se vse to razblini v nič. Ko vidim, kakšno življenjsko raven imajo tisti brez sleherne pohvale in mi, ki smo za svoje delo prejeli nešteto pohval! Pred leti smo celo postavljali v ospredje osebni standard. Dosegli smo velike uspehe. Ti so vidni, ponekod celo preveč!«

● **Imate dovolj časa, da bi se strokovno izobraževali? Kaj menite o delavskem izobraževanju?**

»Tistega resnično prostega časa nimam veliko. Že kakšno zahtevno strokovno branje mi vzame veliko časa in moči. Vem pa, da je znanje bližnjica, ki vodi hitreje do napredka, ne samo tovarne, tem-

epet na Jesenicah

remo vrata vsem am, bo tudi resnica zunaj

več celotnega naroda. Ni tudi družbenega razvoja brez nenehnega napredka znanja posameznega delavca!

● So delavci vedno pripravljeni sprejeti takó grajo, kot pohvalo?

»Mislim, da smo sedaj že dovolj zreli, da lahko rečemo da!«

● Kaj pa strah pred napakami?

»Če bomo zaprli vrata vsem napakam, bo tudi resnica ostala zunaj.«

Jutrišnji dan ne bo nič manj naporen, kot je bil današnji...

V pogovoru tudi zvem, da eden od sogovornikov

študira ob delu, da je to sicer zelo naporno in da se je rodil prav tisto jesen 1950. leta, ko so jeseniško železarno, v kateri je zaposlen, prevzeli delavci.

● Kaj vas vodi k temu da izredno študirate? je bilo prvo vprašanje.

»Marsikaj! Pogledite! Vojaščino sem odslužil že pred leti. Zgradil sem hišo, ustvaril družino. Z že-

no ne zasluživa slabo. Tudi na delovnem mestu si veliko prizadevam, saj sem navsezadnje tudi član ZK. Za šport, ki je bil moj življenjski spremljevalec, ne najdem več časa. V tovarni podpirajo mojo prizadevnost pri študiju, jaz pa ob večerih, s knjigami na mizi, velikokrat obupujem. Toda sleherni dan ne bo prav nič manj naporen, kot je bil današnji, mi daje voljo in dodatnih moči. In kaj je pravzaprav tisto kar vprašujete: kaj me vodi pri tem študiju, da se zlahka marsičemu odrekam?

Preberem knjigo, poglavje v njej, samo lekcijsko, eno stran... In sleherni dan, ko obrnem te strani, kar čutim kako se spreminja pogled na svet, širi obzorje, ki se je prej končalo za železjem te tovarne!

● Mnogim je merilo in končni cilj študija ob delu le naziv ali kaj podobnega?

»Ne, meni to ni namen, še malo ne. Nasprotno, zdaj šele spoznavam in to ne govorim ravno na glas, da šele sedaj veliko bolj vem, kako malo vem. Zdaj, vsaj kar zadeva strokovnosti, vsaj znam vprašati odgovorne o tem in onem, prej pa sem se zadovoljil s še tako skromno informacijo ali napotilom za delo. In prav tu, menim, je tista resnica, da lahko sleherni, ki študira ob delu in za delo, največ lahko koristi samo organizaciji združenega dela. So pa seveda tudi izjeme in take ljudi najhitreje spoznajo prav delavci sami!«

● Je res, da se nove ideje rojevajo v »vrhovih« tovarne?

»Navadno je do sedaj vedno bilo tako! Toda, če sedaj te ideje nimajo opore pri delavcih, se pravi, da delavci niso dovolj seznanjeni z namenom nove ideje, ta ideja lahko zamre in nasprotno, lahko zaživi in postane del nas, del našega vsakdana, del naše prihodnosti.

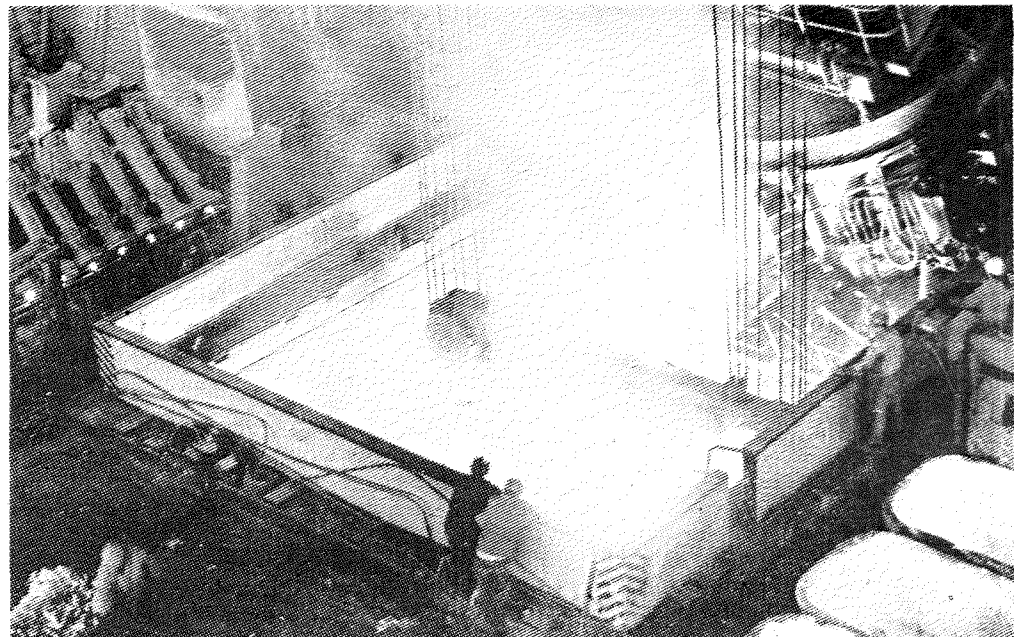
Ni mar to nekaj nepojmljivega za tistega, ki ne pozna nas delavcev, naše moči, ki ne more razumeti, da prav ti delavci odločajo o tovarni in

»Je in to velika! Naša samoupravna družba je zgrajena na človeških odnosih. Delavcu je dala največ, kar lahko kakšna družba človeku sploh da!«

● Mislite morda s tem na svobodo mišljenja, svobodo izražanja...?

»Da, prav to so tiste vrednote, na katere sem sila ponosen, da sem bil bорец NOB in da sem še vedno bорец v naši samoupravni družbi! Mislim pa tudi na pravico do dela!«

● Na sedanjem delovnem mestu še zmagujete

delu!«

● Delo je med rojstvom in smrtjo človeka osnovni utrip življenja. Toda delo moraš imeti rad. Prepaži med delom in človekom so pogosti...?

»Vendar je vse to moč premostiti, vsaj tako si prizadevam s samoupravljanjem. Pa vendar se hkrati vedno znova sprašujemo, zakaj v naši družbi dovoljujemo, da se kopičijo birokratski akti, s katerimi ima opravka več tistih, ki ne delajo in merijo delo tistih, ki delajo.«

Vidite, to človeka boli!

Dan se je že nagibal k večeru. Kozarček dobrega vina nikoli ne škodi v popoldnevu, ki je namenjen počitku. Najinemu pogovoru prisluhne tudi skupina njegovih znancev. Vprašujem po letu rojstva? Nenavadno vprašanje, vendar sem v trenutku dobil odgovor:

»1925!«

● Potem ste bili, nadaljujem z vprašanjem, prve vzgoje deležni v revoluciji?

»Res je! Vzgajali sta me OF in partija!«

● Kaj torej menite o socialistični zvezi delovnega ljudstva danes, kot o frontni organizaciji nas delavcev?

»Menim, da ima socialistična zveza delovnega ljudstva pri nas dokaj pomembno vlogo. Če bi jo imela še nekoliko več, bi lahko morda bila celo tisto, kar je bila med NOB OF.«

● Je razlika med ideali prej in sedaj?

vsakodnevne napore?

»Se vedno. In še dolgo bom lahko to počel, samo če bom zdrav! Dlan me že dolgo več ne skelijo, hrbet in pleča več ne ječita pod težo bremena. Delo je v večini mehanizirano. Delavci samo strežemo strojem.«

● Bi lahko morda še več naredili, kot naredite?

»Morda bi lahko, morda tudi ne! To ni odvisno samo od mene, od nas delavcev. Tu je cela veriga dejavnikov, od človeka do stroja in materiala!«

● Vaš zaslužek je še vedno odvisen od dela vaših rok?

»Se vedno in vedno bolj!«

● Kaj pa tisti, ki z malo truda kmalu obogatijo? Vas to tudi nič ne vznemirja in spravlja v slabo voljo?

»Seveda me, pa še kako in ne samo mene! Pa kaj moremo delavci pri tem? Komisije za ugotavljanje izvora premoženja so kaj slabo opravile svoje delo. Pri mnogih »mogotcih« ni bilo nepravilnosti... Kaj naj na to rečemo mi delavci drugo kot svinjarija. In ko gledam na eni strani to neizmerno bogastvo in hkrati nemoč komisij, se mi kar mogoče stori, ko slišim, koliko mojih starejših tovarnišev, s katerimi sem skupaj jurišal na bunker z edino bombo v roki, si delil skoraj kruha zadnje dime v izgorelih čikih, zdaj betežni in oni, mogli komaj pričakati mesečno pomoč, da so ohranili pri življenju! Vidite, to človeka boli!«

MARIBOR

Manifestacija revolucije
in uresničevanja
socializma

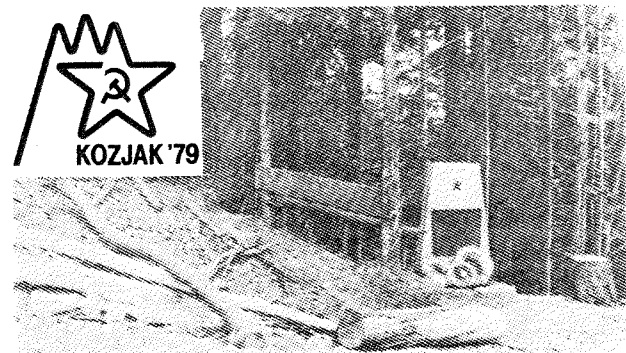
Priprave za osrednjo slovensko proslavo ob dnevu borca na Duhu na Ostrem vrhu, so v največjem razmahu.

Proslava, ki jo imenujejo manifestacija revolucije, bo združena s praznovanjem 50-letnice smrti predvojnih revolucionarjev Djura Djakovića, organizacijskega sekretarja CK KPJ in kandidata za člana izvršnega odbora komunistične internacionale, sekretarja Nikole Hečimovića, sekretarja centralnega odbora Rdeče pomoči. V soboto zvečer, 20. aprila 1929, so ju aretirali na Ribnjaku v Zagrebu, ju odpeljali na Duh na Ostrem vrhu in ju tam ustrelili. Proslava bo obenem spomin na 35-letnico ustanovitve Lackovega odreda. Vsi ti dogodki pa sodijo v okvir letošnjega jubilejnega praznovanja 60-letnice KPJ in SKOJ.

Prednost so organizatorji dali komunikacijam in še posebej cestam. Sedaj gradijo cesto Selnica ob Dravi-Duh. Ze pet kilometrov so asfaltirali, nameravajo pa zgraditi še 20 kilometrov asfaltiranih cest in še enkrat toliko makadamskih. Pomagajo mladinske delovne brigade in pripadniki JLA. Med drugim naj bi speljali cesto čez Selovo grabo (na avstrijsko-jugoslovanski meji, kjer sta bila ustreljena Djuro Djaković in Nikola Hečimović, je postavljen spomenik in sedaj od Karmonove domačije do tega kraja urejajo cestni odsek) in jo povezali z Gajem (Križ nad Mariborom) z Bresternico pri Mariboru, na drugi strani pa z Jurijem ob Pesnici.

S cestno povezavo bodo v teh zaselkih omogočili osnovne pogoje hitrejšega razvoja, povezava sama pa lahko postane spominska turistična pot, po kateri sta pred 50 leti zastražena z orožniškima kaplarjema Nikolo Aralica in Milanom Brkičem, junaško korakala v smrt ter bila 25. aprila 1929 ustreljena v bližini Duha na Ostrem vrhu predvojna revolucionarja Djuro Djaković in Nikola Hečimović.

Na Duhu na Ostrem vrhu gradijo večnamenski dom. V njem bodo dobili prostor trgovina kmetijske zadruge, pošta in družbenopolitične organizacije. Do tod so že napeljali tridesetparni telefonski kabel. Obnovili so staro šolo in v njej izbrali prostor za stalno razstavo, ki jo pripravlja muzej NOB. Na razstavi, ki jo bodo odprli 25. aprila, bodo fotokopije dokumentov o tem uboju, o ilegalnih prehodih med Jugoslavijo in Avstrijo, o narodnoosvobodilnem gibanju na Kozjaku in o delovanju Lackovega odreda.

Spomenik v Selovi grabi na avstrijskojugoslovanski meji, kjer so ubili Djuro Djakovića in Nikolo Hečimovića

V sklopu tega praznovanja nameravajo vzdati še sedem spominskih plošč na hišah ob poti, mimo katerih sta takrat stopala Djuro Djaković in Nikola Hečimović ter bila deležna zadnjega grizljaja kruha.

Mladina visoke tehnične šole mariborske univerze in srednje gradbene šole tega mesta z veliko zavzetostjo obnavlja hiše in druge objekte ob cestah, ki peljejo na Duh na Ostrem vrhu.

Ob tej slovesnosti bodo izdali spominsko značko, kjer bosta upodobljena Djuro Djaković in Nikola Hečimović, značko republiške proslave dneva borca in 60-letnice KPJ in SKOJ, spominsko značko pa pripravljajo tudi borci Lackovega odreda ob svoji 35-letnici.

Predvidenih je še več slovesnosti. Tako bodo 2. maja odkrili spominsko ploščo na domačijah Harih (po domače Kormon) ob Ledinekovih domačiji in v Selovi grabi, kjer jo bodo obnovili in ponovno odkrili ter odprli cesto Zgornji Kovač-Kormon-Selova graba. Vse to pripravljata krajevni skupnosti Kamnica in Bresternica v okviru praznovanja svojih krajevnih praznikov.

Enajstega junija bodo odprli slikarsko razstavo na temo »Djuro Djaković in Nikola Hečimović«, ki jo pripravljajo likovni umetniki iz Slavonskega Broda, rojstnega kraja Djura Djakovića. Istega dne bodo za okroglo mizo sedli znanstveniki-zgodovinarji in razpravljali o pogojih revolucionarnega delovanja KPJ v obdobju šestojanuarske diktature.

Od 30. junija do 3. julija bo jugoslovansko tekmovanje v partizanskem mnogoboju, čigar pokrovitelj je maršal Josip Broz Tito.

Proslavljanju se pridružuje tudi festival Kurirček v Mariboru s šolsko akcijo pisanja spominov o pomenu revolucionarne borbe Djure Djakovića in Nikole Hečimovića.

Tretjega in četrtega julija bodo na Duhu na Ostrem vrhu odkrili spomenik Lackovem odredu ter odprli cesto Bistrica - Duh na Ostrem vrhu.

Zaključek praznovanja bo ob dnevu borca z osrednjo slovesnostjo in republiško proslavo ter z otvoritvijo večnamenskega objekta na Duhu na Ostrem vrhu.

DRAGO MIKLAVEC

LENDAVA

Družbena vloga Zveze
rezervnih vojaških
starešin

Načrtovanje nalog in dejavnosti ZRVS Slovenije za leto 1979 je pravzaprav družbena vloga te organizacije v sistemu socialističnega samoupravljanja, splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Poleg tega bo ZRVS povečala pozornost splošnemu vojaškemu usposabljanju in idejnopolitičnemu izobraževanju. Težišče dela bodo organizacijske in kadrovske zadeve. Nadaljevali bodo z ustanavljanjem aktivov ZRVS povsod tam, kjer za to obstajajo možnosti, predvsem v KS, da bo v vsaki KS aktiv ali osnovna organizacija ZRVS.

Ustanovili bodo aktiv ZK, v katerega se bodo vključevali vsi člani ZK iz vrst organov občinske skupščine in skupščin osnovnih organizacij, ter se vključili v medobčinsko organizacijo ZRVS. Tudi kadrom in stimulativnim ukrepom, kot so odlikovanja, plakete... bodo namenili pozornost.

Deset članov se bo udeležilo vsakoletnega srečanja ZRVS Jugoslavije.

JOŽE ŽERDIN

KRANJ

Kurirji v Bohinju

V avli osnovne šole »Janez Mencinger« v Bohinjski Bistrici bodo partizanski kurirji Gorenjske odprli pomembno razstavo »Zveze v NOB na Gorenjskem«, ki jo je pripravil Gorenjski muzej v Kranju ob sodelovanju s kurirji, z gorenjskimi muzejskimi zbirkami po občinah, z Muzejem dokumentov in drugim zbranim gradivom razstava nazorno prikazuje vse oblike zvez med partizanskimi enotami, kakor tudi med oboroženimi formacijami in terenskimi organizacijami v različnih razvojnih stopnjah naše borbe. Kurirji in vezisti so postavljali postojanke in partizanske karavle po pobočjih Jelovice, Pokljuke, okrog Julijcev in Karavank ter celo v nižinah in tam vzdrževali redne zveze preko dolin, rek, cest in železniških prog in to marsikje mimo sovražnih postojank, bunkerjev in zased.

V smislu obujanja tradicij NOB je ta razstava izzvala veliko zanimanje zlasti med šolsko mladino v Kranju, na Jesenicah in drugod, kjer je bila že prikazana. Tak prispevek k naši zgodovini naj bi obogatil vrsto prireditev v Bohinjski Bistrici v počastitev štiridesetletnice KPJ.

K. MAKUC

JESENICE

Dogovori in sklepi

Na 4. seji odbora aktiva ZZB NOV železarne Jesenice so pregledali uresničitev sklepov 3. seje, sprejeli sklepe za vključitev v akcijo »Nič nas ne sme presenetiti 1979«, se dogovorili o pripravah predlogov za odlikovanja in drugo. Ugotovili so dosedanje uspehe. Komisija za dopolnitev predloga pravilnika o delovnih razmerjih se je sestala, vendar bo v zvezi s tem potrebnih še prizadevanj.

Predsednik aktiva Tonček Dežman je navzoče seznanil z namenom akcije »Nič nas ne sme presenetiti«. Dogovorili so se, da bodo borci NOV vedno pripravljeni na vse. V zvezi s tem so obravnavali ustrezno gradivo, ki ga je zaradi enotnega pristopa k akciji izdala republiška konferenca. Z vsebino tega gradiva bodo seznanjene vse krajevne skupnosti, delovne in družbene organizacije. Sklenili so, da bodo s svojim znanjem in izkušnjami sodelovali pri vaji, ki bo 29. in 30. septembra. Cimveč članov borčevske organizacije naj se aktivno vključijo v delo odborov za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri samoupravnih organih.

Štiričlanska komisija za pripravo predlogov za odlikovanje se je že sestala, ni pa še pripravila dokončnega predloga. V sodelovanju s kadrovskim sektorjem, bodo do 15. maja pripravili ustrezen popis borcev in odlikovanj, ki so jih doslej že prejeli, kar bo pripomoglo k izdelavi končnega predloga za odlikovanja.

V kratkem bo rešeno vprašanje zobozdravstvenih storitev za borce NOV. O tem vodijo razgovore in iščejo rešitve na nivoju vodstva kadrovskega sektorja ter vodstva zdravstvene službe železarne. Glede splošnega zdravstva pa bodo v ambulantni železarne v enem letu opravljeni zdravniški pregledi vseh borcev. Prednost pri tem bodo imeli tisti, ki so zdravniške nege najbolj potrebni in tisti, ki še niso bili na nobenem pregledu.

Letošnje srečanje borcev slovenskih železarn bo v Štohr, kjer so na to že pripravljajo.

B. B.

NOVA GORICA

Težišče dejavnosti v
krajevni in osnovni
organizaciji

»Organizacije in članstvo zveze rezervnih vojaških starešin bodo tudi v prihodnje organizirano delovali v Socialistični zvezi delovnega ljudstva,« so dejali zbrani na enodnevem posvetu predsednikov, podpredsednikov in sekretarjev občinskih konferenc ZRVS v severnoprimorski regiji, ki je bilo 3. aprila v Novi Gorici.

Posvetovanja so se udeležili tudi Stanko Petelin-Vojko, član sekretariata republiške konference ZRVS, Franc Vidlič, sekretar medobčinskega sveta ZZB NOV severnoprimorske regije ter člani republiških komisij pri RK ZRVS Slovenije. Posvet je vodil predsednik medobčinskega sveta ZRVS Marino Bastijančič.

Osnovne teme posvetovanja so bile: razprava o delu medobčinskih konferenc ZRVS v minulem letu, organizacijska in kadrovska vprašanja, informativno-propagandna dejavnost, aktivnost v okviru akcije »Nič nas ne sme presenetiti«, trideset let obrambne vzgoje mladine in s tem v zvezi letošnja osrednja proslava ZRVS pod geslom »Bratstvo in enotnost«, ki bo letos v Makedoniji.

M. G.

S posveta v Novi Gorici. Foto: M. Gojkovič

LJUBLJANA

Vsestransko sodelovanje

Borci Prve slovenske brigade 2. grupe odredov so se 31. marca zbrali na svojem rednem letnem srečanju, da ocenijo lanskoletno delo.

Delo je bilo predvsem namenjeno prenašanju tradicij. Predsedstvo in številne komisije so bile aktivne. Komisija za delo z mladinskimi pohodnimi enotami je dosegla pozitivne rezultate. Prva pohodna brigada Franc Rozman-Stane s štirimi bataljoni združuje okoli 600 mladincev. Pohodi pomenijo obenem tesno sodelovanje med mladimi in borci in stike s prebivalci krajev, koder je delovala slavna enota. Na pohodih se tudi obrambno usposablja. Tesno je sodelovanje med mladinci pohodne brigade in vojaki kasarne Bratstva in enotnosti. Na zborovanju so pokazali željo, da bi se predsedstvo povezalo z gojenci gimnazije Franc Rozman-Stane.

Pri opremljanju pohodnih enot naj bi tam, kjer krajevne skupnosti ne zmorejo, prevzele pokroviteljstvo delovne organizacije z območja, kjer enote nastajajo. Z ZSMS je sodelovanje uspešno.

PD Moste prevzema odgovornost, da bodo markirali celo pot 2. grupe odredov in organizirali več pohodov. PD bo po tej grupi prevzelo ime.

Zelo aktivna je sekcija 2. grupe odredov na Dolenjskem. V spomin na nastanek 1. slovenske brigade bo letos v sodelovanju z AZ organiziran mali maraton po poteh 2. grupe odredov v širši okolici Ivančne gorice 21. in 22. aprila. Ob dnevu vstaje slovenskega naroda bodo odkrili spominsko obeležje na Grlaki, kjer je nastala 1. slovenska brigada. Obenem bodo odkrili spominska obeležja narodnim herojem, padlim leta 1943 blizu Žumberka.

Skupaj z odborom Kokrškega odreda in ZB občine Kranj želijo urediti grobnico 18 borcem 2. grupe odredov, padlim pod Krvavcem avgusta 1942.

Izdali bodo publikacijo vodič po poteh 2. grupe odredov.

Vsako leto počastijo šestdesetletnike z zlato značko. V prihodnje bo treba še več narediti v zvezi z odlikovanji. Borci 2. grupe odredov so v veliki meri nosilci partizanske spomenice.

Ivanu Ferležu so za njegovo uspešno pisano delo »Pot 2. grupe odredov« podelili pismeno priznanje. Priznanje je dobila tudi kasarna Bratstva in enotnosti.

Prosimo člane, ki so se preselili, da nam pošljejo točne naslove in svoje osnovne podatke na naslov: Predsedstvo 2. grupe odredov NOV in POS, 61000 Ljubljana, Ob Ljubljani 42.

METOD JURČIČ

Prejšnji mesec so objavile radijske in televizijske postaje pri nas obširnejša poročila ob petdeseti obletnici ustanovitve Zemlje v Zagrebu. Tudi jugoslovanski tisk je posvetil dokaj prostora tej znameniti skupini, ki jo je vodilo nekaj prekaljenih marksistov in ki je v kratkem postala znana po večjih kulturnih središčih tedanje Evrope. Pri nas je v levi kulturni fronti po vsej državi zarezala globoke revolucionarne brazde. Buržoaziji je postajala vse bolj nevarna, pa jo je policijska uprava v Zagrebu leta 1935 razpustila in dan pred otvoritvijo zapečatila obširno razstavo v Umetniškem paviljonu na Zrinjevcu.

Pri nas ni te obletnice najbrž nihče omenil. Časnikar in slikar Marjan Skumavec je posvetil iz spoštovanja do pionirjev naše revolucije skromen članek, ki pa ni bil objavljen.

★

V stari Jugoslaviji so obstajali časopisi, revije, založništva, odri, knjižnice, ki so delovali po smericah komunistične stranke takoj po prvi vojni in jih je oblast sproti ukinjala. Pojavljali so se novi naslovi v tisku in imena društev ter znova in znova kljub pretrganosti bila na proletariatu zelo vplivna. Do leta 1929 ni bilo levo usmerjene likovne organizacije, ki bi prebujala ljudi s stvaritvami na platnu, papirju, glini in kamnu. Dokaj je bila razvita politična karikatura in vse bolj so se pojavljale socialne ilustracije, grafika in tudi slike. Veliko se je med naprednimi likovniki o tem razmišljalo in govorilo, na primer predvsem slikarja K. Hegedušić in L. Junek na eni strani ter O. Postružnik in I. Tabaković na drugi strani. Stvarni ideolog pa je bil vsekakor Krsto Hegedušić, ki je imel dotlej dolgoletno revolucionarno vzgojo po svojem stricu Kamilu Hrovatinu, klasiku med hrvaškimi komunisti. Krsta je vodil še kot nižjega gimnazijca na shode, demonstracije, predavanja in akcije. Pomagal mu je risati plakate in pisati parole po zidovih. Odtod znana grafika »Miting v Novi Vesi«, ki kaže zbor komunistov z govornikom. V teh letih je Hrovatin, ki so mu rekli stric Milček, pripeljal v njihovo stanovanje mladega revolucionarja in postali so največji prijatelji in sodelavci – ta mladenič je bil Miroslav Krleža. Odtod življenska povezanost med dvema umetnikoma, Hrovatin pa je končal v Stalinovih čistkah.

Iz take šole je izšel K. Hegedušić, končal gimnazijo in Umetniško akademijo v Zagrebu in dobil francosko štipendijo ter bil kot komunist izgnan iz Francije. Kot povratnik se je udeležil prve seje bodočih zemljašev 4. februarja 1929 v Za-

Ob jubileju likovne skupine »Zemlja«

Zarezala je revolucionarne brazde

grebu z jasnim idejnim in delovnim programom. Tri tedne kasneje so ga izbrali za tajnika, arhitekta Draga Iblerja pa za predsednika društva, ki so ga imenovali Zemlja. Njihova namestnika sta bila pokojni slikar I. Tabaković in še živeči kipar A. Avgustinčić.

Ohranjen je dokument z idejnim in delovnim programom Zemlje z dne 22. maja 1929.

Prvi zastopa neodvisnost likovnega izraza, dviganje njene ravni, boj diletanstvu, borbo proti zapadnim vplivom likovnega igranja z obliko, barvo, tehniko – umetnosti zaradi umetnosti – kar odvaja kot mamilo gledalca od stvarnega življenja. Drugi del obsega popularizacijo likovne umetnosti z razstavami, krožki, predavanji in tiskom, sodelovanje z inozemstvom in s skupinami izobražencev, ki so sorodno ideološko orijentirane. Tak program je več kot dovolj jasno pokazal estetsko hotenje zemljašev. V katalogu prve razstave 5. novembra 1929 je bilo zapisano, da je sodobno življenje prežeto s socialnimi idejami, da so vprašanja kolektiva prevladujoča in da umetnik ne more živeti zunaj novih družbenih hotenj in zunaj kolektiva, ker sta umetnost in življenje ena celota.

Krsto Hegedušić: Ilustracija za knjigo M. Kikića (perorisba)

Vilim Svečnjak: Jezuiti na sprehodu (lesorez)

Po prvi razstavi je po dveletni pavzi sledila razstava v Parizu.

V teh letih so člani predavali po državi, sodelovali v tisku in poglobljali svoj nazor v razgovorih v ateljejih ter hodili zelo veliko risat na teren tako imenovane reportaže. Odkrivali so nova področja v predmestjih, sejnih, pristaniščih in po vaseh. Po razstavah niso več visela samo tihožitja, ženski akti, meščanski portreti in pokrajine, ampak kruto življenje, socialno kritično in likovno obdelano.

Isto leto priredijo zemljaši tretjo razstavo v Zagrebu, med 13. in 28. septembrom. K profesionalnim likovnikom sta se pridružila dva kmeta iz hlebinske vaške šole, ki jo je vodil Hegedušić. To sta bila danes znani I. Generalić in pozabljen F. Mraz.

Kritika se je opredelila v: najostrejšo klerikalno protizemljaško in protikomunistično ocenjevanje z grožnjami in ovačbami, pa v zmerno liberalno in pozitivno, ki je odobraval ločitev zemljašev od metafizične spekulacije, zamegljevanja, kabinetske jalovosti, afektirane pomodnosti in stopanje po trdnih sodobnih družbenih in življenjskih poteh.

Leto kasneje je zopet razstava z obširnim dodatnim gradivom HISA,

v katerem so razgrnili kritični prerez delavskih stanovanj. Kontrast tem projektom je dajala risana in fotodokumentacija najbednejših bivališč na Hrvaškem. Aprila 1934, leto dni po izidu znamenite knjige Hegedušićevih »Podravskega motivov« s predgovorom M. Krleže, so priredili v Zagrebu razstavo z opusom kmetsko-delavske umetnosti. Razpon je bil dokaj širok: poleg slikarjev, kiparjev, arhitektov, ustvarjalcev umetne obrti, fotografov, otrok, delavcev in kmetov so sodelovali tudi gostje, ki jih je bilo kar štirinajst. Septembra so ponovili razstavo v Sofiji, kjer so se jim pridružili domači likovniki – levičarji Mladi hudožniki, ki so po razpustitvi Zemlje razstavljali tudi v Ljubljani in Mariboru.

Februarja 1935 so odprli sedmo razstavo Zemlje v Beogradu. Tik pred otvoritvijo so brzojavno javili iz Zagreba, naj ne odpirajo razstave. Ker je čakalo na otvoritev več kot dvesto ljudi, je K. Hegedušić pogumno odprl prireditev, ki jo je beograjska kritika in občinstvo zelo lepo sprejelo.

Klerikalno glasilo »Hrvatska straža« v Zagrebu je napisalo, da je bila to propagandistična slikarska in kiparska razstava z izrazitim namenom pridobiti ljudi za marksistične ideje... zemljaši so predržni, nesramni, prostaki in je potrebno, da s somišljeniki dožive poraz na svojem nomadskem potovanju iz zapada proti vzhodu itd. To je bil za neslajski signal za ovačbo policiji. Poleg tega sta bili srbska in hrvaška buržoazija enotni za popolno likvidacijo Zemlje. Ogledalo resnice, ki so ga šest let postavljali zemljaši tej gospodi v svojih delih, ki je verno odražalo vso bedo življenja, je sprožilo tako razredno sovraštvo, da se je odločila za dokončni udarec.

Mesec dni kasneje je bila premeščena celotna razstava iz Beograda v Umetniški paviljon v Zagrebu in ko so jo postavili, so dan prej, 6. aprila 1935, prejeli od Uprave policije akt. Pov. 9431/35 in v njem prepoved otvoritve razstave. Dne 29. aprila so z aktom 10484/35 prepovedali vsako aktivnost Zemlje. Tako je končala avantgardna in izvirna skupina, ki je odigrala revolucionarno in vodilno vlogo v takratnih obupnih razmerah.

Tri leta po njeni razpustitvi so napredni slovenski študenti zagrebške Umetniške akademije ustanovili društvo GRU-DA z programom Zemlje in pod mentorstvom in likovnim vodstvom Krste Hegedušića. Skupina zaradi varnosti ni bila objavljena na policiji in je delala takorekoč v ilegali. Od trinajstih članov sta dva padla kot talca, dva kot partizana, skupaj pa so preživeli dvaindvajset let zaporov in taborišč.

Stane Kumar

Marjan Detoni: Pohod lačnih v Parizu (linorez)

Prva brigada VDV je bila ustanovljena dne 15. marca 1944 v Dolenjskih Toplicah. V povelju štaba divizije z dne 15/3-1944 so bile naštetje osnovne naloge te brigade ter opisan način njihovega izvajanja. Z istim ukazom je bilo določeno operativno območje brigade in vseh petih bataljonov, ki so brigado sestavljali.

Kot druge enote je opravljala tudi 1. brigada VDV naslednje najpomembnejše naloge: varovanje ljudske oblasti in v zvezi s tem neizprosna borba proti notranjim sovražnikom ter izvajanje posebnih akcij po nalogu okrožnih izpostav za notranje zadeve, izvajanje borbenih akcij proti sovražniku, vzdrževanje posebnih kurirskih zvez med vsemi bataljoni in štabom brigade, politična vzgoja in vojaški pouk ter kulturno delo v enotah in na terenu.

Operativno območje brigade je obsegalo ozemlje: od Trsta po železnici do Rakeka, dalje po stari jugoslovanski meji do Treh kraljev v Dolomitih, od tu po nemški meji do Ljubljane, nato po črti razmejitve med Ljubljansko pokrajino in Nemško Štajersko do meje s Hrvaško in ob njej do Jadranskega morja.

Posamezni bataljoni 1. brigade VDV so v času svojega obstoja pretežno operirali na naslednjih območjih:

1. bataljon: na območju Topliške doline, Žužemberka in Poljanske doline, s posebno nalogo varovati in braniti dohode do Kočevskega Roga, kjer je bilo tedaj osrednje politično in vojaško vodstvo NOB Slovenije.

2. bataljon: na območju Bele Krajine in Dolenjske do Kostanjevice, z nalogo braniti osvobojeno območje pred vdori sovražnika iz kočevske in hrvaške smeri.

3. bataljon: na območju Mirenske in Temniške doline ter Suhe Krajine.

4. bataljon: na območju Notranjske in Dolenjske do železniške proge Ljubljana-Kočevje.

5. bataljon: na območju Brkinov, Dolnje in Gornje Pivke, Ilirske Bistrice in Slovenske Istre do Trsta.

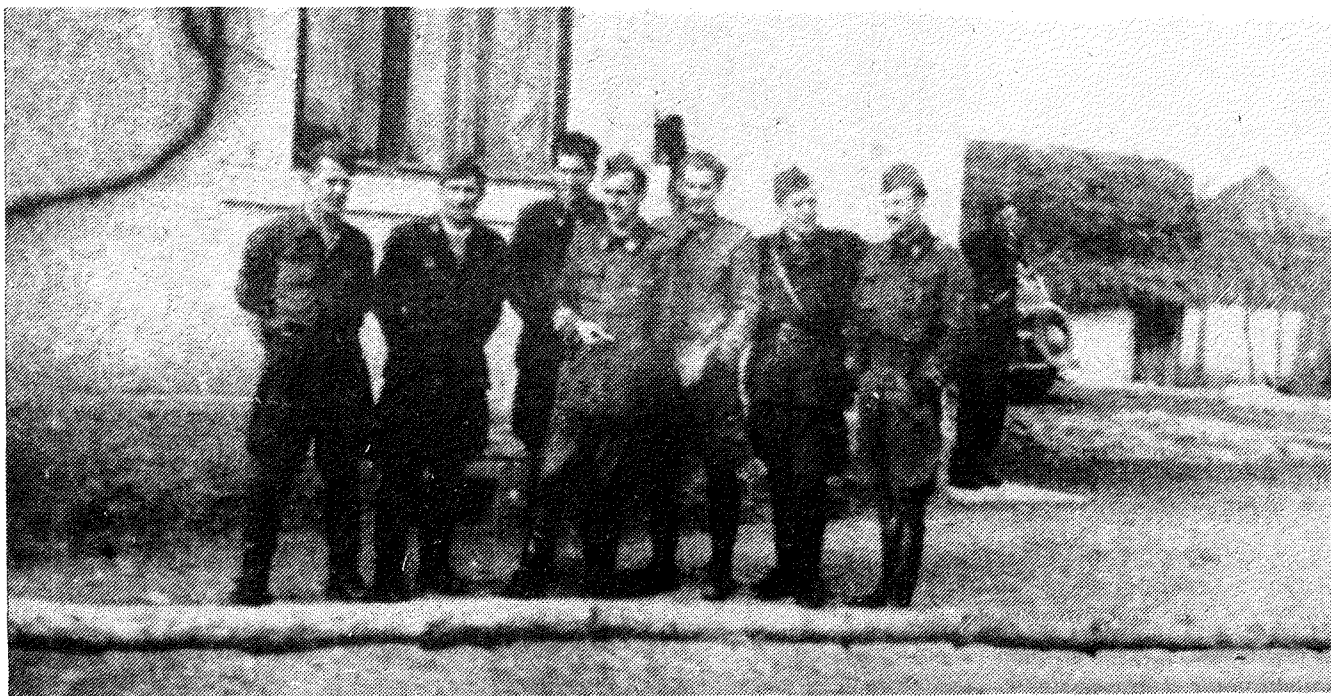
Vsi bataljoni so se zbrali skupaj samo enkrat in sicer na zboru brigade v Dolenjskih Toplicah 30. decembra 1944. Ob tej priliki so bili starešinam dodeljeni čini, mnogim borcem pa odlikovanja in priznanja. Takrat se je brigada preimenovala v 1. brigado 2. divizije KNOJ (Korpus narodne obrambe Jugoslavije). Ker so naloge brigade ostale še naprej enake kot prej, to preimenovalje ni povzročilo kakšnih posebnih sprememb, prebivalci in tudi borci drugih enot pa so pripadnike brigade še naprej klicali za »vedevejce«.

Štab brigade je bil najprej v Dolenjskih Toplicah, potem pa se je največ

Ob pripravah na proslavo VDV

Za borbo proti peti koloni

Predsedstvo SNOS je dne 1. marca 1944 sprejelo odlok o določitvi oborožene sile Odseku za notranje zadeve pri Predsedstvu SNOS, za borbo proti peti koloni. V ta namen je bila ustanovljena Slovenska divizija Vojske državne varnosti (VDV). V njeni sestavi so sodelovale I. II. in III. brigada VDV, Zaščitna enota Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, partizanski kurirji (kot IV. brigada) in še nekatere druge manjše enote.

Člani štaba Slovenske divizije v Črnomlju spomladi leta 1945

zadrževal v Podturnu na robu Kočevskega Roga in v vasi Čeplje na Kočevskem. Nekaj časa je bil tudi v vasi Draga, kjer je bil sedež OZNE za območje 7. korpusa, vendar se je zaradi sovražnikovega napada iz Kočevja, kmalu vrnil v Podturn.

Prvi komandant brigade je bil Jože Mirtič-Zidar, za njim pa Vlado Kogoj in Tone Ljubič. Politkomisarja sta bila Anton Kranjc-Mirko in Franc Trobec-Ferdo. Namestniki komandanta brigade so bili Albin Grajzer, Karel Sali, Tone Ljubič in Jože Štok-Korotan, namestniki politkomisarjev pa Janez Japelj, Vinko Smolnikar in Drago Škorjanc.

Ob ustanovitvi je bilo v brigadi okrog 470 borcev in starešin, pozneje pa je prišlo v brigadne enote še okrog 200 borcev iz drugih enot. Značilno je, da so bili vsi bataljoni v pretežni meri formirani iz skupin VOS, ki so do tedaj delovale na območjih bataljonov s podobnimi nalogami.

Vsi bataljoni so požrtvovalno in uspešno opravljali posebne naloge Vojske državne varnosti in s tem veliko prispevali k razvoju in delovanju naše ljudske oblasti. S širjenjem narodnoosvobodilne borbe in bližajočim se koncem vojne pa so v delovanju enot VDV in pozneje KNOJ leta 1944/45 vse bolj prevladoval naloge oboroženega boja in spopadi s sovražnikom. Tako je prvi bataljon velikokrat vodil ogrožene bo-

je s sovražnikom, ki je iz postojanke v Novem mestu skušal prodreti na ozemlje Kočevskega Roga. Drugi bataljon je poleg bojev pri Kostanjevici in okrog Šentjerneja sodeloval v bojih zoper črno roko in v drugih akcijah proti notranjim sovražnikom. Tretji bataljon je vodil neprestane borbe s sovražnikom, ki je vdiral iz Novega mesta in Tržišča na osvobojeno ozemlje. Četrty bataljon se je proslavil z obrambo Cerkniške in Loške doline ter Bloške planote pred vdori sovražnika (Rupnikovega bataljona) iz postojanke na Rakeku in s številnimi diverzantskimi akcijami na območju železniške proge Ljubljana-

-Postojna. Peti bataljon ima neprecenljive zasluge za razvoj NOB v Brkinih, Slovenski Istri in obeh Pivkah, kjer je bilo malo drugih enot. Vedevejci so s svojimi številnimi drznimi in uspešnimi akcijami ponesli slavo narodnoosvobodilnega boja vse do Trsta.

Ceprav je ves čas obstajala brigada, zaradi nalog, ki so ji bile dodeljene, prevladovalo delo in bojevanje po bataljonih, pa je sodelovala v nekaterih bojih tudi vsa brigada.

Tako je po zboru brigade v Dolenjskih Toplicah, večina njenih enot odšla na območje Suhe Krajine, kjer so prve dni januarja 1945 sodelovale v

nekaj dnevnih izredno hudih bojih na položajih Smreka-Hinje in Visejec-Plešivica. Sovražniku so prizadejali velike izgube, razmeroma precej žrtev pa so utrpeli tudi enote VDV, zlasti peti in tretji bataljon.

V bataljonih je bilo zelo razgibano kulturno življenje. Bataljoni so imeli svoje pevske zборе in kulturne skupine, ki so skupaj z mladino s terena prirejale mitinge in proslave, uprizarjale igre ter izvajale druge kulturne akcije. Vsak bataljon je izdajal tudi svoje glasilo, v katerem so borci in starešine opisovali dohodke iz borbe in življenja enot.

Sredi januarja 1945 se je brigada premaknila v okolico Kočevja, da bi varovala ozemlje Bele Krajine pred vdori sovražnika iz Kočevja in zaradi zavarovanja desnega boka enot 4. armade, ki so prodirale iz Hrvaške ob Kolpi in čez Mašun proti Reki in Trstu. Na tem novem operativnem območju je brigada izvedla več zelo uspešnih akcij, zlasti z drznimi in odločnimi napadi na sovražnika v neposredni bližini Kočevja in z likvidacijo četniških postojank okrog Kočevja. Peti bataljon je kmalu odšel nazaj na Primorsko, kjer je bil ogrožene boje s sovražnikom in ostanki njegovih enot, ki so se skušali prebiti v notranjost Slovenije in naprej proti Avstriji. Skupine borcev tega bataljona pod vodstvom Vitka Flaja so izvajale diverzantske in druge akcije v

Trstu in okolici. V bojih v Slovenski Istri in okolici Trsta se je proslavila 1. četa, ki jo je vodil Albert Gruden-Blisk.

Dne 30. aprila 1945 je brigada odšla s položajev okrog Kočevja in krenila čez Brod na Kolpi in skozi Čabar proti Ljubljani, borci 5. bataljona pa so prodrli do Trsta, kjer so med drugim prevzeli blokado cest na Opčinah-Barkovljah in pri tem ujeli več fašistov in drugih zločincev, ki so jih izročili pristojnim oblastem.

V začetku maja 1945 so borci 1. brigade VDV pod vodstvom Vlada Kogoj izvajali zavarovanje prve slovenske vlade, ki se je zbrala na prvo zasedanje v Ajdovščini.

Borbe vedevejevcev so bile večinoma dobro organizirane, hitre in udarne, s pogostimi juriši in boji prsa v prsa. V teh bojih so padli nekateri zelo hrabri in sposobni starešine ter neustrašni borci.

Za narodne heroje so bili proglašeni: Jože Mirtič-Zidar, prvi komandant brigade, ki je padel v boju z domobranci na Dobliški gori, Albin Grajzer, namestnik komandanta brigade, ki je padel v jurišu na pripadnike črne roke pri Metnaju in Albert Gruden-Blisk, namestnik komandanta 5. bataljona.

Prva brigada VDV je sodelovala v prodoru enot NOV proti Ljubljani. Njene enote so prišle v Ljubljano v jutranjih urah 9. maja in takoj zasedle ter zavarovale številne javne objekte, v katerih so se nastanili organi oblasti in političnega vodstva. Brigada je zavarovala tudi vse železniške in cestne izhode iz mesta in tako onemogočila pobeg posameznim sovražnikom, ki so še ostali v mestu. Enote 1. brigade VDV so še več mesecev po vojni lovile in uničevale ostanke sovražnikov in domačih izdajalcev. Tudi v teh bojih je padlo še nekaj borcev.

Okrog 90 odstotkov borcev in starešin brigade je bilo organiziranih v KP in SKOJ, moralno-politično stanje v njenih enotah je bilo ves čas izredno dobro.

Glede na svoje poslanstvo so imeli bataljoni zelo dobre in pristrčne stike z organi ljudske oblasti in s celotnim prebivalstvom. Prebivalci so nudili borcem hrano, stanovanje in druge potrebščine, mladina pa je velikokrat opravljala tudi obveščevalne, izvidniške in zaščitne naloge.

Prva brigada VDV je odlikovana z Redom zasluga za narod z zlato zvezdo.

Skupščina občine Novo mesto in skupščina občine Kočevje sta prvi brigadi VDV podelili domilic zaradi njenih zaslug za razvoj narodnoosvobodilnega boja na njihovem območju in za širjenje prijateljskih vezi med prebivalstvom.

VABILO

Na proslavo slovenske divizije Vojske državne varnosti

Slovenska divizija Vojske državne varnosti in vse njene enote slavijo letos 35-letnico svoje ustanovitve. Domicilni odbori enot VDV so sklenili, da obletnico ustanovitve proslavijo v okviru množičnih republiških proslav 60-letnice ustanovitve ZK, SKOJ in sindikatov.

Tečejo pa tudi priprave za skupno proslavo vseh enot VDV. Ta bo dne 12. maja v Ljubljani.

Zbor enot VDV, s prapori, bo ob 10.45 na Novem trgu, odkoder bo odhod na prireditve »Po poteh partizanske Ljubljane«, ki bo na Trgu revolucije ob 11.00 uri. Po končani prireditvi je organiziran iz Šubičeve ulice (pred Skupščino SRS) prevoz z avtobusi v Šolski center RSNZ v Tacnu (Vikrče), kjer bo ob 13.30 proslava s kulturnim programom, partizansko kosilo in tovariško srečanje.

Na proslavo vabimo vse nekdanje borce in starešine enot Slovenske divizije VDV.

Divizijski odbor ter odbori 1., 2., 3. in 4. brigade VDV

Morje je mirno, si rečem in sedem na rob pomola. Potlej pomislim na Sima. »V teh globinah se skriva pritajeni nemir,« mi sežejo v misli njegove besede. Vidim ga, kako je obesil mrežo čez staro veslo, kako je s pogledom ošinil trojico prepadnih lovčenskih sten, po katerih se plazi petindvajset kačam podobnih serpentin. In mi govori naprej:«

... Včasih se vprašam, kako se je Balja Pivljanin, ta neustrašni hajduk, počutil v pečinah, ko jih je načel vihar. Ali pa ilirska kraljica Teuta v Risnu na oni strani zaliva!«

Noge si je potisnil v toplo morje in si prižgal kratko, doma izdelano pipo. »Brez morja kot brez krvi ne bi mogli živeti!«

Molčim. Razmišljam. Naj je zgodovina Boke Kotorske še tako pestra, je v osnovi vendar preprosta: od rimskega Akruvijuma, do vladavine Nemanjičev in kralja Lajoša, do trenutka, ko je dobil Kotor pravice svobodne republike ali ko je postal sestavni del Avstroogrske, je bilo ime tega bisera Jadrana isto kot pojem – pomorstvo.

Morje je mirno. Obala, ob katero je naslonjena gladina, je valovita. Cesta ob mestnem obzidju je skoraj prazna. Čakam na Tomico in si mislim: Kotor vendar ni propadel! Spremenil se je.

Vhodna vrata v visokem mestnem obzidju so zastražena. In le tam, kamor bom stopil čez nekaj trenutkov, bom našel odgovor.

Utrinek s Črnogorskega Primorja teden dni po katastrofalnem potresu

Solidarnost bo premagala naravo

»... Dan je bil kot s solzami umit. Na vrhu Vrmca, nekaj nad 600 metrov visokem, smo se pripravljali na nedeljski piknik. Nekdo je gororil o Marku in Jozi Ivanoviću, neustrašnih pomorskih vojščakah, pa o Petru Žiliću, ki se je s skupino tovarišev rešil turškega ujetništva. Toliko je tega, kar je povezano z zgodovino Bokelov!«

Ura je bila sedem in dvajset minut. Prej spokojna debela so se začela nenadoma majati, upogibati pod neznano silo, ki je bila zastrašujoče nerazumljiva. V tistih treh ali štirih sekundah je bilo kot bi nas zgrabil strašanski veter. Temu je sledilo drgetanje zemlje – pet, deset sekund. Tla so se umirila. V ušesa nam je planilo bobnenje, podobno hrupu letal. Gledali smo skozi krošnje dreves kot bi hoteli uzreti jate jeklenih ptic. Letalski napad?

Stekel sem proti mestu. Prekrito je bilo z rumeno meglo, s prahom, ki se je dvignil od tal. Negotovost in misel na najhujše sta se tako samo še povečala. Je Kotor uničen?

Bil sem pri obzidju, med množico nemirnih ljudi. Potres, zelo močan in katastrofalen! Po stari cesti, ki je sicer skoraj nihče ne uporablja, sem prišel do pošte. Vest, ki sem jo poslal na uredništvo v Titograd, je bila kratka: »Kotor je prizadel katastrofalen potres. Kar se da hitro, je treba poslati medicinsko pomoč, sanitetni material, reševalna vozila...!«

Vrnil sem se v mesto, katerega dobršen del so zmočili visoki morski valovi. Šele takrat sem videl, kaj se je pravzaprav zgodilo. Starega mesta za obzidjem tako rekoč ni bilo več!«

(Tomo Grgurovič, dopisnik radia Titograd)

stabil mesto tu, kjer danes stoji.

Spraševal sem tega dne po Petru in ga našel – pod platneno streho. Tokrat ni govoril o Njegošu, tudi o carju Dušanu ne. Govoril je o tem, da bo treba storiti vse, da se bo mesto rešilo, da bo ohranilo svojo podobo, svoje ozke uličice, slikovite trge in hiše, v katerih domuje del duše bokeljske preteklosti. Ohraniti ga je treba izvirnega, takega, kot ga je zatekel potres. Morda bo za takšno delo potrebnih deset, morda petnajst let; to ni pomembno. Borci Primorske čete, Lovčenskega odreda in Orienskega bataljona so morali opraviti med vojno še težjo nalogo. Kadar se človek bori za svoje, takrat je nepremagljiv; je kot morje, kot strašni vodni masiv, ki ga moraš spoštovati, ki se mu moraš ukloniti in priznati premoč. In če so s teboj še drugi, če je s teboj vsa domovina... je govoril Pero in stiskal pesti.

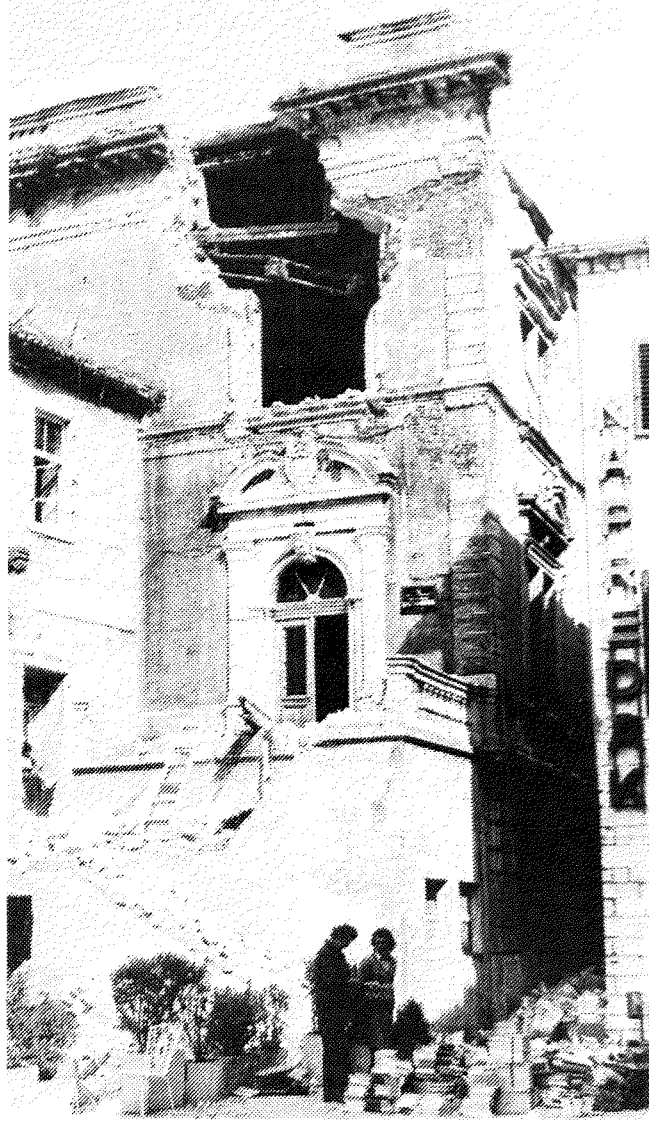
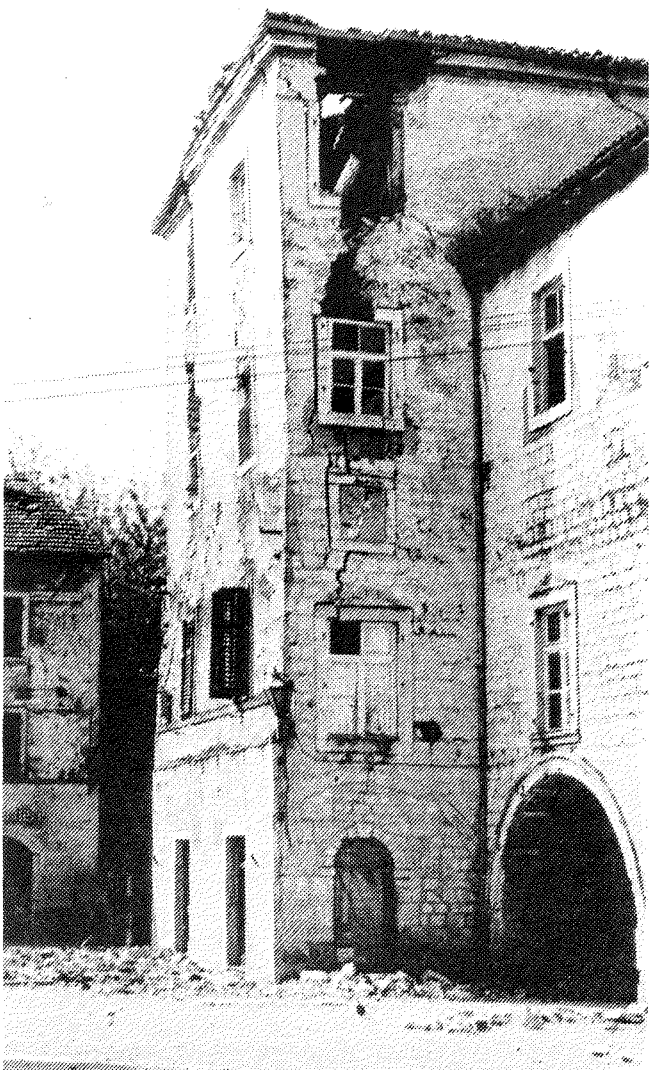
V starem delu Kotorja je živel približno 3000 ljudi. Prav toliko jih je sedaj ostalo brez svojih domov. Nastajajo nova, platnena naselja, z vsemi službami in institucijami, ki so sicer sestavni del življenja v normalnih pogojih. Čeprav se zemlja v Črnogorskem Primorju še vedno ni povsem umirila, ljudje ne govorijo toliko o tem kot o življenju in delu, ki jih čaka.

★

Vas Dolnji Grbalj med Budvo in Tivtom je dobesedno zravnana z zemljo. V Zgornjem Grblju ni dosti drugače in tudi ne v Krivošijah. V Grahovem, rojstnem mestu legendarnega junaka Save Kovačevića, je ostal nepoškodovan le njegov spomenik. »Sava,« pravijo domačini, »je uspešno premagal še eno ofenzivo!« Vasi na polotoku Luštica so tudi skoraj osemdeset odstotno uničene. Podobno je v Stari Dobroti, podobno je...

Morje je mirno. Tudi zemlja se umirja. Samo petnajst sekund je bila močnejša od ljudi. Močnejša od človeške solidarnosti ne more biti. Rane, tiste, ki jih začrta smrt in one, ki jih pač ne bo mogoče ozdraviti, bodo ostale. Toda življenje na tem delu naše domovine bo samo še pospešilo korak. Za to, da bo temu res tako, moramo poskrbeti vsi!

Silvo Teršek
Foto: Sine Ković

Bitka pri Fonih

Pripoved o borbi dela prve in druge čete tretjega bataljona Severnoprimskega odreda za preboj iz italijanskega obroča.

V Volčanskih Rutih, v Zagomilah, pri Ogrinkih in na Pavlinčevem gradu so konec meseca marca 1943. leta taborile tri čete tretjega bataljona Severnoprimskega odreda. Ena četa, ki je malo prej prešla Sočo (četrti Tolminska) se je pri Ogrinkih le malo odpočila, se reorganizirala, dobila nekaj kadra in vodiče ter odšla v Goriška Brda.

Prva četa je bila pri Ogrinkih nenadno napadena in v neenaki, vsiljeni bitki izgubila komandirja Sulca. Padel je junaške smrti. Borci so se prebili in prišli v taborišče druge čete, kjer so ostali.

Četrtega aprila popoldne je sklical politkomisar bataljona tovariš Janez zbor borcev obeh čet in po kratkem nagovoru pojasnil, da potrebuje trideset borcev-prostovoljcev, ki bodo šli v akcijo za zaplenbo orožja, obleke obutve in hrane. Javili so se vsi. Zato sta nas komandir Stanko in politkomisar Darko odbrala le 32. Vse te tovariše imam še sedaj v živem spomenu, in ta podoba, kako smo stali postrojeni, potem ko smo bili ločeni od ostalih, se mi neštetokrat pojavlja pred očmi. Celo njih imena, prava ali ilegalna, vem naštet do številke devetindvajset. Na ukaz je vsak od nas vzel svojo opremo, spravil razdeljeno suho hrano in se ponovno postavil v vrsto.

Slovo od tovarišev, ki so ostali oziroma, ki so se takoj preselili na Pavlinčev grad, kjer je taborila tretja četa, je bilo veselo in polno pričakovanja. Tihi medklci: »Fantje, fašistom bomc dali po ušesih, srečno, na svidenje, štedite z municijo« in podobno.

Sledil je pohod in novi ukazi: stroga tišina, razmak desetih metrov in podobno. Kolona je krenila približno ob osemnajsti uri dne 4. aprila 1943 po težko prehodnem gozdu in skalovju proti Kobaridu.

Med drevjem so se na naši desni strani od časa do časa zasvetlikali zasneženi vrhovi Krna, Rdečega roba, Polovnika in Kanina, ki jih je ožarjalo zahajajoče sonce. Pot je bila dolga in marš naporen. Šele pozno ponoči smo prišli na križišče, oziroma na odcep vojaške ceste, ki pelje proti Fonom in proti pastirskim stajam na planini. Neprestani so bili pozivi: »... je veza, stoj, počitek, Tonček do izvidnice, je prišla zaščitnica? ...« Ludvik Faletič, ki je bil vodič in s trojko v predhodnici, je bil bolj utrjen in tudi nekateri starejši borci so korakali bolj čvrsto kot ostali, ki smo do tedaj bili le nekaj mesecev v partizanih in smo šele prišli s Sabotinskih planin. Bili smo novinci.

Vsakdo od nas, razen vodstva, je neprestano tuhtal, kam neki gremo. Ali v kakšno beneško vas ali na Livek, kjer je bila sovražnikova postojanka, ali h Kobaridu ali ... Zavili smo na desno proti Soči

in približno ob treh zjutraj naslednjega dne (5. aprila) smo po kratkem postanku, v strogi tišini, šli mimo vasice, zavite v temo. Zdelo se nam je zelo pusta in pasji lajež nam je povzročal srh in neprijetne občutke. Ponovno smo se znašli v gozdu, v nepredirni temi in v skalovju. In spet: »Stoj, je veza, komisar naprej, kuhar Javor naprej, kolona naprej...« Bilo je oblačno in priče so naletavali ledeni deževne kaplje. Komandir Stanko ter komisarja Ljubo in Darko so si ogledali položaj in vsakemu borcu določili ležišče in zaklon za obrambo v primeru napada. Zaklon na desnem krilu poleg Sočana, Franceta, Tončka, Leva in politkomisarja Ljuba je bil določen meni. Še prej pa sem moral na stražo, ki je bila v

rejala borce na odrejena mesta. Toda kaj se je zgodilo, Ljubova puška je utihnila... izstreljena sovražnikova dumdumka mu je razparala čelo. Obležal je. Zelo grenka je bila ugotovitev, da je municija v vrečki ostala nerazdeljena v sredini taborišča oziroma med našimi in fašističnimi položaji. Naš odpor je bil tako rekoč onemogočen. Komandir Stanko je energično pozval prostovoljce-skojevce in določil 16-letnega Milka Graunarja-Mladenka, ki je šel po vrečko. In čudo – ali so fašisti mislili, da se jim hoče predati, ali kaj? Nanj niso streljali. Plazil se je kakor maček, previdno zgrabil vrečko ter jo urno ubral v zaklon, srečen, nezadet, čeprav se je tedaj usula nanj toča sovražnikovih krogel.

na desnem krilu zaregljal mitraljez. Tam so čvrsto držali položaj tovariši: Sočan, Lev, France in Tonček. Pritisk je začel na celi črti.

Napadali so nas s tromblonkami, minami, mitraljezi in puškami. Politkomisarju Darku je uspelo z doma izdelanimi bombami onemogočiti italijanski mitralješki gnezdi na desnem krilu in v sredini. Darko se je obnašal zelo junaško. Plazil se je s položaja na položaj, bodril borce, zdaj streljal s puško, zdaj zalučal bombo. Umik ni bil mogoč. Za nami prepad, pred nami sovražnik. Naši položaji so bili strnjeni na razdalji od sedemdeset do osemdeset metrov. Posebno mi je ostal v spomenu (gotovo tudi ostalim preživelim tovarišem) trenutek, ko je obležal zadet fašistični poveljnik (tenente Molinari). Začeli so nas zmerjati: »Bruti ribelli, vigliacchi, avete ucciso il nostro povero tenente.« (Grobijani uporniki, podlež, ubili ste našega ubogega poročnika).

SIKE

Sovražnik je razen poročnika imel še nekaj izgub, kar smo ugotavljali iz njihovih klicev, vzklikov in stokanja. Največ izgub so mu gotovo prizadeali tovariši: Sočan, Tonček, Tom Narde, Suško, Stanko in nekateri drugi, ki so bili na položajih najbolj izpostavljeni.

Na sredi in zlasti na levem krilu, kjer je bil komandir Stanko, se je boj srdito stopnjeval. Sovražniku je uspelo postaviti »breda« na takšno točko, da je poprek obvladal naše položaje. Za mojim hrbtom sta se tedaj kratko posvetovala Stanko in Darko ter sklenila, da je

treba »breda« onesposobiti. Tega se je lotil Darko. Prvič mu ni uspelo. Bomba je zadela v buko vo vejo, se odbila, padla med nas in na srečo ni eksplodirala.

Sovražnikov pritisk se je povečal, in kaj kmalu smo bili skoraj vsi ranjeni. Zelo hudo sta bila ranjena Lojzek (ali Vinko: imel je dve ilegalni imeni) in kuhar Javor (Maraž). Kmalu nato sta bila hudo zadeta tudi tovariša Jurij in Lipe (Jože Simčič in Maks Kumar). Ne vem natančno, ali je ob tem sovražnem jurišu ali malo kasneje bil težko ranjen tudi tovariš Tom (Franc Blažič).

Napad, ki se je začel približno ob šesti uri zjutraj, je trajal do približno osemnajste ure. Vmes so bili kratki odmori, ki so se nam vlekli v nedogled.

slabo, smo jo vsi povzeli, in tudi težje ranjeni so vzklikali. Zlasti Javor in Lojzek sta napenjala zadnje moči in prosila Stan-ka, naj ju reši: »Ne dopusti, da naju dobe fašisti... pozdravite doma,« itd. Moč jima je pohajala, bila sta prerešetana, da ju je bilo grozno videti. Prvi je imel odprt prsni koš in trebuh, drugi pa razparan hrbet. »Ne, tovariša«, se je oglašal Darko, »tudi če vsi pademo, vaju bomo rešili. Korajžno, kmalu se bomo prebili.«

Municije nam je zmanjkovalo, saj smo že skoraj spraznili vrečko in tudi od osmih bomb smo jih že šest odvrgli. Sledil je posvet na položaju za Francetovim oziroma Nardetovim hrbtom. Komandir Stanko in komisar Darko sta ugotovila, da bi se bilo treba pribiti dokler še ni teme (na desnem krilu). Menila sta, da je teren ob hudourniku, čeprav strm, za to najbolj prikladen in tudi sovražnik je tam utrpel največ izgub. Odločila sta se obvestiti borce na znak »na juriš«. Prav tako sta sklenila, da odnesemo ali odvehemo s seboj vse ranjence razen padlega Ljuba ter izkrmavelih Javorja in Lojzeta.

Medtem ko je Darko s sedmo bombo poskušal uničiti ali onemogočiti »breda«, je dal Stanko znak za juriš. Darko je skočil in vrgel še zadnjo bombo na gnezdo z »breda«, mi pa smo vsi planili na juriš na desnem krilu proti hudourniku. Za komisarja je bil ta podvig usoden. Breda, ki ji je stal nasproti, ga je prerešetal, in padel je ob vznožju Francetovega položaja ter obležal zraven že mrtvega komisarja Ljuba. Vodniku Sušku je uspelo že mrtvemu komisarju odvzeti mavzerico, ki pa je kljub temu ostala v sovražnikovih rokah. Suško je po tridesetih, štiridesetih metrih padel smrtno zadet, medtem ko je bil v istem trenutku tik pred menoj ranjen skozi vrat tovariš Kršlin. Še sedaj vidim, kako mu je brizgala kri po ramenih. Kljub temu je jurišal dalje!

Ne vem, če sem bil pri teh spominih čisto natančen, zato prosim nekdanje soborce, da me po potrebi dopolnijo. Več dogodkov sem namreč opustil zapisati (kot na primer taborenje v Pavlinčevem gradu in pri Ogrinkih...). Kakor sem že zapisal, imam v spomenu devetindvajset imen živih in padlih iz te borbe. Bilo pa bi mi Ljubo, ko bi me preživeli borci dopolnili in mi poslali svoje naslove. Tako kot tudi drugi tovariši, si iskreno želim, da bi neke pod vasico Foni, pri Volarjih ali Kamnem postavili spominsko obeležje takrat padlim borcem, saj bi bil tako vsaj delno poravnani dolg do tovarišev, ki so v bitki pri Fonih padli za svobodo.

Franc Maraš

April 1941. Začetek 2. svetovne vojne. Trhla država, ki so jo razjedala notranja protislovja, izdajstva ljudskih oblastnikov, krajevnih generalov in petokolonašev, je izdihnila v smrtnem krču. Vojska, ki so jo generali izdali in zapustili brez orožja, se je razhajala. Samo posamezniki ali skupine, ki jim domoljubni čut ni pustil, da bi slepo prepuščali domačo zemljo fašistom, so se tu in tam še upirali, potem pa so po navodilih KP skrili orožje, da ni prišlo v roke okupatorjem, marveč že čez nekaj tednov partizanom.

Na pobudo KPS je bila 27. aprila 1941 ustanovljena OF. Njen cilj je bil enoten vseljudski odpor; upor, ki ne bo plemenit sam po sebi, ampak po tistem, kar zahteva; revolucija, ki bo prinesla svobodo in združitev. Za to pa je potrebna zavest.

Tudi primorsko ljudstvo, ki je več kot dvajset let trpelo pod italijanskim jarmom, je z navdušenjem sprejelo program OF in njegova dela po frontnih odborih.

Zgodnja osveščenost na Tolminskem

O prvem organizatorju OF na Tolminskem pravi tovarišica Pavla Leban takole:

»Tovariš Franc Šavli-Medved iz Zatočine je imel spomladi 1941 že vrsto somišljenikov. Z Jesenic je prinesel propagandni material OF in tako povezal svoje politično delo s političnim vodstvom čez mejo. Jeseni 1941 so pod njegovim vodstvom po vaseh Tolminske že zbirali »Rdečo pomoč« za preganjanje komuniste. Vključil je vse tiste delavce in kmete iz okolice Tolmina, Volč, Mosta na Soči, Baške grape, s Kobariškega in celo iz Brd, ki jim je zaupal. Iz teh ljudi so nastale prve trojke KP in prvi odbori OF, ki so pripravljali ljudi in teren na prihod prvih partizanskih enot na Tolminsko. Ljudstvo je tovariša Medveda poznalo ne le kot komunisto, temveč tudi kot človeka. Zaupalo mu je in mu sledilo.

Okupatorsko nasilje je bilo vedno večje. Delo OF je bilo treba okrepiti in čvrsteje povezati politično dejavnost na vsakem terenu in v vsaki hiši. Ideja OF je še bolj zaživelela. Odražala se je v korakih in dejanjih domoljubov. Zajela je tudi žene in mladino. Iz Šavlijeve delavnice so dan z dnem odnašali partizanom nahrbtnike, šotorska krila in drugo.

Kljub temu, da je bil Šavli pri svojem delu zelo previden, ga je tolminska kvestura, ki mu je sicer zaupala, zasledila. Toda ukanil jih je in pobegnil k partizanom. Med ljudstvom pa je raslo zaupanje vanj. O njem so pripovedovali kot o junaku iz pravljice.

V ilegali je njegovo politično delo poglajalo še globlje korenine. Skupaj s Petrom Skalarjem je organiziral in vodil odbore po vaseh, tudi na Bovškem in Kobariškem. Okrožno vodstvo si je prizadevalo razširiti mrežo vaških odborov OF in okrožje razdelilo na tolminski, kobari-

Klic svobode je odjeknil po vaseh

ški, bovški, trentarski in rezjanski rajon.

Zalostno se je končala pot prvega organizatorja OF na Tolminskem. Ko je s tovarišem Miškom plezal proti planini Sleme, da bi našel primerno mesto za postavitve partizanske tehnike, ga je zadela v nogo italijanska svinčenka. Zdravniška pomoč je bila prepozna in ni mogla preprečiti zastrupitve. Umrl je na Vrsnem v noči z 18. na 19. marec 1943. Revolucionarne ideje, ki jih je sejal med ljudmi, pa so dalje živlele v besedah in dejanjih.

»Prevzemi, opravi in pozabi«

»Vas številka 4 je dala toliko in toliko krompirja za partizane« – in odgovorni so vedeli, da je to Sužid. Tako in podobno so sestavljali sezname. Vsaka vas na Kobariškem je imela svojo številko. To pa zato, da ne bi s poimenovanjem kraja prišlo do izdaje.

Majhna vasica Sužid leži na ravnini pod Matajurjem, nekoliko oddaljena od glavne ceste, ki od tam že s sedmimi kilometri doseže državno mejo z Italijo.

Tovarišica Marija Kenda-Majda, terenska aktivistka med NOB v Sužidu, precej svojega časa prebije ob skrbnem zapisovanju kronike svojega kraja in bližnjega okolja. O začetkih OF v Sužidu pravi:

»Najprej so bili s tem, kaj sploh je OF, seznanjeni trije vaški fantje na sestanku v Idrskem. V juniju 1942 je nastala prva trojka, ki pa ni našla zaupanja med vaščani, zato se njeno delo ni razraslo. Prvi odbor OF je bil ustanovljen 7. oktobra 1942 v hlevu pri Ignacu Manfredu v Sužidu. Sestanek je vodil član tolminskega okrožnega komiteja KPS Peter Skalar. Razdelitev nalog članom je pomenila začetek organiziranega dela. Ignac Manfreda-Simon je postal sekretar, Alojz Volarič-Jože vojaški referent, Franc Kenda-Stojan pa referent za gospodarstvo. Tovariš Skalar je hotel tudi ženske vključiti v odbor, moj brat pa mu je nasprotoval, češ: »Bab pa ne! Preveč klepetajo in mimo grede kaj izdajo.« Toda tovariš Skalar se je skrivaj z menoj pogovoril. Spoznal je, iz kakšnega »testa« sem in kmalu sem postala članica odbora. Istočasno je prišel v odbor še Andrej Breška, ki ni ostal dolgo, in Zofi Volarič, ki je postala blagajničarka.

Ni bilo lahko prevzeti odgovornosti nad jasno začrta-

Sužid

Franc Šavli-Medved, prvi organizator OF na Tolminskem

Marija Kenda-Majda, članica odbora OF v Sužidu

Dušan Kenda-Savo, član okrajnega komiteja SKOJ za Bovško; z leve Stanka Kravanja-Vesna, članica okrajnega komiteja mladine za Bovško in sekretarka SKOJ Kal Koritnica med NOB; z desne Milka Smrekar-Bronja, članica tedanjega okrajnega komiteja KPS za Bovško.

Bronasta plošča na Šorlijevi hiši v Tolminu

nimi nalogami. Zbirati je bilo treba orožje, strelivo, pripraviti zaloge hrane, obleke, sanitetnega materiala. Na drugem sestanku je bilo sklenjeno, da mora vsak pridobiti vsaj dva somišljenika. Kako izbirati ljudi? Kako zaupati in si pridobiti zaupanje? Vse to je zahtevalo našo trdno zavest, naše trdo delo. Uspeli smo. Do konca decembra je že ena tretjina vaških družin tako ali drugače sodelovala z OF. Zbrali smo 1500 kilogramov koruzne moke, 2000 kilogramov krompirja, sir, mast, maslo, 7 pušk, 1000 nabojev in več tisoč lir posojila. Orožje so po terenih takoj poslali najprej na Svino, od tam v Idrsko in čez Sočo v Ladra, od tam pa v 1. tolminsko četo Severno-primorskega odreda.

Februar 1943. Ozben je zavstetil v bitki. Bil je kakor kres, ki naznanja pohode Tukov. Še bolj je osvestil ljudi in med njimi utrdil misel, da se za ognjem skriva svoboda, za katero so odšli v boj vaški fantje in možje. Pomagati jim je bilo treba.

Marca 1943 je nastala mladinska organizacija, ki je uspešno delala na obveščevalno propagandnem področju. Vodil jo je tovariš Skalar. »Prevzemi, opravi in pozabi!« je bilo njegovo geslo. Postalo je vodilo vsakega, tudi vaških otročaje, ki so trosili letake z napisi OF. Branku Volariču je bilo tedaj kakih štirinajst let. »Danes otroci kričijo po vasi, se lovijo in se skrivajo,« pravi. »Tudi mi smo se skrivali, a smo bili tihi. Kakor sence smo se izluščili iz mraka in v skupinah odšli na dogovorjeno mesto, kjer so nas čakali popisani listi. Vzeli smo svežnje in jih raztrosili po vaških poteh.«

Ženske so se organizirale v AFŽ. Tovariš Skalar je izbral posebno metodo, kakor povsod tam, kjer tovariši niso hoteli sprejeti žensk v odbor. Ustanovil je posebno sekcijo žena, v kateri so sodelovale vse tiste, ki so imele svoje pri partizanih. Zbirale so hrano, pomagale aktivistom, patroljam, pa tudi četam. Prva kobariška četa je namreč večkrat taborila za vasio v Šjaku.

»Ko je odšel moj mož k partizanom in postal komandir Kobariške čete, sem bila njihova glavna obveščevalka in kurirka. Vse novice so prihajale v našo gostilno. Vsak dan pa sem nosila še kruh iz kobariške pekarnice,« pripoveduje tovarišica Majda.

»Tudi za ranjence smo skrbeli. Najbolj pa je bilo zanimivo, kako smo organizirale šivanje. Vsej četi smo napravile enake triglavke, vsem enake pisane srajce in bele halje, da so prikrile borce v snegu, ter copate z gumijastimi podplati, ki so si jih obuli pred vasio, da ne bi od-

mev okovanih čevljev vzbudil kakega suma.«

Proti koncu maja so Italijani aretirali osumljene aktiviste; iz Sužida Sovdat Andreja in Marijo Kenda, iz Starega sela Alojza Ruklija pa še veliko aktivistk iz Kobarida in Idrskega.

Ideja OF je žarela v dejanjih

Vijugasta pot spremlja Sočo v njenem zgornjem toku. Na levem in desnem bregu ležijo zaselki. Tudi vanje je prodrla misel OF. Konec avgusta 1942 je Peter Skalar organiziral to prve odbore. V čezsoškem odboru so prevzeli naloge Dušan Kenda-Savo, Franc Mlekuž-Vanja in Alojz Komac-Donec. Najprej je bilo treba pridobiti fante za odhod k partizanom. Začetni koraki – težki, vendar uspešni. Začelo se je leto 1943. Delo na terenu je zaživelelo. Zanesljivi posamezniki so ga širili med ljudmi. Tudi Bovec je dobil svoj prvi odbor OF, in sicer so ga ustanovili 17. januarja v Čezsoči. Istočasno so nastajale prve trojke KPS na Srpenici, Žagi, v Plužni in Bovcu. Organiziral jih je Ivan Fioreze, po narodnosti Italijan.

Bovec se je delil na tri dele, zato so nastali tudi trije odbori. Prav tako je imela ženska organizacija AFŽ tri dele in tudi mladina se je delila po tem številu. »Sicer pa ta delitev ni pomenila razprtij med mladino,« pravi tovariš Dušan Kenda, član nekdanjega okrajnega komiteja SKOJ za Bovško. »Znali so prisluhniti drug drugemu in tako so želi uspehe v svojih akcijah. Pisali so po zidovih parole, risali srp in kladivo ter trosili letake z napisi: Smrt fašizmu, OF, Mi smo Titovi, Tujega nočemo, svojega ne damo itd. Največ poguma pa so pokazali, ko so na dveh kilometrih istočasno porezali vse telefonske kable. Moč in volja je žarela iz njih. Leta 1944 so imeli svojo mladinsko delovno četo, ki je pomagala pri delu na kmetiji tistim družinam, katerih možje so odšli med partizane.

V Čezsoči je imela mladina svojo kurirsko bazo. Od tod so nosili pomembna obvestila partizanom ali skozi Srpenico in Žago ali pa skozi Kal Koritnico, da ne bi vedno ista pot vzbudila suma. Čezsoča in Kal Koritnica sta bili s svojo odmaknjenostjo prava zaščita partizanom.

Tudi pionirji niso ostali križem rok. Največkrat so kot pastirji po pašnikih blizu vasi stražili. V Bovcu pa so imeli celo svojo organizacijo. Nemci so prihajali s kupi literature in prepričevali ljudi. Pionirji pa so jo čimveč pokradli in jo sežgali. Če jim to ni uspelo, so v knjige skrivaj potikali liste z napisi: Vsi k partizanom!«

Tako je bilo vse do pomladi 1944. Komaj nastalo osvobojeno ozemlje v Soči in Trenti je sprejelo komando in vse organizacije: okrajni komite, OF, KPS, mladinsko organizacijo, gospodarsko komisijo in okrajni NOO. Začelo se je izobraževanje. Inštruktor Jože Primožič je vodil predavanja in organiziral volitve v krajevne NOO za Trento, Sočo, Čezsočo, Bavšico, Kal Koritnico, Žago, Log Čezsoški in Plužno. Na Srpenici in v Bovcu ter v Logu pod Mangartom pa so bile volitve pozneje, 2. maja 1945. Ko so prišli zavezniki, je bila na vsem območju že organizirana oblast.

Živa Drole

Dala mi ga je dr. Pavla Jerina-Lah. Zvezek, droban in s tridimi platnicami. Nedolgo tega.

In čeprav je od tistih dni... minilo več kot triintrideset let, je dobro ohranjena. Še črke, spletene v pretresljivo pripoved o vojni in zapisane z navadnim svinčnikom, se trmasto upirajo času. Kot bi vedele, da se morajo. V spomin, opomin.

»To je dnevnik mlade, zelo mladega človeka,« je rekla nekdanja partizanska zdravnica. »Dobila sem ga od dr. Derganca.«

Na njem piše: Moje trpljenje v tujini (Marica Melik).

»Naprej, moja tolpa!« je zakričal Skalar

Melikovi so živeli kot je živelo mnogo družin. Skromno, pošteno, delavno. In ko je prišel okupator, so se uprli. Pogumno, z vsem srcem.

Neke noči se je zgodilo:

»Odprite! Odprite!« jih je zbudil gromki glas.

Vedeli so, da ne prinaša nič dobrega. Krvave predstave barjanske tolpe so bile vsem dobro znane.

Samo dve minuti sta imela časa, da sta se Marica in njen oče pripravila na to žalostno pot. Mater in sestre so pustili, brat Bojan je bil že zaprt.

Hudo je bilo. Kot bi veje jokale v dežju. Oče se je težko poslavljajal od doma. Je slutil nesrečo?

– V šoli na Barju, kamor so nas zaprli, je bilo že mnogo ljudi. Tu sta bila petnajstletna kurirka Verica Škraba in njena mama. Kolikokrat sva z Verico opravljali naloge, ki nama jih je zaupalo narodnoosvobodilno gibanje, osvobodilna fronta! Pa sestre Lojzka in Ivanka Lenarčič, tudi kurirki. Ždeli smo brez besed. Le sestrčna Anica in teta Marija sta se pogovarjali, kaj bo z domom in dvajsetletno Faniko. Ostala je sama. Najraje bi jo vzela s seboj.

Na slami, tam pod oknom, so bili: stric Franc in sedemnajstletni bratranec Slavko, brat Bojan.

Ko sva se z očetom približala Bojanu, sem ga tiho vprašala, kaj mislijo storiti z nami.

»Slabo je, Marica, pravi, da nas bodo vse pobili,« je rekel. Umolknil je, ker ga je dušil jok. »Če tebe ne bodo, pojdi po svetu in ko se vrneš, vse pozdravi.« Povesil je pogled in nekaj premišljeval. Čez čas se je obrnil k očetu: »Ata moj, povem ti, da sem ves tepen. Od bolečine se ne morem ga-

»Banditi Meliki,« jima še danes odzvanja v ušesih. (Na fotografiji: Melikova družina iz Črne vasi)

Ivan Melik, ubit 1943

Bojan Melik, ubit 1943

»Največ pošte so prepeljali Melikovi otroci,« je zapisano v neki knjigi. (Na fotografiji: Marica, Verica in Jožica prav s tem vozičkom pred domačo hišo)

Tako je žive mladost

Marica Melik: »Ne pozabi, mama, zakaj sem morala umreti!«

niti, dvigniti. Dve uri so me topli s štirimi jermeni. Ali so kaj dobili doma? Mislim da ne, ker sem vse previdno skrtil. Če padeva, se bodo že drugi maščevali.«

Melikov Bojan je imel takrat petnajst let.

V sobo je stopil zloglasni poveljnik domobranske postojanke na Barju: Franc Frakelj, imenovan Peter Skalar. Umolknilo so.

»Zakaj sedite?« je zakričal kot brez uma. »Mislili ste, da boste pomagali partizanom. Sedaj ste v mojih pesteh in boste videli, kaj znamo mi napraviti s takimi ljudmi.« Pobral je legitimacije in odšel.

Ko se je vrnil, jih je odbral. Dvanajst na eno in dvanajst na drugo stran. Marica je hotela z očetom, a je niso pustili. »Dobro vem, da grem na strelišče,« je rekel Ivan Melik. »Jaz in naš Bojan.« Potem ji je naročil: »Četudi ti bo hudo, vztrajaj, da se boš, ko bo svoboda, vrnila domov in povedala o izdajalcih, o Skalarju in njemu podobnih. In mammo pozdravi, sestram pomagaj.«

To so bili za Marico strašni trenutki.

Začeli so se dvigati, oni na drugi strani.

– Ivanka in Lojzka se stisneta k sebi. Dvajset in osemnajst let imata. Verica kot da ne ve, da so to njeni poslednji trenutki. Tudi enaindvajsetletna Štefka Vidmarjeva veselo pogleda sestro Fani. Mar misli, da gre na zaslišanje? Ata in Bojan imata spet solzne oči. Za njimi gredo blede kot zid: stric Franc, teta Marija in bratranec Slavko. Tudi Angela Modic, petinštiridesetletna mlekarica, pri kateri doma je bila pomembna javka, ne misli na smrt. Tone Škraba, Karla Vilfanova.

Vrata se zapro. In žalostna kolona, počasi premikajoč, izgine v noč.

Čez pol ure, bilo je okrog pol šestih zjutraj, so v zloglasni Kozlerjevi gošči zaregljale strojnice... Dvanajst so jih ubili, pet Melikov. Pravijo, da so jih mučili več kot eno uro. Slišati je bilo.

Marico so odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz. S

posebnim priporočilom.

Samo na dveh, treh straneh dnevnika so zapisane te grozote. Ima jih več kot trideset. Tu so še risbe, pesmi.

O Marici in teh strašnih dneh sem se pogovarjala z Vero Gorenec, rojeno Melik (»Prvem sinu sem dala ime Bojan... imam še Mirana, Majo, Tugomirja, Črtomirja.«) in Jožico Melik (»Hčerki imam, Marjeto in Martino, pridni sta.«), obe živita v Ljubljani.

Spomin je svež, boleč:

Črna vas je najdaljša vas na Barju, skoraj do Podpeči sega. In velika. Takrat je štela okoli štirinosemdeset hišnih števil. Melikovi so bili številna družina. Oče Ivan, mizar, in mama Marija, šivilja, sta imela enajst otrok. Štirje so umrli majhni. Ivko, najstarejši, se je rodil leta 1922, Slavko 1930, Iva 1932, Jožica 1935 in Vera 1934.

Marica Melik ima v rojstni knjigi zapisano letnico 1926 in Bojan Melik 1928. Oba je pokopala vojna.

Čeprav je bilo otrok veliko in revščina, so vsi hodili v šolo. Veliko jim je pomagal stric dr. Anton Melik, znani slovenski geograf. Najstarejši je bil partizan od prvih dni: Ivan Melik-Gojmir. (»V Celju živi.«) Marica in Bojan sta bila člana SKOJ. (»Največ pošte so prepeljali Melikovi otroci, je zapisano v neki knjigi. Z vozičkom, mimo domobranske postojanke, tja v Ljubljano.«)

Za svobodo se je borila vsa Melikova družina.

Zgodilo se je 25. novembra 1943, ob pol štirih zjutraj:

»Hiša je obkoljena, nekaj se bo zgodilo,« je rekel oče.

Vsi so bili v sobi. Mama, oče in otroci. Najmlajši, Jožica in Vera, sta imeli osem, devet let, sestra Ivka enajst in Slavko trinajst.

Butanje na vrata in tisti znani glas: »Odprite! Odprite!« (»Skalar, vse se ga je balo.«)

»Ata in študentko bomo vzeli,« je kričal. Marica je hodila v sedmi razred poljanske gimnazije, Bojan v petega na Rakovniku.

»Pustite ata doma... bolan je in Marica je tako mlada,« je prosila mati.

»Z menoj! In nič jima ni treba vzeti s seboj,« je ukazal. »Kamor gresta, ne potrebujeta ničesar.«

Marica se je jokaje oklenila mame.

»Še vse bo dobro, samo bogu zaupaj... pa bo,« jo je tolažila. (»Kot vidite po dnevniku, smo bili verna družina, bili.«)

»Vzgajaj otroke tako kot do sedaj,« je še naročil oče.

»A, po partizansko!« je zakričal Skalar.

Potem so odšli. Štiriindvajset so jih pobrali to noč, devetnajst iz Črne vasi.

(»Čez dve uri smo slišali streljanje... mislili smo, da so partizani. Mama se je oblekla in pripravila nekaj hrane. Da bi jo nesla možu, Marici. Ni ju več videla. Še do postojanke ni prišla. Vse je bilo zastraženo.«)

Sedem krst za Melikove iz Črne vasi

Takrat so odpeljali sedem Melikov. Pet so jih ubili. (»Teto Marijo, strica Franca, bratranca Slavka... očeta Ivana in brata Bojana. V Auschwitz so takrat odgnali: Anico Melik, Marico Melik, Faniko Vidmar, Micko Jevc, Cilo Selan, Maro Vilfan in njeno osemnajstletno hčerko Božo, Ivano Škraba, Micko Žagar. Vrnila se je samo naša Marica.«)

Šele čez mesec dni so zvedeli, kje leže ubiti; neka vaščanka je povedala.

Fanika Melik, ki je živela pri teti Mariji, in Ivka Melik sta jih našli v jarku, na koncu Melikove njive. Fanikina mama je ležala na vrhu, oče spodaj. Zbežali sta od groze.

(»Kako priden je bil naš Bojan, pri delu in učenju. Vse, kar smo mu rekli, je naredil. Marica je bila odličnjakinja. Dobila je zlato hranilno knjižico kot najboljša učenka. Hotela je postati zdravnica, naša Marica. Tudi delala je rada.«)

Hudo je bilo. Melikova mama je od žalosti skoraj umrla.

In v Črni vasi so se jih vsi izogibali. Pa ne da bi jih ne imeli radi. Samo

Leta neka

bali so se. Ožigosana družina. Kolikokrat je kdo prinesel kangljico mleka in jo postavil kar pred hišo. (»Se danes pravzaprav ne vemo, kdo.«)

Spomini si podajajo roko:

Ivko se je samo enkrat oglasil kot partizan. Bos je prišel in pomladi je prišlo. (»Se ata je bil živ.«)

Malo se je odpočil, najedel in rano so mu obvezali. Potem se je poslovil.

Ko so ubili Bojana in ata in še druge Melike, je Skalar ukazal, da morajo imeti doma sedem krst. Za pet Melikov, za Karlo Vilfanovo, za Modicevo. »Kdaj jih boste pokopali, je moja stvar!« je kričal. Dva meseca so Melikovi otroci hodili mimo krst. (»Grozno je bilo. Mama je prodala očetovo orodje, da je lahko kupila krste.«)

Pokopali so jih čez štiri mesece.

Prekopati jih je bilo treba. Na to žalostno pot se je odpravila mama. Sama. »Imejte ata in Bojana v spominu takšna, kakršna sta bila.« Sosed, Teglov oče so mu rekli po domače, ji je pomagal. Sama jih je dala v krsti.

Voz in na vozu dvanajst krst. Le najbližji so šli v sprevedu, čez Črno vas v Tomišelj.

Bilo je prve dni aprila 1944:

(»Se prostor za pokop so določili. In jamo smo morali sami skopati. Zvončke smo nabrali... za Bojana, za ata.«)

Od Modiceve sta se poslovili hčerki, petletna Jelka in štirinajstletna Štefka. Od Lojzke in Ivanke oče Lenarčič. Še enkrat ju je hotel videti. Odprl je krsti.

Pokopali so jih ob zidu. (»Leta 1970 smo jih prekopali in zdaj počivajo na ljubljanskih Žalah. Oče, mama, ki je umrla leta 1969, Marica, ki je bila pokopana v Kopru in Bojan.«)

V cerkvi so imeli tri patre, pa žrtev niso hoteli cerkveno pokopati.

Eden izmed njih, Štefan, je rekel: »Kar je mrtvo, je mrtvo.«

»Če je za njih dobro, je tudi za nas,« je rekla Melikova mama. (»In od ta-

krat je naredila čez cerkev in vero križ.«)

Do konca vojne so morali hoditi v cerkev. Gorje, če bi ne šli.

»Kje je ata?« so ju vpraševali, ko sta hodili mimo domobranske postojanke.

»Grdi možje so prišli in ga vzeli,« sta rekli. Jožica in Vera.

»Poglej, kako jih ima naučene, Melikova mama.« Tako so govorili.

(»Zdaj partizani zdaj domobranci. Grožnje. Kar naprej smo se tresli.«) In »banditi Meliki« jim še danes odzvanja v ušesih.

Utihneta. Za trenutek se posvetita dnevniku. Gledam ju. Z ljubeznijo obračata strani, v očeh so solze. Prvič ga imata v rokah. Do danes zanj nista vedeli.

(»Marici smo pošiljali pakete. Štiriindvajset smo jih poslali in prav toliko jih je dobila. Listke je mama skrbno hranila. Vsak mesec enega.«)

Marica Melik: številka 70.364

V četrtek, ob osmi uri jutraj so jo odpeljali v Ljubljano. Še isti dan.

V dnevniku je tudi zapisano:

– Šola v Mostah. Dan pred odhodom smo odprle okno in prepevale partizanske pesmi. Pod okni so stali ljudje in nas poslušali.

Poldne je bilo, ko smo stopile na ulice. Dež je padal in vse je bilo prazno. Bilo nas je okrog tisoč, premočenih do kože. V vsak vagon nas je šlo petdeset. Uboga Ukmarjeva mama je komaj zadrževala jok. Naš vagon sta strazila dva policaja, njena sovaščana. Na ves glas je kriknila: »Slava našim borcem – partizanom, padlim za svobodo!« Iz Matene pri Igu je bila doma.

Kmalu smo zapustili Ljubljano.

V Zalogu so nas čakali Franckini otroci... Tako milo so jokali, da bi se jih

usmilil najtrši kamen. Francka je zatulila.

Nemško koncentracijsko taborišče, eno najhujših:

– Številka 70.364. Vtisnili so mi jo z navadnim peresom.

Tu sta deklici. Plaho me pogledata. Ko vidita, da govorim slovensko, se mi približata in rečeta: »Nič se ne bojte, vse bo še dobro. Tu je taborišče Auschwitz. Ne bojte se preveč. Če bomo le mogli, bomo pomagali. Slovenke imamo svojo organizacijo. Nisi sama. Jaz sem Zlata, to je moja sestrična Ljuba. Tu v taborišču imava tudi šestdesetletno mamo. Torej, pogumno!«

S solzami v očeh gledam za njima.

Bilo je 18. decembra 1943:

– Sobota. Ivana Škraba zajoka. Od bolečin se zviija po postelji... Umrla je. Tiho zapojemo pesem »Kot žrtve ste padli...« Tudi jaz zbolim. Štiri na eni postelji in pokrite z eno odejo. Ležimo na golih deskah. Pri nogah vzdihuje ena izmed tovarišic. V zadnjih vzdihljajih je. Naenkrat zaslišim znan glas. Kdo neki je to? Zagledam Faniko Vidmar. Žalostno je bilo najino srečanje. Proti večeru so jo odnesli. Tu leži deklica v omotici. »Mama, kje si, oj, boli,« začne tarnati proti večeru. Boža Vilfanova. Pred dnevi ji je umrla mama. Drugo jutro ona.

Tako so Marici minevali dnevi, eden bolj žalosten od drugega. (»Iz bolnišnice nam je pisala prvo pismo, v nemščini. Toliko, da smo vedeli, kje je.«)

– Na meni so delali najrazličnejše poskuse, me mučili.

Bilo je 7. maja 1944:

– Dobila sem prvi paket od doma. Kako sem bila vesela, kar verjeti nisem mogla. Spet sem dobila voljo do življenja. Sedaj vsaj vem, da so doma živi in da mislijo name. Od tega dne sem še bolj pazila na svoje zdravje. Ker sem imela grižo, sem jedla samo suh kruh, da bi se čimprej pozdravila. Vedno, ko sem jedla kruh, sem mislila na dom, domače.

Oh, ko bi bolezen počivala! Komaj sem malo okrevala, sem spet zbolela. Bila sem popolnoma izčrpana. (»Prebolela je trebušni tifus, pa vnetje rebrene mreže.«)

Dne 18. januarja 1945, ko je bilo slišati prve vesti o bližajoči svobodi, je Marica imela štirideset stopinj vročine. In ko so dober teden kasneje prišli Rusi, je tehtala sedemindvajset kilogramov. Do bolnišnice v Krakovu, to je stodvajset kilometrov, so jo v nahrbtniku prinesli Slovenci, Ptujčani. Tu je bila dva meseca, potem

Marica Melik pred domačo hišo

»Kar je mrtvo je mrtvo,« je rekel pater Štefan. (Na fotografiji: tudi Melikovi otroci so pomagali čistiti okolico Plečnikove cerkve na Barju, pater Štefan drugi z desne)

»Želela je postati zdravnica, naša Marica.« (Na fotografiji: spomin na poljansko gimnazijo, Marica prva z leve v drugi vrsti)

pa je z vlakom odpotovala čez Madžarsko v Banat.

– Bližala sem se domu, a mi je bilo vedno teže. Le kako je v Črni vasi? Ni očeta in ni brata. Se je Ivan vrnil iz gozdov? Trinajstega junija sem prišla. Najprej sem se napila čiste vode, ki sem si jo v dvajsetih mesecih trpljenja tako želela. Dosti hudega sem prestala. S seboj pa sem prinesla še večjo ljubezen do doma, domovine in željo pomagati, čeprav šibka, svojemu narodu, da s skupnimi močmi zgradimo novo Jugoslavijo.

To so bile zadnje besede, zapisane v dnevniku Marice Melik. In ob njih sta narisana srp in kladio.

Kako se teh dni spominjata Jožica in Vera.

Čakali so Marico, čakali so Ivka.

Melikov partizan se je pripeljal z avtom. »Mama, Ivko je!« je vzkliknila Ivka, sestra. »Kje neki,« je odvrnila. In ko ga je zagledala, je tekla. Tekla. »Ata in Bojana ni več...«, so bile prve njegove besede.

O Marici niso nič vedeli. Samo upali so.

Prišla je. Anžurjeva jo je pripeljala z vozom. Popoldne je bilo. Dež je padal. Jokali so, se objemali. (»Prinesla je prtiček, ki ga je zvezla v Banatu in na njem napisala: Spomin na Auschwitz, 27. 1. 1945.«)

V glavnem je ležala. Tako slaba je bila. Pri oknu je ležala, gledala mimo doče in jokala. Velikokrat je jokala. (»Spominjam se, bilo je na neki proslavi. Brala je svoj spis o trpljenju v taborišču. Glasno je zajokala in odpeljati so jo morali.«) Na Golniku se je zdravila, se za nekaj časa vrnila domov. Naredila je izpite čez sedmo gimnazijo, se vpisala v osmo... in spet zbolela. V Valdoitri se je zdravila za kostno tuberkulozo.

Dne 15. novembra 1946 so mamo obvestili, da je slaba... Samo mama je šla tja.

»Mama, če bom umrla, ne pozabi, zakaj sam morala umreti,« ji je rekla ob slovesu. (»Mama se je še enkrat ozrla, jo pogledala... videla je, kako je jokala.«)

Čez teden dni je prišel rešilni avto in z njim sporočilo, da je mrtva. Umrla je ob pol njih ponoči.

(»Bila je v obleki, ki jo je imela najraje. Tako lepa je bila.«)

★

Marice Melikove ni več. Ostal je le droben zvezek z napisom »Moje trpljenje v tujini«. Pretresljiva resnica, kot je dejala dr. Pavla Jerina-Lah.

Milena Štrajnar

impol
industrija
metalnih
polizdelkov n. sol. o.
slovenska bistrica

62310 Slovenska Bistrica

Telex: 033 113

Telefon: Slovenska Bistrica, 81-061, 81-062

Tekoči račun: 51810-601-12505

Železniška postaja: Slovenska Bistrica

Brzjav: IMPOL Slovenska Bistrica

Ob 1. maju – prazniku dela, iskreno
čestitamo vsem občanom, borcem,
delovnim ljudem, kolektivom in
poslovnim prijateljem z željo za še
večji napredek in blaginjo vseh naših
ljudi.

TOVARNA GLINICE IN ALUMINIJA »BORIS KIDRIČ«

KIDRIČEVO

POŠTA 62325 KIDRIČEVO ŽELEZNIŠKA POSTAJA KIDRIČEVO - IND. TIR TELEFON 796110
TELEX YU 033116 TELEGRAM ALUMINIJ KIDRIČEVO Kto SDK PTUJ 524-1-320

s svojimi TOZD

TOZD GRADBENIŠTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADBENIŠTVO POMURJE n. sol. o. MURSKA SOBOTA
TOZD GRADBENIŠTVO GRANIT n. sol. o. SLOVENSKA BISTRICA
TOZD GRADBENIK n. sol. o. LENDAVA
TOZD OPEKARNA n. sol. o. Lendava – DOLGA VAS
TOZD OPEKARNA n. sol. o. PUCONCI
TOZD GRADBENA OBRT – OBNOVA n. sol. o. MARIBOR
TOZD MIZARSTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADIVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD KOVINAR n. sol. o. MARIBOR
TOZD PTB – KOMUNAPROJEKT n. sol. o. MARIBOR

Gradimo vse vrste objektov doma in v tujini, izvajamo inženiring industrijskih dvoran in
upravnih poslopij, vključeni smo v družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo,
projektiramo industrijske, upravne in stanovanjske objekte; v specializiranih temeljnih
organizacijah pa proizvajamo peske, opeko, gradbene polizdelke ter kovinske in mizarske
izdelke.

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Maribor

in vse družbenopolitične organizacije

**iskreno čestitajo vsem borcem in občanom za
1. maj – praznik dela!**

splošno gradbeno podjetje

konstruktor
maribor

Proizvajamo:

- hidrat
- metalurško glinico
- specialne glinice za proizvodnjo:
- elektroporcelana
- ognjeodpornih materialov
- polirnih sredstev
- korundov
- aluminij v kvalitetah:
- Al 99,8%

- Al 99,7%
- Al 99,5%
- EAl 99,5%
- gnetne zlitine v valjarniških in stiskalniških formatih
- livarske zlitine
- Al odlitke:
- visokotlačnega litja
- nizkotlačnega litja
- kokilnega litja
- anodno maso

ŽIVEL 1. MAJ – PRAZNIK DELA!

TOVARNA

Zlatorog

N. SOL. O. MARIBOR JUGOSLAVIJA

BRZOJAVNI NASLOV: ZLATOROG - TEKOCI RACUN SDK MARIBOR 51800-601-10217 - P. P. 183 - TELEFON 22-141 - TELEX 33195 YU ZLATOR - POSTNA ST. 62001

Prisrčne čestitke ob delavskem prazniku 1. maju vsem
delovnim ljudem, občanom in poslovnim prijateljem!

združena gradbena podjetja
giposs

gradbeno podjetje

stavbar maribor

z n. sol. o.

62000 maribor, industrijska 13
poštni predal: 121
telefon: (062) 22-571
telex: yu 33-236 stamar
prodaja: tel. (062) 22-958
nabava: tel. (062) 21-382
žiro račun: 51800-601-10628

tozd visoke gradnje maribor
z n. sol. o.
62000 maribor, industrijska 13
telefon: (062) 22-571, 26-051

**Za 1. maj – praznik dela in za dan ustanovitve OF slovenskega naroda 27. april čestitamo vsem borcem, delovnim
ljudem, občanom, kolektivom in poslovnim prijateljem.**

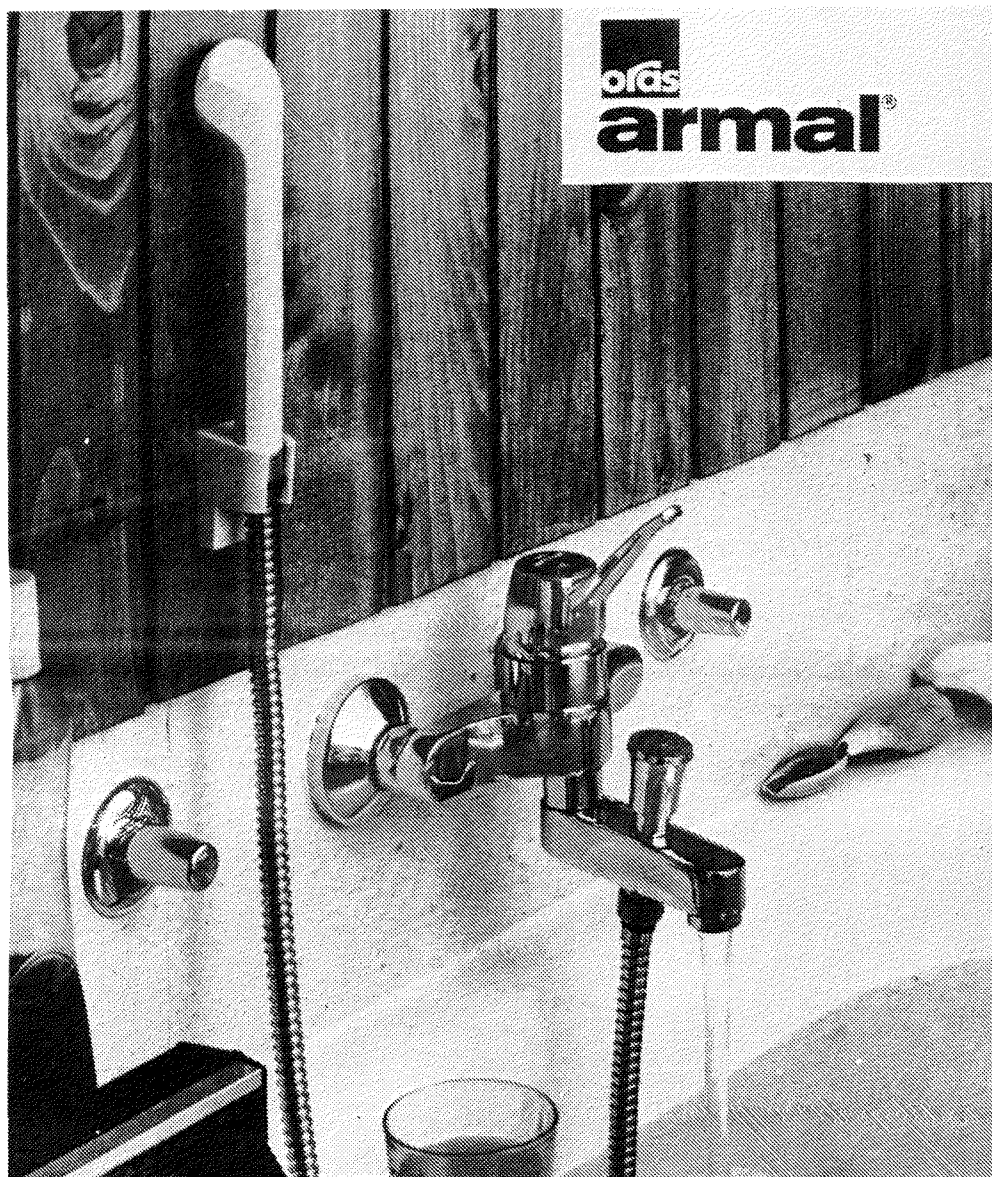

»STEKLO« p. o.
62310 SLOVENSKA BISTRICA

PROIZVAJAMO VSE VRSTE RAZSVETLJAVNEGA STEKLA ZA LESTENCE IN OSTALE SVETILKE
V RAZNIH BARVAH IN IZVEDBAH.
PRODAJAMO NA DOMAČEM TRŽIŠČU KOT TUDI NA TUJEM TRŽIŠČU.

VSEM DELOVNIM LJUDEM, OBČANOM IN POSLOVNIM PARTNERJEM ČESTITAMO ZA 1. MAJ
– PRAZNIK DELA!

NOVOST NA TRŽIŠČU

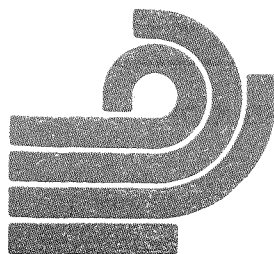

ENOROČNE MEŠALNE BATERIJE

za umivalnike, pršne kadi,
kopalne kadi in bideje
za pomivalna korita v sistemu
tlačne oskrbe s toplo vodo

ENOSTAVNOST – VARČNOST – VZDRŽLJIVOST

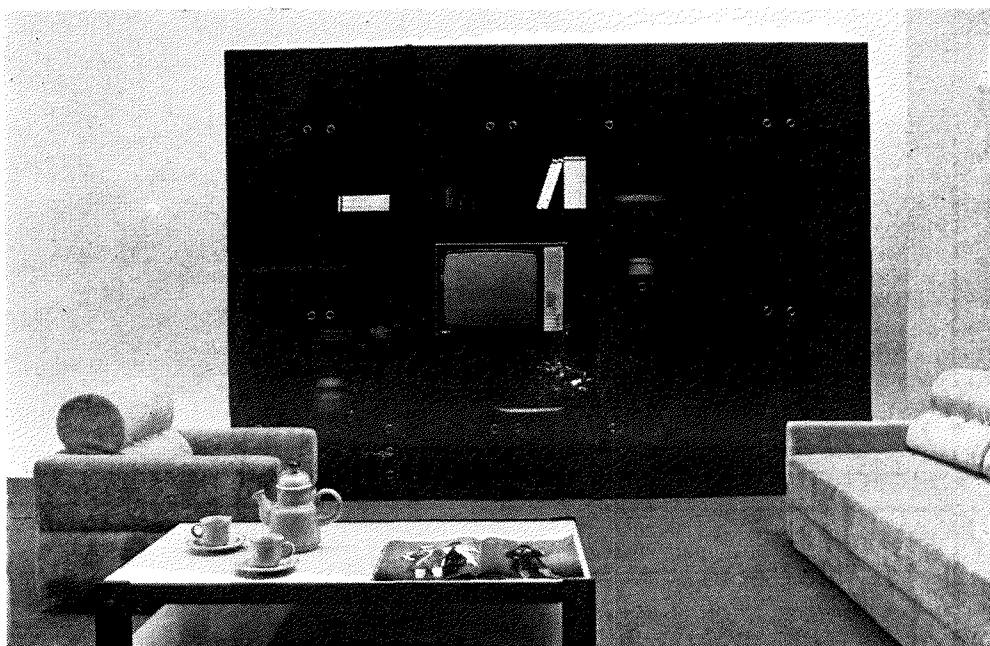
MARIBORSKA LIVARNA 62000 MARIBOR – KEJŽARJEVA 11 TOZD 3 ARMATURE

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

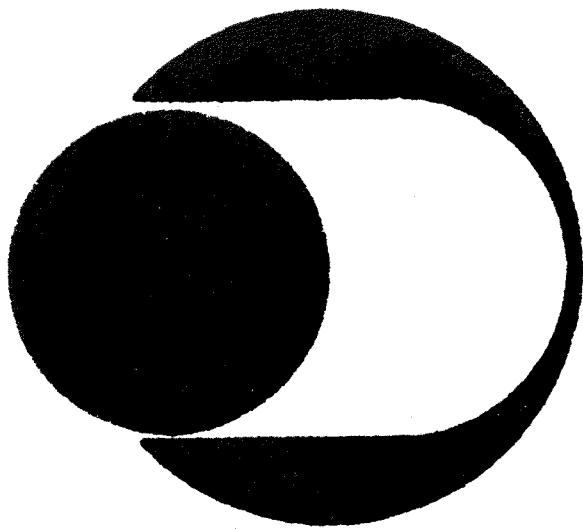
Regal
Katarina
1

Izdelke si lahko ogledate
in kupite v:

Salonu pohištva Brest Cerknica, v
prodajalni Brest v Mariboru, Kneza Koclja 6

V vseh specializiranih trgovinah s
pohištvom

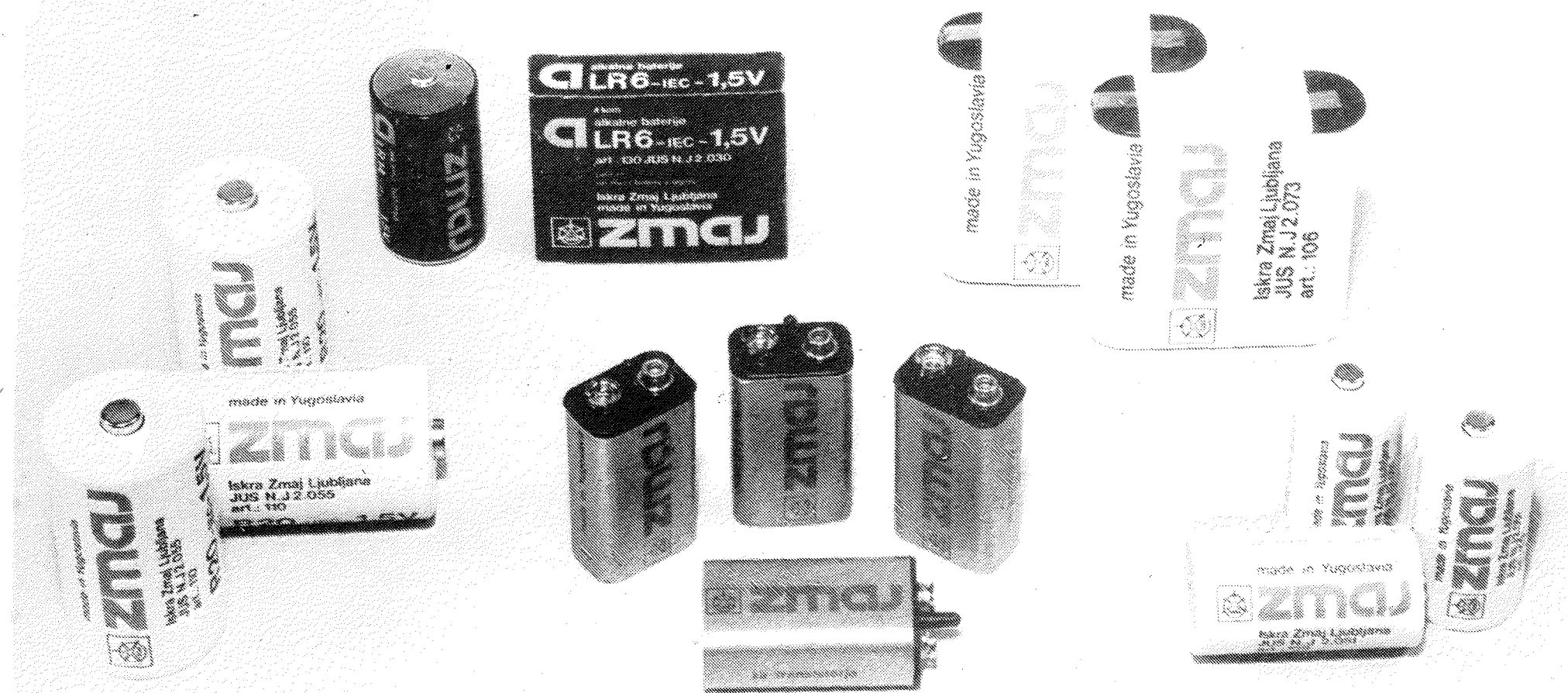
DONIT

Kemična industrija
Medvode

Telefon: 611-106, Telex: 31-365 YU
DONIT

**Proizvodni program
delovne organizacije
Donit obsega:**

- filtri za gorivo, zrak in olje za motorje z notranjim izgorevanjem in industrijski filtri
- tehnični laminati
- tesnilni materiali – tesnit
- kovinsko plastična tesnila za motorno in drugo industrijo
- sintetične smole
- mase za stiskanje
- odpreski iz plastičnih mas in frikcijskih materialov
- sintetična lepila
- polirne in brusne paste
- elektroizolacijski materiali iz porcelana
- okrasna keramika
- poliesterski izdelki
- elektroimpregnacijski materiali
- antene in gumbi
- žične in plastične tkanine, pletiva, mreže
- poliesterski laminati

Ste že kdaj pomislili kaj bi se zgodilo, če naenkrat ne bi imeli več naprave, ki ji pravimo baterija. Otroci bi jokali. Zakaj? Ker bi se jim ustavili avtomobilčki na dirkalnih stezah, ustavile bi se pisane lokomotive, zraven katerih je tako prijetno ležati na tleh in gledati kako izginjajo v tunelih in na drugi strani mize prihajajo izpod Mont Blanca – nastala bi tišina – digitron v očetovih rokah bi postal neuporabna plastična škatlica, on pa bi spet moral vzeti v roke svinčnik in seštevati, deliti in se jeziti; majhno svetilko, ki jo nosi v torbici bi morala mama vreči proč, ker ji ne bi več osvetljevala poti zgodaj zjutraj ko še v mraku hiti v službo. In ne samo to, zastale bi kamere, nekatere medicinske naprave v bolnicah, varnostni signali, inštrumenti v cestnem prometu... in še in še stvari bi šlo narobe. Še stric Janez na planini, bi ostal brez svojih pastirjev. Sprašujete kaj imajo baterije opraviti s pastirji? Seveda imajo! Baterije v lepi zeleni škatlici so postale sodobni električni pastirji, ki v mnogih slovenskih vaseh in na obširnih ravninah Vojvodine, pazijo na živino. Lastniki teh pastirjev so zelo zadovoljni z njimi, saj so zelo vestni in poceni. Če bi človek pazil na živino zraven avtoceste bi imel polne roke dela, stalno bi moral skakati sem in tja, da bi umerjal vznemirjeno živino na pašniku. Električni pastir opravlja to delo brez napora in sicer tako, da v impulzih pošilja električno energijo v kable in če se ga žival dotakne jo lahko strese. Pokazalo se je, da si živali zelo dobro zapomnijo če jih strese in trava najmanj pol metra pred ogrado ostane nedotaknjena.

Na tak način se na osamljenih kmetijah varujejo pred napadi divjih svinj, volkov, medvedov, ki jih napadajo in jim ubijajo ovce v ogradah. Vse to in še mnogo drugih del opravljajo razne naprave in inštrumenti samo zato, ker imajo v sebi baterije.

Kaj je to baterija?

Odkod to veliko število baterijskih vložkov, ki lahko izpolnijo toliko naših želja? Tako vprašanje nam je zastavilo več naših bralcev! Zato smo poiskali največjega proizvajalca baterijskih vložkov v Jugoslaviji – našli smo ga v Ljubljani. To je »Zmaj« (Iskra – industrija baterij Zmaj PO Ljubljana), ki proizvaja okoli 50 milijonov baterijskih vložkov letno s tem pa zadovoljuje skoraj polovico jugoslovanskih potreb po tem artiklu. In še več, Zmajeve baterije kupujejo Avstrijci, Angleži, Italijani še celo Amerikanci se zanimajo zanje.

Že polnih 55 let delavci ljubljanskega Zmaja izdelujejo baterijske vložke. V teh pol stoletja in več so stalno izpopolnjevali proizvodnjo in tehnologijo in danes lahko rečemo, da se njihova kvaliteta približuje vrhunski.

Popeljali se bomo skozi proizvodne dvorane nove Zmajeve tovarne in vam predstavili, kako izgleda proizvodnja v njih.

Po štirioglati cevi, prihaja na dolgi zelenkasti stroj črna masa. Izgleda skoraj kot prah, vendar to ni. Sestavljajo jo manganov dioksid, saje, amonjakov klorid, voda in še nekatere zelo

važne sestavine, to vse skupaj je pozitivna elektroda. V sredino te črne mase stroji vtisujejo ognjene grafitne paličice. Istočasno stroj iz druge strani v pocinkane čašice vlaga poseben papir potopljen v posebne kemikalije. Papir prekrije notranjost pocinkane čašice in na ta način onemogoča direktni dotik črne mase s cinkom, kar preprečuje kratek stik. Na to bitumenski ali plastični pokrovček, odvisno od dimenzij baterijskega vložka. Večji dobe

bitumenski, manjši pa plastični pokrovček in bakreno kapico, ki v bistvu predstavlja kontakt z grafitno paličico – elektrodo.

Potem baterije tri dni stoji (zorijo). Med tem časom vaga iz črne mase natopi papir, tako le ta omogoča, da se v pocinkani čašici vrši kemični proces, katerega rezultat ne bo toplotna ampak električna energija. Po treh dneh se v bateriji nabere potrebna napetost, vendar proizvodni proces s tem še ni končan.

Po tem gredo baterije na stroj za merjenje napetosti, od tu pa samo popolnoma dobre na etiketiranje. »Gole« cinkane čašice oblečejo v plastificiran ali samolepilni trak na katerem so odtisnjeni vsi potrebni podatki: oznaka in serija baterije, njena jakost, datum proizvodnje in naziv proizvajalca.

Šele tako opremljene baterije so pripravljene za tržišče.

Dobro so strokovnjaki spremenili v še boljše

Ko govorimo o proizvodnem procesu moramo povedati, da v enem Zmajevih oddelkov proizvajajo tudi cinkane čašice, neobhodni sestavni del baterije. V tovarni pravijo, da zato, da ne bi dražili proizvodnje. Iz Makedonije in Celja dobivajo cinkano leguro v obliki debelejšega dinarskega kovanca. Ti »dinariji« gredo potem v poseben stroj, ki jih s pritiskom 150 ton (kot bi vam stolpnica stopila na nogo) spremeni v čašice. Tako smo v Zmajevih proizvodnih prostorih zvedeli, kako baterija nastane, vendar o njej še ne vemo vsega.

Baterije, ki smo jih spoznali se imenujejo LEC-LANCHEOVE po priimku njihovega izumitelja. Seveda je razumljivo, da se je od prvih baterij do danes, tehnološki proces bistveno spremenil in izboljšal. Ravno na tem izboljševanju proizvodnje in tehnologije dela v Zmaju dela skupina strokovnjakov. V posebnem laboratoriju neprestano analizirajo in testirajo svoje proizvode, seveda pa tudi proizvode ostalih domačih in tujih proizvajalcev.

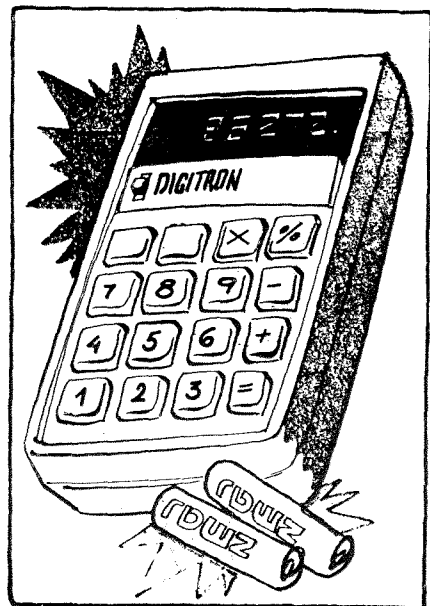
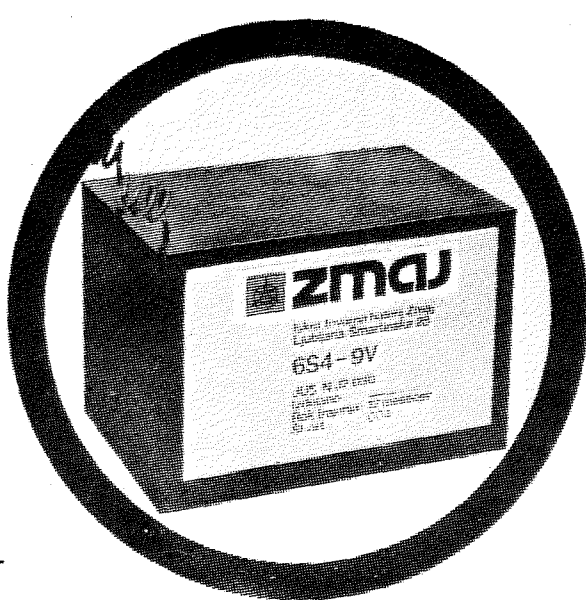
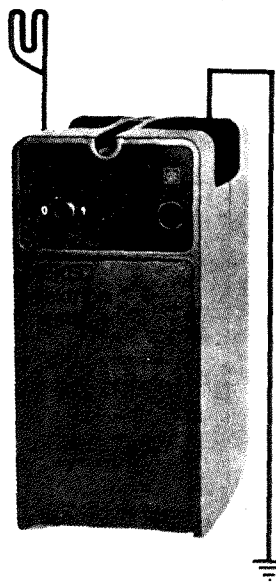
Rezultat dolgotrajnih raziskovalnih del Zmajevih strokovnjakov je nova domača alkalna (mandandioksidna) baterija, ki ima več prednosti pred staro – klasično. Med drugim ima daljši rok delovanja, večjo moč in deluje tudi pri temperaturi – 10 °C. V sodelovanju z Zmajem na strojni fakulteti v Ljubljani izdelujejo potrebne stroje za serijsko proizvodnjo alkalnih baterij. V Zmaju upajo, da bodo še pred koncem tega leta lahko izdelovali visokokvalitetne alkalne baterije serijsko.

Zakaj baterija izteče

Baterije nam omogočajo veliko radosti. Spomnimo se samo eksperimentov, ki jih delamo med poukom tehnične vzgoje, pri modelarstvu.

Toda z baterijo moramo ravnati, kot je treba. Ne sme biti ne na toplem ne na vlažnem. V tranzistor vložimo popolnoma nove vložke, pa ga pustimo na soncu in baterija skoraj gotovo ne bo dolgo delovala. Iz nje bo iztekla tekočina (elektrolit). Če pustimo tranzistor ali digitron ali... predolgo vključeno bo elektrolit iztek. Zato je najbolje, da pri dragih napravah po uporabi baterijske vložke odstranimo in jih shranimo do naslednje uporabe v polivinilni vreči.

Toda, ko bomo v kratkem lahko kupili nove zmajeve baterije (alkalne) bo tudi strah, da bi nam baterija iztekla odveč.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA—SKUPŠČINA OBČINE NOVO MESTO—IZVRŠNI SVET
z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

čestitajo

vsem borcem, aktivistom, delovnim ljudem, občanom in kolektivom za praznik dela – 1. maj in
za 27. april – dan ustanovitve OF slovenskega naroda
z željo za čim večji napredek in blaginjo delovnega človeka

**SOCIALISTIČNA REPUBLIKA
SLOVENIJA**

**Skupščina občine – Izvršni
svet
Grosuplje**

Občinski odbor ZZB NOV
Občinski odbor ZRVS
Občinska konferenca ZKS
Občinska konferenca SZDL
Občinski sindikalni svet
Občinska konferenca ZSMS

**z ostalimi družbenopolitičnimi
organizacijami pristrčno pozdravljajo
delovnega človeka, nosilca napredka
in blaginje ob 1. maju – resničnem
prazniku dela svobodnega
delavca-ustvarjalca.**

Socialistična republika Slovenija

**Skupščina občine
Slovenska Bistrica**

občinski odbor ZZB NOV
občinski odbor ZRVS
občinska konferenca ZKS
občinska konferenca SZDL
občinski odbor zveze sindikatov
občinska konferenca ZSMS
in druge družbenopolitične organizacije

**čestitajo vsem občanom in delovnim
ljudem za 1. maj – praznik dela in 27.
april – dan ustanovitve OF**

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Mozirje

občinski odbor ZZB NOV
občinski odbor ZRVS
občinska konferenca ZKS
občinska konferenca SZDL
občinski odbor zveze sindikatov
občinska konferenca ZSMS
in druge družbeñopolitične organizacije

čestitajo vsem delovnim ljudem, občanom in kolektivom za 1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF

Podjetje za PTT promet

Cigaletova 15, Ljubljana

s svojimi TOZD

TOZD PTT LJUBLJANA, Tržaška 68 a
TOZD TELEGRAF TELEFON LJUBLJANA, Cigaletova 10
TOZD POŠTNO PROMETNI CENTER LJUBLJANA, Trg OF 5
TOZD TELEKOMUNIKACIJE, Cigaletova 10
TOZD PTT SERVIS, Robbova 15

čestita vsem porabnikom svojih uslug, delovnim ljudem, občanom in delovnim kolektivom 1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF slovenskega naroda

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Cerknica

občinski odbor ZZB NOV
občinski odbor ZRVS
občinska konferenca ZKS
občinska konferenca SZDL
občinski odbor zveze sindikatov
občinska konferenca ZSMS
izvršni svet občine
in druge družbenopolitične organizacije

čestitajo za 1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF vsem delovnim ljudem in občanom

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

RIBNICA

in vse družbenopolitične organizacije

čestitajo ob obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda

in 1. maju – prazniku dela

vsem občanom, delovnim ljudem in kolektivom

**OBDRAVSKI ZAVOD ZA
VETERINARSTVO IN
ŽIVINOREJO – TOZD
ŽIVINOREJA PTUJ,
Ormoška 28**

čestita vsem delovnim ljudem,
borcem, občanom in kolektivom
za 1. maj – praznik dela.
S svojim delom in uslugami ve-
dno v službi delovnega človeka.

Agencija za ekonomsko propa-
gando

EXPORTPROJEKT

61000 LJUBLJANA, Cankarjeva 4

Vodnogospodarsko podjetje
Maribor n. sol. o.

**TOZD VODNOGOSPODARSKA
ENOTA »DRAVA« PTUJ b. o.**

čestita za praznik dela – 1. maj
Izvajamo vzdrževalna in regulacijska
dela na območju Drave

**INDUSTRIJSKO
MONTAŽNO
PODJETJE
LJUBLJANA**

**TOZD ELEKTROKOVINAR
PTUJ, n. sol. o.**

**ZADRUŽNI TRG 11
62250 PTUJ,**

POŠTNI PREDAL 17

Delavski pozdrav k 1. maju

labod

TOVARNA OBLACIL NOVO MESTO

**TOZD DELTA Ptuj, Rogoznica –
Dornavska 6**

čestita občanom, delovnim ljudem in poslovnim prijateljem
ob 1. maju, prazniku dela z najboljšimi željami za napredek
našega delovnega človeka

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Ormož

Občinski odbor ZZB NOV
Občinski odbor ZRVS
Občinska konferenca ZKS
Občinska konferenca SZDL

Občinski sindikalni svet
Občinska konferenca ZSMS
in druge družbenopolitične organi-
zacije

čestitajo vsem borcem, občanom in delovnim ljudem za
delavski praznik – 1. maj

»MERCATOR – ZARJA« p. o.

Trgovsko podjetje na veliko in malo
ORMOŽ, Kerenčičev trg 4

Obveščamo potrošnike, da smo povečali izbor blaga.
Vabimo vas, da obiščete naše prodajalne, kjer boste vljudno in strokovno postre-
ženi.
Pričakujemo vas v vseh prodajalnah.

Čestitamo za 1. maj – praznik dela!

**SAMOUPRAVNA SKUPNOST ZA ZAPOSLOVANJE
NOVO MESTO, Trdinova 10.**

**Čestita delovnim ljudem in kolektivom ob 1.
maju prazniku dela.**

Socialistična republika Slovenija
Skupščina občine

Ljubljana Bežigrad

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

**čestita vsem borcem, občanom,
delovnim ljudem in kolektivom za 1.
maj – praznik dela**

AGROSTROJ LJUBLJANA
LJUBLJANA, DRAGA 41 – JUGOSLAVIJA

PODJETJE ZA PROIZVODNJO KMETIJSKE
MEHANIZACIJE IN OPREME n. sol. o.

**»AGROSTROJ LJUBLJANA«
LJUBLJANA, Draga 41**

telefon: 555-366

– konstruira, projektira in izdeluje najsodobnejše naprave za namakanje z umet-
nim dežjem, v stabilnih, polstabilnih in premičnih sistemih.

– **IZDELUJE:**

– silose iz poliestra do 100 m³
– cisterne iz poliestra do 10 m³
– plastenike

– **V KOOPERACIJI Z ALPINO NUDI MOTORNE ŽAGE IN KOSILNICE**

– opravlja servis kmetijske in gozdarske mehanizacije in avtomobilov znamke
Škoda, Simca, Saab, Zaporozec, Volga, Land-rower in druge.
– izdeluje epoxy smole in kite, odporne proti kislinam in alkalijam za uporabo v
elektro, gradbeni in živilski industriji.

CERTUS Maribor, n. sol. o., turistično, gostinsko in prometno podjetje
TOZD

POTNIŠKI PROMET Ptuj, b. o.

62250 Ptuj, Rajšpova 14
tel.: (062) 77-436
77-437

Organiziramo avtobusne izlete in potovanja s sodobnimi avtobusi po
domovini in na tuje

Živel 1. maj – praznik dela!

**GORENJSKI SEJEM KRANJ
IV. MEDNARODNI SEJEM MALEGA GOSPODARSTVA OD
9. DO 16. MAJA**

**IV. MEDNARODNI SEJEM MALEGA GOSPODARSTVA
OD 9. DO 16. MAJA**

Sejemska prireditve je usmerjena v prikaz dosežkov osebnega dela in manjših delovnih organizacij in predvsem v
ugotavljanje sodelovanja obrtnikov, manjših delovnih organizacij z industrijo ter medsebojnih potreb. Zaradi tega je sejem
malega gospodarstva edina najbolj množična sejemska prireditve te vrste v Jugoslaviji. Dosedanje prireditve so pokazale, da
pomenijo pomemben prispevek in pobudo za urejanje odprtih vprašanj med industrijo in malim gospodarstvom, katerega
celovitost in raznolikost ljudje še premalo poznajo. Proizvodni in storitveni dosežki obrtnih delovnih organizacij, drobne
industrije, združenj samostojnih obrtnikov, obrtniških združenj, pogodbenih delovnih organizacij in njihovih poslovnih
združenj ter povezovanje drobnega gospodarstva z industrijo – takšen je okvir letošnjega sejma, ki pomeni osnovo za še
večjo uveljavitev drobnega gospodarstva doma in na tujem.
Razstava in prodaja strojev, opreme, orodja in sredstev za proizvodnjo drobnega gospodarstva, bo obogatila sejmsko
ponudbo. V času sejma bodo tudi strokovna posvetovanja o najbolj žgočih vprašanjih vloge, pomena in položaja drobnega
gospodarstva in njegovih kooperantskih odnosov z industrijo.

NOV KOMPLET NAPETEGA, ZANIMIVEGA, POKLICNEGA IN VOJNEGA LETENJA

Ti vražji fantje v letečih škatlah

Richard Bach

PODARJENA KRILA

Poklicni pilot in pisatelj Richard Bach izpričuje vero v novega človeka. Letenje mu je stvarnost, v kateri je mogoče doseči izpolnitev še tako tihih, otroško zanesenih sanj in želja. Podarjena krila so podarjeni svet, za katerega je vredno žrtvovati dolgočasje vsakdanjega življenja. Slovenskim bralcem se je ta pisatelj priljubil s svojim čudovitim delom Jonathan Livingston Galeb.

Pierre Clostermann

NEBO V PLAMENIH

Pisatelj je prebrskal arhive Luftwaffe, Kraljevih letalskih sil ter vojne mornarice in vojnega letalstva ZDA, pa japonske dokumente in številna pričevanja iz vsega sveta. V svojem delu pa je vso svojo raziskovalno in pisateljsko strast usmeril k obravnavanju človeških usod, kajti ljudje so trpeli in odločali o zmagah in porazih na vseh koncih neba, ljudje so plačevali za vojaške in politične zmote...

Paul Brickhill

SKLATI ZVEZDE Z NEBA

To je zgodba o breznomem lovskem pilotu Douglasu Baderju, ki je v sorazmerno kratki bojni karieri več kot dvajsetkrat zmagal v dvobojih z letali Goeringove Luftwaffe. Obenem je to izvrstno delo tudi zanimiva dokumentarna pripoved o razvoju lovskega letalstva med obema vojnama in v prvih letih velikega spopada, vseskozi prepletena z izvrstnimi opisi ljudi in okolja, v katerem je breznomi pilot Bader doživljal svojo osebno dramo in zmagoslavje.

Tri vzorne oblikovane knjige

800 strani

140 ilustracij

napete dogodivščine

spomini

bogata domišljija

dokumentarno gradivo

dragocene izkušnje

Neprecenljivo branje za borce, invalide in rezervne starešine

... »Moji najboljši papirnati otroci so zbrani tu. Rešil sem jih izpod kupa zavržene šare, rešil pred ognjem in dimom, spet so živi in skačejo z obzidja gradov, ker verujejo, da je letenje polno sreče... Morda je ta ali oni mojih otrok tudi tvoj. Morda te bo prijel za roko in odpravila se bosta tja, kjer je tudi tvoj dom, pod nebo.«

Richard Bach

... »Mojim tovarišem letalcem, ki so umrli, da bi popravili napake, ki jih niso sami zagrešili.

Tistim, ki bodo morda plačevali za nove, vendar vselej enake zmote... zmote Velikih, ki si zatiskajo oči pred dogodki v preteklosti.

Zgodbe, ki sem jih izbral, niso ne zanimivejše in ne bolj nenavadne od tistih, ki bodo ostale nepoznane.

Vsaka od teh zgodb slika posebno okolje s posebnega vidika letalske vojne na vseh zemljepisnih širinah in najrazličnejših okoliščinah. Vsem tem zgodbam sta skupna le pogum in ideal tistih, ki so jih doživljali. Vse pa nam predvsem izpričujejo, da največje človeške vrline, ki se kažejo na različne načine, niso monopol ne tega ne onega naroda.

Pierre Clostermann

Douglasa Baderja imajo za enega najboljših pilotov in za najboljšega taktika in vodjo eskadrilj lovcev v drugi svetovni vojni... Toda svoje največje zmage ni požel v bojevanju na nebu: to je bila le epizoda, ki je usmerila pozornost sveta na njegovo večjo zmago, zmago, ki jo je dosegel, ko je človeštvu pokazal nova obzorja poguma, a ne v vojni, ne le ljudem brez udov, temveč v življenju...

Paul Brickhill

O Douglasu Baderju je bil posnet zanimiv celovečerni velefilm.

Zbirko treh knjig lahko kupite v vseh knjigarnah ali naročite pri naših založniških poverjenikih.

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Ljubljana Moste-Polje

Občinski odbor ZZB NOV
Občinski odbor ZRVS
Občinska konferenca ZKS
Občinska konferenca SZDL
Občinski odbor zveze sindikatov
Občinska konferenca ZSMS
in druge družbenopolitične organizacije

čestitajo za 1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF slovenskega naroda vsem
borcem, aktivistom, delovnim ljudem, občanom in kolektivom z željo, da bi gradili in utrjevali
našo samoupravno socialistično skupnost

Socialistična republika Slovenija

Skupščina občine

Ljubljana Vič-Rudnik

Občinski odbor ZZB NOV
Občinski odbor ZRVS
Občinska konferenca ZKS
Občinska konferenca SZDL
Občinski sindikalni svet
Občinska konferenca ZSMS
in druge družbenopolitične organizacije

čestitajo vsem borcem, aktivistom in simpatizerjem NOV, delovnim ljudem in kolektivom za
1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF slovenskega naroda in praznik občine
Ljubljana Vič-Rudnik

NOVA GORICA

Priprave na MDA
»Kožbana«

Interesne dejavnosti so pri razvijanju lika brigadirja prav tako pomembne kot samo delo.

V pripravih na letošnjo mladinsko delovno akcijo v Kožbani, kjer bodo mladi iz Slovenije sodelovali pri dokončni izgradnji vodovodov, zavzema pomemben delež skrb za obogatitev interesnih dejavnosti. Glede kulturne dejavnosti na MDA Kožbana se mladi pri novogoriški konferenci ZSMS dogovarjajo z novogoriškimi kulturnimi organizacijami in skupnostmi, ki že od vsega začetka sodelujejo pri oblikovanju kulturnega programa.

Izkušnje iz prejšnjih let, ki kažejo na pozitivno usmeritev pri oblikovanju kulturnega programa med brigadirji v Kožbani, obenem pa nakazujejo določene pomanjkljivosti v programu, predstavljajo podlago za letošnji program. Predvsem področje kulturnega ustvarjanja samih brigadirjev bo potrebno količinsko in vsebinsko obogatiti, kar pa bo mogoča doseči le z večjim sodelovanjem zunanjih mentorjev. Pri prireditvenem delu, v katerem sodelujejo kulturne institucije, nastajajo problemi predvsem zato, ker v času delovne akcije kulturne institucije zaključijo sezono ali pa uvedejo manj kakoviten program. Prav zato je potrebno kulturno dejavnost na delovni akciji že prej načrtovati, da bi do takšnih pomanjkljivosti v kulturnem programu v bodoče več ne prihajalo.

Okvirni program za letošnjo akcijo v Kožbani predvideva precej pestro kulturno dejavnost. Brigadirji bodo v vsaki izmeni poskrbeli za mladince, ki bo odgovoren za celotno kulturno življenje na akciji, novogoriške kulturne institucije pa bodo imenovalle mentorje za pevsko, gledališko-literarno in likovno dejavnost brigadirjev. Predvidevajo dva filma v vsaki izmeni, po eno gledališko predstavo in literarni večer, posredovanje knjig družboslovne, znanstvene in leposlovne vsebine s strokovnim vodenjem, posredovanje časopisov in revij ter obiske pomembnejših kulturnih prireditev v novogoriški občini.

MILE GOJKOVIČ

TRBOVLJE

Uspehi mladih

Pred dnevi so v Trbovljah slovesno in delovno obeležili letošnje jubileje: 60-letnico ustanovitve KPJ, SKOJ in združitve delavskih sindikatov ter 30-letnico obrambnega izobraževanja mladine na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Več kot 1400 udeležencev množičnega tekmovanja, učencev osnovnih in srednjih šol, delavske in kmečke mladine se je pomerilo v znanju iz zgodovine NOB in poznavanja pehotnega orožja, streljanju z zračno in vojaško puško, v gibanju po neznemu terenu, preverilo fizične zmogljivosti, metalo ročne bombe in previjalo »ranjence« ter opravljalo še vrsto pomembnih in koristnih del, ki so jih ocenili s točkami.

Interes mladine za taka tekmovanja je bil velik. Uspehi so odlični. Zahvaliti se moramo dobri organizaciji, sodelovanju šolskih štabov, organizacije ZRVS, občinskega štaba za teritorialno obrambo in drugih obrambnih struktur.

S. N.

MURSKA SOBOTA

Streljanje in športni dan

Na murskosoboškem Centru poklicnih šol so učenci prvih in drugih letnikov dva dni namenili obrambnim pripravam v okviru letošnjega praznovanja »30 let vzgoje mladine za SLO«. Tako je bilo 12. aprila na strelišču v Mačkovcih streljanje z vojaško puško za učence prvih in drugih letnikov, kjer so učenci dosegli odlične rezultate.

Dan za tem pa je bil športni dan z obrambno vsebino. Večina učencev se je pomerila v pomladanskem krosu in v športnih igrah, po pet tekmovalcev iz vsakega razreda pa je sodelovalo na orientacijsko-taktičnem pohodu na osem kilometrov dolgi poti. Tekmovalne ekipe so morale med potjo najti šest kontrolnih postaj. Kontrolne postaje so bile istočasno delovne točke, kjer so tekmovalci reševali naslednje naloge: streljanje z malokalibrsko puško, testiranje iz prve pomoči in nudenja pomoči ranjencu, testiranje iz poznavanja zgodovine NOB ter predmeta obramba in zaščita, metanje ročne bombe v cilj, orientacije in topografije ter razstavljanja in sestavljanja vojaške puške.

Po tekmovanju je posebna komisija izračunala rezultate ter razglasila zmagovalce. To so bili učenci ekipe 2. c razreda (strojni ključavničarji).

FILIP MATKO

GABROVKA

Rade – naš komandir in tovariš

V nedeljo, 22. 4. 1979 ob 11. uri, je organizacija ZZB NOV odkrila spominsko ploščo na rojstni hiši Borštinar Roberta – Radeja v Gabrovki pri Litiji, nekdanji Sv. Križ. V IV. SNOUB Matija Gubec je bil Rade komandir 3. čete 3. bataljona, komandant 3. bataljona in namestnik komandanta brigade. Pod njegovim vodstvom je 3. četa skupaj z drugimi enotami bataljona in brigade izbojevala v novembru in decembru 1942 veliki zmagi nad belogardisti na Ajdovcu in nad italijanskimi fašisti na Dobu ter prizadela močan udarec belogardistom in italijanskim vojakom v Žužemberku. Uspešno je vodil četo ob napadu brigade na belogardistično-italijansko posadko v Temenici in v borbi pri Bukovici v Žumberaku na Hrvaškem januarja in februarja 1943, kjer je postal komandant 3. bataljona.

Borci 3. čete so imeli svojega komandirja zelo radi. Kot podoficir bivše jugoslovanske vojske je imel veliko vojaškega znanja, ki ga je znal dobro prenašati na borce. Posebno pozornost je namenjal bombašem – prostovoljcem, ki so imeli nalogo, da ob napadih na utrjene sovražnikove posadke ali pri preboju obroča prvi napadejo sovražnika in omogočijo ostalim borcem juriš.

Rade je bil hraber borec, vedno v prvi vrsti napadalcev, med bombaši in minerci. Pri napadu na belogardistično postojanko Ajdovec je skupaj z dvema bombašema metal ročne bombe in skočil čez čistino h glavnemu vhodu Prosvetnega doma, v katerem je bilo približno 46 belogardistov. Na ključavnico vrat so pritrčili 2 kilograma težko letalsko bombo, prižgali zažigalno vrvico in v slabem kritju čakali na eksplozijo. Razneslo je vrata. Belogardisti so začeli metati ročne bombe, borci pa so kljub temu vdrli v stavbo in kmalu zavzeli postojanko.

Med borci je bil Rade priljubljen tudi zato, ker je z njimi delil vsak kosček kruha. Rad se je pošalil, znal pa je tudi prisluhniti težavam borcev.

Po kapitulaciji Italije se je razplamtela narodnoosvobodilna vojna na Primorskem in nove partizanske enote so potrebovale izkušene poveljnike. Rade je postal komandant 30. divizije. Njegova življenjska pot se je končala v borbi na Primorskem koncem leta 1943.

MIRKO KLANČAR-SANDI

VODICE

Spominski dan šole
Franc Marn

Osnovna šola Vodice nosi ime po aktivistu Francu Marnu, katerega so 5. aprila 1944 ubili v Vodica, kjer je deloval v boju proti okupatorju.

Vsako leto na ta dan pripravi šola slovesnost, s katero počasti njegov spomin. Letos je poleg kulturnega programa pripravila tudi tekmovanje iz spoznavanja zgodovine NOB, kjer so učenci pokazali zares uspešno poznavanje te teme.

Spominske slovesnosti so se poleg najbližjih sorodnikov udeležili tudi njegovi nekdanji najožji sodelavci.

Pionirji in mladinci šole so kot delegacija nesli vence na pokopališče, pred hišo, kjer je spominska plošča in h kipu v avli šole.

LJULJO ANDREJ

Pionirji osnovne šole Vodice so počastili spomin aktivista Franca Marna

TOMAŽ PRI ORMOŽU

Kaj znaš, kaj poznaš

Ob 30-letnici zasnove SLO so na osnovni šoli heroja Vinka Megle v Tomažu preverjali med učenci sedmih in osmih razredov znanje o NOB in SLO. K sodelovanju so povabili tudi borce NOV in RVS. Udeležilo se je deset ekip, v vsaki je bilo sedem učencev. Na šest kilometrov dolgi progi je bil organiziran orientacijski pohod. Na vmesnih kontrolnih točkah so učenci streljali z zračno puško, nudili prvo pomoč, premagovali ovire, odgovarjali na vprašanja z vojno tematiko itd.

Učencem nižjih razredov so borci pripovedovali svoja doživetja.

Tudi v prihodnje želijo borci in rezervni vojaški starešine sodelovati s šolo in na mladi rod prenašati tradicije.

DRAGO MESARIČ

MURSKA SOBOTA

Izbrani najboljši

V četrtek (12. aprila) je bilo v prostorih prve osemletke v Murski Soboti zaključno regijsko tekmovanje mladih v počastitev 60-letnice SKOJ, ki se ga je udeležilo sedem ekip štirih pomurskih občin. Pionirske ekipe so prišle iz vseh štirih občin: Gornje Radgone, Ljutomera, Lendave in Murske Sobote, mladinske ekipe pa samo iz občin: Ljutomer, Lendava in Murska Sobota. Ekipe so bile sestavljene iz najboljših tekmovalcev s predhodnih občinskih tekmovanj, ki so bila zaključena 31. marca.

Medobčinski koordinacijski odbor za vodenje tekmovanja »Tito-revolucija-mir« je za republiško tekmovanje »Od SKOJ do ZSMJ« (21. aprila v Trbovljah) na regijskem tekmovanju Pomurja izbral najboljših pet osnovnošolcev ter pet mladink oziroma mladincev. Uvrstitev ekip bi bila naslednja: pri pionirjih 1. mesto Murska Sobota, 2. mesto Ljutomer, Gornja Radgona 3. mesto Lendava 4. mesto, pri mladinskih ekipah pa 1. mesto Murska Sobota, 2. mesto Ljutomer in 3. mesto Lendava.

Republiškega tekmovanja se bodo udeležili: pri pionirjih Alojzija Vindiš in Anica Perkič iz Bakovec, Vitko Potočnik in Andrej Luci iz Ljutomera ter Lea Zinkovič iz Gornje Radgone, pri mladincih Jasna Sever in Anka Lukač iz Kroga, Damjan Lah in Ljubo Fekonja iz Ljutomera ter Cvetka Frumen z zdravstvene šole Rakičan.

Medobčinski koordinacijski odbor je ob pomoči vseh družbenopolitičnih organizacij podelil najboljšim priznanja in nagrade.

FILIP MATKO

VODICE

Spomin na žrtve
fašističnega nasilja

Družbenopolitične organizacije KS Bukovica-Šenkov turn so v sodelovanju s podružnično šolo Utik in z mladinskim pevskim zborom šole Vodice počastili spomin žrtvam fašističnega nasilja ob hiši, kjer so bili 3. aprila 1944 kot talci ustreljeni oče Franc, mati Marija in sin Janez Žnidar.

LJULJO ANDREJ

Žalna slovesnost pri Žnidarjevi hiši v Utiku

DRAGATUŠ

Spomnili se bomo

Ze 35 let bo preteklo 5. maja letos, odkar je šest nemških letal izvedlo večji letalski bombni napad na Dragatuš. Več zgradb je bilo porušenih. Šele v povojnih letih so ljudje ob izdatni pomoči družbene skupnosti obnovili domove.

Ob bombnem napadu je bilo veliko ugibanj, zakaj je okupator izbral ravno ta kraj. Odgovor je bil precej časa neznanka. Šele pozneje so ugotovili, da je bil napad izvršen zato, da bi uničil Glavni štab NOV in partizanskih odredov Slovenije. Glavni štab je bil prej sicer res v tem kraju, vendar se je že pred napadom odselil.

Kakor vsa pretekla leta bodo krajani te krajevnne skupnosti skupaj z obiskovalci iz drugih krajev slovesno proslavili to obletnico. Spomnili se bodo tudi dogodkov ob volitvah v letu 1935.

VIKTOR DRAGOŠ

Padlim borcem Gubčeve brigade

V nedeljo, 29. IV. ob 10. uri, bo v Ledeči vasi pri Šentjernej odkrito spominsko obeležje v spomin na dvaintrideset padlih borcev 1. čete 1. bataljona Gubčeve brigade. Na odkritje vabimo svojce padlih borcev, vse bivše borce Gubčeve brigade, mladino in ostale prebivalce.

Nemci so 21. oktobra 1943. leta z veliko vojsko pri Kostanjevici na Krki prodrli na osvobojeno ozemlje ljubljanske pokrajine. Pri Prekopi se je 1. bataljonu Gubčeve brigade posrečilo zaustaviti Nemce, toda le za kratek čas. Nemška pehota je s pomočjo tankov in topov predrila obrambno črto bataljona, ki se je moral zaradi premoči umakniti na nove položaje. Nemcem je uspelo obkoliti četo na grebenu okrog cerkve v Ledeči vasi. Ta se je začela prebijati skozi nemški obroč in pri tem imela velike izgube. Največ borcev je padlo na travniku Ribnik za vasjo. Junaško se je boril komandir čete Alojz Cimperman, dokler ni omahnil tudi on. Njegova četa je imela 123 borcev, večinoma mladih fantov, ki so prišli k partizanom pred komaj dobrim mesecem, kmalu po kapitulaciji Italije.

Vaščani Ledeče vasi in Imenja so padle borce pokopali na pokopališču v Grobljah, kjer danes stoji skromen, vendar lep spomenik.

Stane Škrlič

Kateri Jugoslovani so bili zaprti v taborišču Kaisersteinbruch na Sedmograškem?

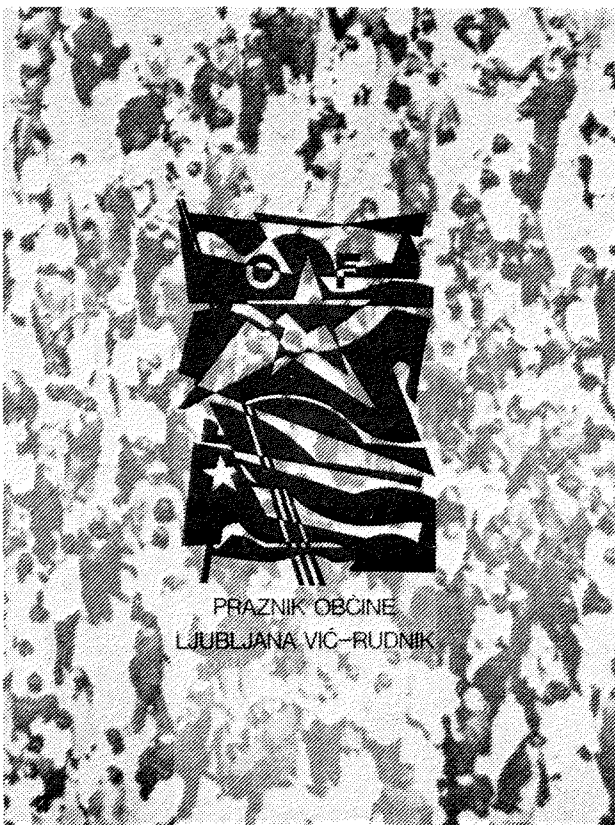
Tovariš Fridl Kroyer z Dunaja je nekdanji španski borec in član ruske misije, ki je prišla leta 1944 v Črnomelj z nalogo, da se skozi naše ozemlje prebije v Avstrijo in tam skuša organizirati odpor proti nacistom. Kot velik prijatelj Jugoslavije in gojitelj tradicij NOV iz časa druge svetovne vojne je že pred leti odkril približno 40 kilometrov od Dunaja v vasi Kaisersteinbruch veliko zapuščeno koncentracijsko taborišče. Iz priloženih fotografij, ki so bile posnete leta 1978, je razvidno, da je bilo tu zelo veliko pokopališče: dolgo 400 metrov in široko 50 metrov. Na spominskih kamnih so še, sicer slabo čitljivi, napisi: Rusen, Jugoslav, Polen, Rumunen, kar dokazuje, da so bili zaporniki različnih narodnosti, največ pa seveda Rusov.

Napis na spominskem kamnu ponuja vprašanje, kdo in od kod so bili jugoslovanski zaporniki. Morda je kdo preživel, morda še živi kak sorodnik tamkajšnjih jugoslovanskih internirancev. Če kdo karkoli ve o tem taborišču, naj sporoči Republiškem odboru ZZB NOV v Ljubljani, komisiji za varstvo spomenikov NOV in Tehničnemu muzeju železarne Jesenice, oddelek za delavsko gibanje in NOV.

Jože Rozman

Vhodna vrata z napisom »Lager Friedhof«

Praznovanje v občini Vič-Rudnik

Ob občinskem prazniku Ljubljana Vič-Rudnik bo v petek 27. aprila osrednja proslava. Slavnostni govornik bo član predsedstva SRS Viktor Avbelj. Podelili bodo listine častnega občana članoma sveta federacije Francu Leskošku-Luki in Mihi Marinku.

Ob praznovanju bo v občini še niz kulturnih in športnih manifestacij.

V sredo, 25. aprila ob 18. uri, pa je bil tradicionalni sprejem za vse v občini živeče nosilce Partizanske spomenice 1941, ki so ga priredile skupščina in družbenopolitične organizacije občine Ljubljana Vič-Rudnik.

V Bohinjski Bistrici

Delovni ljudje in občani Gorenjske bodo počastili 60-letnico ustanovitve ZKJ in 40-letnico konstituantne seje CK KPJ na osrednji proslavi 1. maja v Bohinjski Bistrici, kjer bo slavnostna seja CK ZKJ.

Ob tej priložnosti bodo otvorili muzej v hiši Tomaža Godca, kjer je bila 1939. leta konstituantna seja CK KPJ in novo zgrajeni Dom Joža Ažmana, v katerem bo seja CK ZKJ.

Slavje bo povezano z množičnim zborovanjem na prvomajskem taboru, ki bo po dopoldanskih slovesnostih na prireditvenem prostoru za Domom Joža Ažmana.

Borci Kozjanskega odreda praznujejo

Borci Kozjanskega odreda praznujejo 27. aprila 35. obletnico ustanovitve. Osrednja proslava te obletnice bo sicer septembra letos. V sindikatih naše občine pa so menili, da je prav, če tudi ob pomembni obletnici nastanka našega odreda organiziramo srečanje vodstev občinske ZZB in krajevnih organizacij ZB ter ostalih borcev Kozjanskega odreda.

S svojim delom pa tudi s tem srečanjem želimo poudariti pripadnost ciljem, za katere so šli v borbo za svobodo tudi borci Kozjanskega odreda. Srečanje bo 25. aprila ob 17. uri v prostorih hotela Turist v Brežicah.

Predsednik
Tone Jesenko

Obvestilo

Občinska organizacija ZZB NOB Dobropolje obvešča vse borce, ki so bili ob nemški ofenzivi novembra 1943 (v borbah na Ilovi gori) kot ranjenci v preložišni bolnišnici 18. divizije na Javhah pri Korenju, da bo dne 27. 5. 1979 na Javhah odkrila spominsko obeležje.

Da bi izpopolnili seznam ranjencev in vse preživeli povabili na proslavo, prosimo, da čimprej pošljete svoje naslove tovarišici Pepci Udovič, Ljubljana, Vrtača 9, telefon 25-665 ali tovarišici Darinki Mišič, Ljubljana, Na Jami 3, telefon 555-726

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

Nujni delež

Vprašanje: tov. K. J. iz Tržiča se zanima, ali ima pravico zahtevati del premoženja, ki ga je njegova mati še pred smrtjo podarila nekomu, ki ni dedič.

Odgovor: Navedli ste premalo podatkov, da bi vam lahko posredovali točen odgovor. Nujni delež znaša polovico tistega deleža, ki bi vam pripadal, če bi mati umrla brez oporoke. Vrednost zapuščine, na podlagi katere se izračuna nujni delež, se ugotovi tako, da se najprej oceni premoženje, ki ga je imel zapustnik ob smrti. Doda se nato vrednost daril, ki jih je zapustnik na kakršenkoli način dal tistem, ki bi prišel v poštev kot dedič, če ne bi bilo oporoke, doda pa se tudi vrednost daril, ki jih je zapustnik v zadnjem letu svojega življenja dal drugim osebam, ki niso dediči po zakonu. Šele na podlagi tega izračuna bi se dalo ugotoviti ali ste bili kot nujni dedič prikrajšani. Prikrajšani bi bili takrat, če bi se pokazalo, da je vrednost dela premoženja, ki ga je zapustnica podarila drugemu, večja kot je del premoženja, s katerim zapustnik prosto razpolaga, to je v vašem primeru večja od polovice vsega premoženja. Iz Vašega dopisa se tudi ne vidi, kdaj je bil del premoženja podarjen. Če je bilo to v zadnjem letu pred smrtjo in če je res šlo za darilo, bi lahko zahtevali sorazmerno vrnitev tega podarjenega dela premoženja. To pravico lahko uveljavljate v treh letih od razglasitve oporoke.

Vštetje časa prisilnega izseljenišтва, zapora in prisilnega dela v posebno dobo

Vprašanje: I. J., M. - Julija leta 1941 ste bili pri starosti 18 let prisilno izseljeni na Hrvaško. Konca leta 1942 ste bili nekaj časa v zaporu, nakar so vas poslali na prisilno delo. Avgusta leta 1944 se vam je posrečilo pobegniti v partizane. Ali se vam čas od julija 1941 do odhoda v NOV (18. 8. 1944) všteva v pokojninsko dobo?

Odgovor: Čas zapora, prisilnega dela in prisilnega izseljenišтва se zavarovancu šteje v posebno dobo po 145. členu temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju. Priznanje te posebne dobe bi lahko torej uveljavljali, vendar pa ne zgolj na podlagi izjav prič. Po 184. členu navedenega zakona, katerega določbe se še vedno uporabljajo, je bilo namreč posebno dobo po izjavah prič uveljaviti najkasneje do 31. decembra 1966. S svojim zahtevkom za priznanje navedene dobe bi lahko uspeli le, če bi vsaj delno lahko za to posebno dobo predložili listinske dokaze.

Povečanje predčasne pokojnine

Vprašanje: P. V., D. - V letu 1972 ste bili predčasno upokojeni in ste bili takrat stari 51 let ter imeli 30 let pokojninske dobe.

Pokojnina vam ni bila povečana za 30%, kljub temu, da ste borka NOV od leta 1944 dalje (posebna doba v dvojnem trajanju od 1. 7. 1944 do 15. 5. 1945). Menite, da ste do povečanja upravičeni.

Odgovor: Po prejšnjih predpisih o pokojninskem zavarovanju (temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju), ki so veljali oziroma so se uporabljali do 31. 12. 1972, so lahko uveljavili takojmenovano predčasno pokojnino zavarovanci, ki so dosegli pokojninsko dobo najmanj 35 let in starost 55 let ter zavarovanke, ki so dosegle pokojninsko dobo najmanj 30 let in starost 50 let. Ta pokojnina se je določila tako, da se je pokojnina, odmerjena po pokojninski dobi ustrezno zmanjšala. Po teh predpisih se je lahko predčasna pokojnina uveljavila še do konca leta 1973, od 1. 1. 1974 dalje pa predčasen odhod v pokoj v SR Sloveniji ni več mogoč. Čeprav ste torej borka od leta 1944 dalje, vam je bila predčasna pokojnina pravilno odmerjena in vam pokojnina tudi pravilno ni bila povečana za 30%, in sicer glede na izrecno določbo 75. člena temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, po kateri se borcu NOV, ki je stopil v narodnoosvobodilni boj 9. 9. 1943 ali pozneje in ki je uveljavil predčasno pokojnino, ta pokojnina ne poveča za odstotke iz 73. člena tega zakona, to je za borce NOV od leta 1944 dalje za 30%.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

Karel Leskovec:

Vojakova
usoda

5

Vse to še ne bi toliko vplivalo na končni uspeh, če se ne bi potem zgodilo nekaj popolnoma nepričakovanega. Mina, ki jo je minerec uspel nasloniti na steno bunkerja, je napravila svoje, in tudi četa je pritislila, da bi pospravila še tisto kar je ostalo živo. Nihče pa ni računal, da bi lahko mine, ki so zatulile po zraku iz postojanke Gorenje vasi imele tak uspeh. Kot da bi jih nekdo z roko spuščal iz visokih dreves so padale med borce.

Padli so prvi ranjenci. Mine so našle tudi komandirja Biliča. Da ne bi četa pretpela še hujše izgube so se morali umakniti. Zunaj se je počasi leno in megleno odpiral novi dan. Na sosednem hribu okrog bunkerja, so se še vedno slišale eksplozije min, da je kot grom odmevalo po spečih dolinah. Na dvorišču, pred hišo so v mokrem snegu čofotali koraki. Vračala se je četa. Komandant bataljona Jože nam je povedal, kako je potekala akcija. Seveda, je že takrat padla odločitev, da bomo bunker zvečer ponovno napadli, ker ga moramo likvidirati. Ko se je napravil dan, je tudi četa že stala v stroju pred štabom. Komandant Jože je hodil sem in tja po dvorišču od silne jeze, ker napad ni uspel, škripal z zobmi in se jezil. Občutil sem, da ga grize še nekaj drugega, ne pa samo neuspehi napad. Šele takrat, ko je odredil patruljo, da se vrne nazaj in za ceno svojih glav poišče kje je ostal komandir. Nihče ni vedel, kje je ostal Bilič. Ali je padel, ali se je težko ranjen kam zavlekel, ali pa je morda padel domobrancem v roke. »Hitro nazaj, Biliča moramo najti, da ne pade domobrancem v roke!« Saj bi bila res velika sramota, da se četa vrne brez svojega komandirja in da nihče ne ve kje je ostal. Patrulja se je vrnila. Na grebenu, kjer sameva napol podrti domobranski bunker je še vedno tu in tam eksplodirala kakšna mina in tudi kakšen rafal iz mitraljeza je zadrldal. Po grebenih se je valjala gosta megla. Za patruljo je bilo to dobro. Lahko se bo priplazila čim bližje sovražniku. Odšli so. Mi pa v štab, da bi detaljno analizirali, zakaj akcija ni popolnoma uspela in, da napravimo načrt za ponovni napad.

Okrog devetih dopoldan, se je patrulja vrnila v tabor. Bilič je bil zdelan, kot da bi ga prav takrat sneli iz križa. Kaj se je pravzaprav dogajalo z njim. Že med prvimi minami, ki so zapraskale po položajih ga je zadelo. Nekaj časa je moral biti v nezavesti, ker tudi sam ni mogel točno dognati, kaj se je pravzaprav zgodilo v temi, snegu in med gostimi drevesi, tudi ostali tega niso takoj opazili. Vse se je odvijalo v veliki tišini, zato ni nihče slišal njegovega prodornega glasu, kot se je to dogajalo ponavadi v borbi. Ko je prišel k zavesti, je ugotovil, da je ostal sam in da so se borci umaknili. Dobro, da je hitro ukrepal, drugače bi ga zagotovo dobili domobranci v roke. Drobec mine, ki ga je zadel, mu je skoraj zdrobil nogo pod koleno. Spodaj je zaslišal govorenje in vpitje preživelih razdraženih domobrancev. Ni so bili nevarni samo tisti, ki so ostali živi, medtem so namreč začeli pritiskati iz smeri Gorenje vasi tudi ostali. Več kot dve ure se je z zadnjimi močmi plazil po trebuhu v smer proti taboru, tako ga je zjutraj kakšnih par sto metrov stran od bunkerja v goščavi našla patrulja. Prvi kmečki voz, ki smo ga lahko dobili smo takoj pripravili za ranjence. Odpeljali so jih proti Cerknem v bolnico »Franjo«. Tako smo se tisti dan poslovili od našega dobrega in priljubljenega komandirja Biliča. Sredi marca, se je Bilič v bolnici že začel upirati. Verjetno bi ušel nazaj v brigado, če bi vedel po kateri stezi se pride v dolino. Kot vsakemu, ki je prišel v to bolnico, so mu še preden se zavije na pot in potem na stezo, ki drži v bolnico zavezali oči. Ko le ni dal miru, so ga poslali v bolnico, ki se je takrat nahajala pri komandi mesta Cerkno. Zdaj mu ni po glavi rojilo nič drugega kot to, kako bi prišel

nazaj med svoje borce v brigadi. Nobena sila na tem svetu ga ne bi več zadržala. Uspelo mu je vrniti se v brigado nekaj dni preden se je pričela zadnja in najtežja sovrážna ofenziva na Primorskem.

Bilič mi ni utegnil povedati, kaj je bilo z njim potem, ko je zapustil brigado in se vrnil v svojo Bosno, vse dokler, nisva obudila dogodka in življenje med vojno v brigadi.

Bilič je nadaljeval z pripovedovanjem, kot da bi bral zanimivo knjigo. V mislih je ponovno obhodil svojo bojno pot, ki se mu je najbolj globoko vrezala v spomin. Z besedami se je vrnil nazaj domov v Bosno. Odkar je triinštiridesetega leta, takrat v jeseni stopil v našo brigado, ni o domačih vedel ničesar. Šele petinštiridesetega, po osvoboditvi, kakšen mesec prej predno je zapustil Slovenijo, je javil samo toliko, da je živ in zdrav in kje se nahaja. Imel je čisto drugačen življenjski načrt, kot se je kasneje obrnilo. Prve dni septembra je prišel domov. Kako so vas in njeni vaščani preživeli vojno, je zvedel šele takrat, ko se je vrnil in potrkal na domače duri. Kot povsod med vojno, se je tudi v Čardašu, tako se imenuje Biličeva vas, marsikaj spremenilo. Ko je stopil skozi hišna vrata, se je srečal z hčerko, ki se mu je rodila takrat, ko je bil on že v Italiji. Razumljivo, da se nista poznala. Otrok je smuknil skozi vrata k sosedu, kjer je bila prav takrat mati. Šele zdaj, ko je po tolikem času sedel s svojo družino za mizo, je zvedel, da očeta ne bo videl nikdar več. Štiriinštiridesetega leta, septembra meseca, so ga ubili ustaši. Domači pravzaprav še vedeli niso kdaj so ga vzeli. Zvečer je bil nekje na vasi in takrat so ga ujeli in ga odgnali v gmajno nad vasjo, kjer so ga ustrelili. Drugi dan ga je našel neki domačin. Pokopali so ga na domačem pokopališču. To pa še ni bil dokončen obračun z njegovo družino. Že naslednji večer, se je nekdo skrivnostno priplazil do hiše in skozi okno pri kuhinji vrgel ročno bombo. Še sreča, da niso bili, kot običajno vsi v tem prostoru. Tako sta bili težje ranjeni le žena in starejša hčerka. Žena je po dveh mesecih v bolnici okrevala in se vrnila domov. Ni mu bilo težko ugotoviti, da je bila vas pretežna na strani sovražnika. »To sem občutil še preden sem stopil na domače dvorišče« je vzdihnil in nadaljeval.

Tudi stricu ustaši niso prizanesli. Za seboj je pustil štiri nedorasle otroke in bolešno ženo. Ko je zvedel vse o tem, kaj se je v tem času zgodilo, je pomislil, da bo težko izpeljal svoj načrt, da se po okrevanju vrne nazaj med tovariše v vojaške enote. »Tega ne smeš napraviti«, so domači in sorodniki ves čas pritiskali nanj. Tu ni vprašanje samo naših otrok. Poglej striceve, saj bodo pomrli, če jim mi ne bomo pomagali. Kdo bo obdeloval zemljo, kdo jih bo hranil. Tako je Bilič moral razumeti in popustiti. Ostal je doma in z vso močjo in zagrinjenostjo prijel za kmečko delo. Vse je bilo v redu, živeli bi naprej kot so poprej, še preden je v deželo pridivila vojna, če mu domačini ne bi zavidali in ga na vsakem koraku, če se je le prikazal na vasi zbadali in izzivali. Bilič se je vrnil domov z činom podporočnika. To je bil vendar zadosten dokaz, da je bil med partizani. Kaj vse so si izmišljevali, da bi dokazali vaščanom, da to ne more biti res. »Kaj pa veš, mogoče je med potjo kje snel partizanske obleke in si prišil čine.« Tudi take reči, ki so jih zlonamerno razglašali v gostilni, so mu prihajale na ušesa. Bilič je bil po značaju zelo eksploziven in nad vse dosleden, zato se je včasih sam sebe ustrašil, ko je pomislil, do kam lahko pripelje to podtikovanje in obrekovanje.

Čez kakšnih štirinajst dni so ga poklicali v krajevni odbor. Prav tu izgleda, je zadeva dokončno dozorela. Bilič je vedel, da je predsednik odbora človek, ki je med vojno delal v Zeniški železarni.

(Dalje prihodnjič)

Iz Kočevja je dobila četa obvestilo naših aktivistov, da bi lahko rudarje iz Želenj pri Kočevju mobilizirali, ker so ti pripravljeni iti v partizane. Zato je nekega večera prišla mimo italijanskih straž v rudarsko naselje patrulja, ki jo je vodil Milan Dolenc. V barakah so delavci že spali, pa so jih vendar kmalu spravili pokonci in so se zbrali, verjetno v obednici, kjer so imeli z njimi razgovor o pomenu naše borbe in jih pregovarjali, da bi se pridružili naši četi. Izgovorili so se, da se morajo pripraviti, da bodo tudi nabrali hrano in jo pripeljali za nami čez dva dni. Patrulja je odšla, ne preveč prepričana, da bodo tako tudi napravili, toda čez dva dni so v resnici prišli na Malo goro. S seboj so pripeljali dosti hrane na štirih lojtrskih vozeh, v katere so bili vpreženi lepi, mladi in debeli, močni konji. Pripeljali so več velikih posod masti, makarone, moko in sladkor. Malo pred Starim logom so preleteli italijanski avioni, zato so se konji splašili, tako da se je prevrnil en voz v jarek, hrana pa z njega. Konje so kmalu ukrotili, večje škode pa ni bilo, ker se je le ena posoda z mastjo odprla.

Nekaj dni za tem je dobila četa ukaz, da mora večja skupina borcev na položaj nad Zagradec, vendar na desni strani Krke, kjer je imela tedaj 2. grupa odredov borbe z Italijani v bližini Krke. Borci so morali tako na hitro oditi, da nekateri niso utegnili vzeti niti suknjičev s seboj, posebno ker so jim rekli, da se bodo še isti dan vrnili. Odpeljali so se na dveh lojtrskih vozeh, na onih, ki so jih pripeljali s seboj rudarji iz Želenj. V zasedi so bili dva dni, vendar italijanskih vojakov sploh niso videli.

V zadnji tretjini maja se je četa preselila v gozd nad Želnjami pri Kočevju. Z roba gozda so borci lahko opazovali gibanje italijanskih vojakov in domačinov.

Štab 3. grupe odredov je z ukazom št. 5 z dne 24. aprila 1942 odredil, da se iz čet Dolenjskega polbataljona organizira Dolenjski partizanski odred z dvema bataljonoma. Prvi bi bil iz imenovanega Dolenjskega polbataljona, drugi pa bi bil sestavljen iz čet, ki so bile razporejene južno od Krke ter iz 2. čete Južnodolenjskega bataljona, ki se je v tem času zadrževal jugovzhodno od Kočevja.

Ko sem tedaj stal v globokem snegu, pod smrekami, katerih veje so se globoko pripogibale pod težo snega, za menoj pa se je dvigal mogočni in skrivnostni Kočevski Rog, sem imel občutek, da sem takorekoč že na svobodi. V mestu sem bil nemočen in bi se težko branil, tu sem pa lahko imel orožje, orožje, ki nam je tedaj toliko pomenilo in ki nam bo omogočilo, da si bomo priborili svobodo, pa tudi gozd me bo ščitil.

Nisem dolgo čakal in že je prišel vodič. Krepko sva si stisnila roke in že sva jo ubrala po bližnjici v strmino. Kmalu sva se upehala, deloma zaradi precejšnje strmine in ker sva gazila težak, moker sneg. Kmalu sva bila vsa mokra deloma od snega, ki se je ves čas vsipal na naju z dreves, deloma od potu. Naenkrat sem, po debeli uri hoje, zagledal pred seboj stražarja. Stal je pod visoko smreko in je bil ogrnjen z gumirano pelerino, na desni rami pa je imel puško kot pravi stražar. Še danes ga vidim pred seboj. Bil je Čiro (Alič), gradbeni delavec iz Brezovice pri Ljubljani. Ko sem ga zagledal sem bi presunjen, ker sem se zavedel, da sem resnično prišel v slovensko partizansko vojsko.

Taborišče je bilo par sto metrov oddaljeno. V taborišču so me peljali v komandni šotor v katerem sta bila komandir Martin in komisar Lado-Perovšek. Predstavil sem se in povedal kako in zakaj sem prišel. Oddati sem moral vse dokumente, oddal pa sem tudi vse fotografije, razen ene na kateri so bili moja žena, hčerka in sinček, katere sem tako ljubil, toda sem jih pravzaprav žrtvoval skoraj nepreskrbljene, ker mi je bila na prvem mestu borba za osvoboditev našega naroda. Sliko sem skril in sem si jo večkrat ogledal, da sem vsaj na ta način imel stike z njimi. Imam jo še danes kot dragocen spominček.

V taborišču je bilo malo šotorov, ostali borci pa so bili pod dvema nadstrešnicama, ki sta bili napravljeni iz desk, ki so jih prinesli iz žage na Podstenicah. Tudi ležišča so bila iz desk, ki so bile zložene na tramovih. Od nobene strani pa ni bila nadstrešnica zaščitena. Življenje v taborišču je bilo precej dolgočasno in ne dovolj izkoriščeno, ne za vojaško vežbanje, ne za politično vzgojo. Spominjam se, da smo imeli le eno politično uro. Okoli taborišča so bile postavljene stražarske trojke, ki so se menjavale vsakih 24 ur, stražarji pa zaradi mraza vsako uro. Spominjam se enega stražarskega mesta, na katerem sem bil na straži nekega prav hladnega dne. Bilo je na precej odprtem mestu v smeri proti Rogu. Okoli je bilo nekaj dreves, pa več grmovja. Ko sem stal na straži, sem bil oblečen le v tenak plašč iz balonske svile. Da me ni zeblo sem ves čas telovadil. Ostala dva stražarja sta spala v stražarnici, ki je imela le streho, ki je bila iz starih vrat, na tleh je bilo nekaj desk in malo slame. Da nas Hrano so nam prinesli iz taboriščne kuhinje. Stražarsko mesto v smeri vasi Pogorelec pa je imelo puškomitraljez. Ob neki priložnosti me je tovariš Branko učil kako se ravna z mitraljezom. Pogosto smo hodili v patrulje. Med drugim se spominjam, da smo šli trije v vas Drganja sela nad Dolenjskimi Toplicami, kjer je imel tamkajšnji aktivist Kren spravljen eksploziv v zabju na vrhu smreke med vejami, ki smo ga uporabili za razstreljevanje kočevske proge.

Prvo noč po prihodu v taborišče sem tudi jaz spal pod nadstrešnico. Noč je bila hladna, s seboj seveda nisem mogel vzeti odeje, zato me je vzel pod svojo odejo tovariš Vili, prijazen, slok, mlad dijak iz Ljubljane. Odeja je bila zelena in je imela na vsakem koncu dve črni črti. Ob nadstrešnici je gorel velik ogenj, na katerega je četni dežurni, ki se je večino časa grel ob tem ognju, nakladal metrska drva. Ker sem bil zaradi naporne hoje in razburljivih dogodkov tega dne utrujen, sem kmalu zaspal, toda čez dve uri sem se zbudil od mraza. Ker se je zaradi ognja topil sneg na strehi, je voda curljala na ležišče, tako da mi je glava ležala v luži. Ostali del noči sem prebedel ob ognju in sem se pogovarjal z dežurnim, malo pa dremal. Zjutraj smo dobili za zajtrk kuhan fižol. Takega zajtrka nisem bil vajen. Tolažil sem se, da bo treba pač še marsikaj potrpeti in pretrpeti, smo pač v partizanih.

Po zajtrku smo se postrojili na mali ravnici v dve vrsti. Pred četo je bila razvita slovenska zastava. Pred vrsto sta se postavila komandir in komisar. Medtem ko se je zastava počasi dvigala, smo zapeli partizansko borbeno pesem: Naglo puške smo zgrabili in odločno v borbo šli... Ta mala slovesnost na 1. maj, praznik delovnega ljudstva, je napravila na mene močan vtis. Prisegal sem, da bom, če bo potrebno žrtvoval tudi svoje življenje za svobodo našega naroda.

Po hladnem jutru se je napravil lep sončen dan in se je sneg lesketal osvetljen od sončnih žarkov, ki so prodirali skozi visoke smreke. Kmalu po kosilu so prišli na obisk terenski aktivisti iz doline, da bi nam prišli čestitat za praznik ter da bi skupno malo proslavili. S seboj so prinesli v košarah kruh, kuhano suho svinjsko meso, potico, vino in cigarete. Vsedli smo se v krogu in zapeli partizanske pesmi. Tudi ta dogodek me je navdušil in mislim, da tega praznika nikoli v življenju nisem tako globoko občutil kot prav tedaj. Ker je bil dan še vedno precej kratek, smo se že kmalu začeli pripravljati na odhod v dolino.

(Dalje prihodnjič)

Spomin na kurirja

Pionirji skrbimo, da spomenik ni tako sam, saj ga pogosto obiskujemo in polagamo cvetje

Na pragu svobode, bilo je 14. aprila 1945, je padel blizu naše vasi kurir Vlado Skvarča-Gad. Rodil se je 4. septembra 1923 v Zagorju. Bil je brat narodnega heroja Ivana Skvarče-Modrasa, ki je padel kot partizanski komandant v Bistrici ob Sotli.

Stari oče mi je pripovedoval, kako je Gad padel:

Nekega dne je šel z Rovišč domov v Tirno. Zaslišal je eksplozijo bombe. Pozneje je zvedel, da so Nemci v Lešah vzeli vodiča, da jih pripelje v našo vas. Šli so za gozdom. Zagledali so kurirja, ki so obedovali. Začeli so streljati. Vlada Skvarčo so ranili v nogo. Ker ni mogel bežati, se je zatekel v grmovje. Nato so Nemci začeli preiskovati okolico. Ko so bili že čisto blizu, je odprl bombo in padel junaške smrti. Tako ni mogel opraviti svoje kurirske poti na Dolenjsko. Moj stari oče je nare-

Tu je pokopan Vlado Skvarča-Gad

dil krsto, partizani pa so ga pokopali.

Ko se je vojna končala, so svojci pripeljali pločevinasto krsto in njegove posmrtno ostanke prenesli na zagorsko pokopališče. Grob je bil dolgo skraj pozabljen, ker ni bil označen in mnogi zanj sploh niso vedeli. Nekega dne je Vladov oče prinesel spominsko ploščo in prosil starega očeta, da je naredil skromen spomenik.

Bila je sončna nedelja 5. septembra 1972, ko je bil spomenik odkrit.

Vsako leto obišče kraj sinove smrti njegov oče. Mi pa pomagamo staremu očetu pri urejanju spomenika. Pionirji skrbimo, da spomenik ni tako sam, saj ga pogosto obiskujemo in polagamo cvetje.

MAJDA ZORE, 6. razred
Osnovna šola »Tone
Okrogar«
Zagorje ob Savi

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Za mir na svetu

Jožek Senekovič hodi v osmi razred osnovne šole v Pesnici, ki nosi ime bratov Kerenčičevih:

- Koliko denarja se potroši za orožje, strelivo in koliko lačnih otrok bi z njim lahko nasitili.

Vsi smo za mir.

Radi bi, da se ne ponovi to, kar je bilo. Ne samo pri nas, po vsem svetu.

Moramo se boriti in vztrajati, da bomo svobodno in brez skrbi živeli.

Tako razmišlja osmošolec. (Tako, dragi Jožek, razmišljamo vsi. In prav je, da razmišljamo.)

Stanka Radič, prav tako učenka osmega razreda, samo iz Krškega, poroča:

- Minuli teden smo imeli obrambni dan na naši šoli, ki nosi ime Jurija Dalmatina. Čeprav je bilo naporno in naloge, ki smo jih morali opraviti iz prve pomoči, topografije, zgodovine in tako naprej, niso bile lahke, smo vzdržali. Utrujeni že, a hkrati zadovoljni, da smo izpit iz obrambne vzgoje kar uspešno opravili. To je tudi nekaj, mar ne? (To je veliko, draga Stanka. Gre za obrambo domovine. Domovina pa je samo ena in če je tako lepa kot je naša, moramo biti zanjo pripravljeni storiti vse.)

Zato: zapiši o tem, kako se naš mladi rod pripravlja na obrambo domovine, so in bodo v našem časniku vedno dobrodošli.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Rdeče rože aktivistki Dunji

Vse je bilo takrat žalostno. Toda to, kar se je zgodilo v Cerknem, je bilo grozno

Obiskale smo jo 25. januarja. Čstitke in poklon. Začudila se je, kako smo vedeli, da je imela 22. januarja rojstni dan. Pa tega nismo vedeli. Čestitati smo ji prišle za »njen petintrideseti rojstni dan« - 27. januar, kajti tega dne leta 1944, je bila tudi ona v Cerknem in bi prav lahko bila med sedeminštiridesetimi mrtvimi kot Milojka Štrukelj, za katero so ta dan tovarišici Kristini Vergan-Dunji po licih spolzele solze.

Kako da ste bili prav vi izbrani za ta partizanski tečaj?

»Vedno sem bila simpatizer OF. Bila sem aktivistka v kraju Lepar-Truške. Dne 2. oktobra 1943. leta je bila v Istri velika ofenziva in po njej je pri nas politično delo za nekaj časa zamrlo. Potem so začeli spet prihajati aktivisti. Pri nas se je veliko zadrževal in delal Milan Guček. Decembra sem dobila obvestilo, naj pri-

dem k Čerčilu - to je tovariš Bertok iz Čezarjev. Tam sem zvedela, da bom šla na partijski tečaj, a ne tudi tega, kam.

V skupini za partijski tečaj smo bili štirje: Ernest Vatovec iz Čezarjev, Aldo Hrvatini-Drago iz Loparja, Pavla Šik-Justina in jaz. Zbrali smo se v Gabrovici in od tam smo šli s kurirji. Dne 10. januarja smo prišli v Trebušo. Vendar tečaj ni bil tam. Šli smo v Čepovan.

Česa se večkrat spominjate?

»Imela sem različne težave: nisem znala dobro jezika, saj veste, doma smo govorili v narečju, šole pa so bile italijanske. Občudovala sem Milojko Štrukljevo in sestro Mermoljevi. Dne 16. ali 17. januarja smo hajkali, ker je bila šola izdana. Šli smo na Velike Lazne, v Lokve, na Lazne, Šentviško planoto. Brez hrane, brez spanja, po gozdovih pa

dračje, listje, krvav sneg. Bilo je hudo.«

Kako ste prišli v Cerkno?

»Dne 21. januarja smo prišli v Cerkno in takoj so se začela predavanja. V Cerknem smo bili v skupinah po šest do osem razvrščeni po hišah. Tako je bilo varneje. In tudi zato, da smo se učili in da bi se bolje naučili. Predavanja smo imeli ves dan, začeli smo ob 8. uri zjutraj. Dne 27. januarja pa smo bili na srečo dogovorjeni dopoldne, da ostanemo doma: da se pripravimo na izpite za naslednji dan in da pripravimo program za miting. V moji skupini sta bili Mermoljeva Marija in Tanja, dve Gorenjki in Pavla. Zjutraj smo šle po zajtrk. Stanovale smo blizu šole. Naenkrat streljanje. Stekle smo v neko hišo, nahrbtnike s pomočjo gospodinje skrile v krušno peč. Poučile smo jo, da naj reče, da živimo pri njej, če pridejo Nemci.

Iz hiše smo dobro videle Nemce in naše tovariše-tečajnike, boj. Na srečo so bile naše brigade v bližini in so hitro udarile po Nemcih.

Po zatišju smo se zopet zbrali v šoli. Začeli smo zbirati mrtve in ranjene tovariše. Groza, groza: 47 mrtvih. Tudi Milojka je bila med njimi, vsa prebodena z bajoneti. Največ jih je padlo na Brdcah. Zbirati mrtve so nam pomagali tudi vaščani.

Jaz sem celo čevlje dobila od neke mrtve tovarišice.

Ko smo mrtve pokopali in ranjene odpeljali, smo šli v Zakriž nad Cerknim. Tam smo se malo oddahnili. Toda ni bilo še vseh tovarišev (med živimi, mrtvimi in ranjenimi), zato smo čakali, če še kdo pride. Med izgubljenimi je bil tudi naš Istran Drago, doma iz Loparja. Prišel je ves prestrašen čez štiri dni. Ob napadu je bežal proti Gorenjski. Pod

pazduho je imel Marxove teze. Ni jih izpustil med begom. Vse so bile preluknjane. Njemu na srečo ni bilo nič. Bila sem pomirjena, ker sem se čutila odgovorno zanj. Bil je mlajši od mene.

Dne 28. januarja smo v Zakrižu imeli zbor. Govoril je Andrej (Bratko). Minuta molka za padlimi tovariši, solze. Rekel je: »Vsi tisti, ki do zdaj še niste člani komunistične partije, ste postali zdaj.«

Tak je bil zaključek našega tečaja. Razšli smo se: nekateri v brigade, drugi na teren, jaz v Istro.

Vse je bilo takrat žalostno. Toda to, kar se je zgodilo v Cerknem, je bilo grozno!

Po vrnitvi na dom sem močno zbolela. Klicale so me nove naloge. Bila sem obveščevalka. Delala sem z Vidkom Hlajem. Po službeni dolžnosti sem šla na Dolenjsko, nato v Ljubljano, pa v Celje in

1946. sem prišla spet domov v rodno Istro.

Pokazala je fotografijo z Dolenjske in vojaško knjižico.

Kristina Vergan-Dunja se piše Lovrečič, stanuje v Šalari in je aktivna družbenopolitična delavka: delegat družbenopolitičnega zbora Skupščine občine Koper, delegat družbenopolitičnega zbora obalne skupščine, je sekretariatu OO ZK v krajevni skupnosti Šalari in dela tudi v krajevni skupnosti.

Tovarišica Dunja, ste bili na proslavi 35-letnice partijske šole v Cerknem?

»Seveda! Vsako leto grem. Tam se srečamo tovariši, ki se čutimo zelo blizu drug drugemu.«

JASMINA PODLESEK, osmi razred

ALENKA RIHTER, osmi razred

Osnovna šola

»Janko Premrl-Vojko«

Koper

2

Slovenska narodna pomoč v Ljubljani

Ustanovitev Rdeče pomoči in njeno preraščanje v Ljudsko pomoč in pozneje v Slovensko narodno pomoč

Po spominih Fani Tomičević, se je Ljudska pomoč pričela z veliko stavko v papirnici Vevče, ko so Angelca Ocep, Pepca Kardelj in Stane Bobnar angažirali kmete, da so pomagali z živežem stavkajočim delavcem. Pomoč se je kasneje nadaljevala in razširila po Sloveniji. Namenjena je bila stavkajočim delavcem, političnim zapornikom in njihovim družinam, družinam španskih borcev in drugim.

Takratne oblasti so vedele, da pomoč organizira komunistična partija, zato je delo potekalo v glavnem skrivaj.

Da bi dobila širši značaj in se delno legalizirala, so leta 1938 Rdečo pomoč preimenovali v Ljudsko pomoč.

V prvi polovici leta 1940 je bilo pri Jožetu Mazovcu v Zgornjem Kašlju vseslovensko posvetovanje o Ljudski pomoči.

Po okupaciji se je delovanje Ljudske pomoči močno razširilo in je v prvem obdobju vojne bilo ena glavnih oblik oskrbovanja oboroženega in drugih oblik odpora proti okupatorju. Na prvem mestu je bilo zbiranje orožja, zbirali pa so tudi obleke, obutev, sanitetne potrebščine in drugo. Do kapitulacije Italije so v Ljubljani zbrali za okoli 50 milijonov lir blaga.

Odbori Ljudske pomoči (v nadaljnjem besedilu LP) so bili sprva organizirani vzporedno z odbori OF, avgusta leta 1941, pa so se vključili v odbore OF tako, da je bil v vsakem odboru OF po en član odgovoren za delo LP in je vodil paralelni odbor LP.

V odborih LP je po en član odgovarjal za ilegalčke, zapornike in internirance, vojaško in civilno intendanco, za preskrbo stanovanj ilegalcem in kasneje za bolne in ranjene partizane.

Glavni odbor LP je vodil Miha Marinko, člani pa so bili: Ana Ziherl, Tone Toman, Viktor Repič, Martin Mencej in Dušan Bravničar.

Leta 1942 je LP prerasla v Slovensko narodno pomoč (SNP). V nadaljnjem besedilu bo zaradi poenostavitve LP in SNP označevana z LP.

LP je delovala po sekcijah.

Sekcija za pomoč ilegalčkom

Sekcija za pomoč ilegalčkom je skrbela za nepreskrbljene otroke partizanov, ilegalcev, internirancev, padlih borcev, talcev in drugih udeležencev odpora, ki so zaradi varnosti morali živeti v ilegali. Sekcija je vodila tov. Ana Ziherl. V Ljubljani je bilo sprva 15 preko LP oskrbovanih ilegalčkov, pozneje pa je število naraslo na približno 100. Oskrbovanih je bilo tudi približno 100 otrok, ki so živeli pri svojih materah.

Nekateri otroci so bili oskrbovani tudi izven LP, največ po stanovskih tovariših staršev otrok.

Otroke so dajali v oskrbo rejnikom in sorodnikom, v Ljubljani in okolici. Za iskanje primernih rejniških družin je bila zadolžena Fedja Sturm, članica LP. Iskala jih je preko terenskih odborov OF in LP. Rejniki pogosto niso vedeli, čigavega otroka imajo v oskrbi. Otroke so zaradi varnosti prijavljali pod napačnimi imeni. Za napačne prijave pri pristojnem organu je skrbela nameščenka policije Ana Gradnik.

Večkrat so otroci romali iz rok v roke, še

posebej, če je rejnikom pretila aretacija.

Nekateri rejniki so vzdrževali otroke na lastne stroške, drugi pa so preko LP dobivali pomoč – nakaznice za živila, obleke, obutev in druge potrebščine. Blago za obleke so prispevale nekatere tvrdke, organizirane žene pa so iz njega šivale otrokom obleke. Treba je pripomniti, da je bilo sprejemanje ilegalčkov v rejo tvegano, saj so represalijam bili izpostavljeni tako otroci kot rejniki.

Sekcija je skrbela tudi za zdravstveno varstvo otrok in je bila v stalnih stikih z zanesljivimi zdravniki.

Z zbranimi sredstvi LP so razpolagali rajonski odbori, terenski odbori pa so imeli pregled nad družinami, ki so potrebovale pomoč in nad ilegalčki.

Skrb za otroke, po ustanovitvi odseka za socialno skrbstvo pri SNOS

Po ustanovitvi odseka za socialno skrbstvo pri SNOS, 19. 4. 1944, je bil ustanovljen tudi referat za upravo in nadzorstvo nad civilnimi institucijami. Med institucijami so opredeljeni tudi domovi za mladino (zavetišča za osirotele otroke, zavode za osirotele otroke, dnevna zavetišča pri industrijskih centrih in počitniške domove).

V sodelovanju z referatom za invalidska vprašanja je skrbel za osirotele otroke vojnih žrtev in likvidiranih belogardistov.

Dne 29. 9. 1944 odsek za socialno skrbstvo (OSS) naroči, da se naredi spisek vseh slabotnih in bolnih otrok, ki bi šli na okrevanje v Bari (za zdaj ni podatkov, koliko otrok je odšlo). V poštev so prišli tudi otroci belogardistov.

Dne 29. 9. 1944 OSS naroča referentom za socialno skrbstvo, naj posvetijo posebno skrb otrokom, ženam in staršem padlih borcev.

Dne 10. 10. 1944 OSS zahteva, da se določijo primerni prostori za mladinske domove, poskrbi za opremo in kader. Odprt je materinski dom v Podzemlju.

To je le nekaj podatkov o delovanju OSS. Ker smo se v tem zapisu omejili le na ilegalčke, po katerih je posegala maščevalna roka okupatorja in domačih izdajalcev, bi bilo prav, da letos, v letu otroka, nekoliko širše osvetlimo razmere, v katerih je živel generacija otrok, ki pravega otroštva niso nikoli doživljali.

Ko danes razmišljamo, kako v obrambnih pripravah načrtovati skrb za ilegalčke (kolikor jo sploh načrtujemo), prav malo koristimo izkušnje NOB, čeprav se tu skrivajo odgovori na mnoga vprašanja. V Ljubljani je, kljub hudemu nasilju, odborom OF in LP uspelo poskrbeti za vse ilegalčke. Ni znano, da bi kateri izmed njih postal žrtev fašističnega terorja. Kazalo bi, da tudi skupnosti socialnega varstva in socialnega skrbstva predvidijo primerno organizacijo ilegalnega varstva ne le zaslužnih starejših članov ampak tudi ilegalčkov. Prav bi tudi bilo, da od občanov, ki so med vojno skrbeli za ilegalčke kaj več zvemo o konkretnih težavah, s katerimi so se srečevali pri opravljanju tega nevarnega, odgovornega in človeško nadvse humanega dela.

(Dalje prihodnjič)

Po poteh revolucije 79

Okrog dvesto deklet in fantov, otrok naših delavcev iz ZR Nemčije in najuspešnejših udeležencev v tekmovalstvu »Koliko poznam narodnoosvobodilno borbo«, je 2. aprila prišlo v domovino – da bi sodelovali v akciji »Po poteh revolucije 79«.

Med desetdnevni bivanjem v Jugoslaviji bodo obiskali nekaj zgodovinskih krajev in znamenitosti: Kumrovec, Bihać, Drvar, Jajce, Makljen, Jablanico, Mostar, Dubrovnik, Trebinje, Tjentište, Sarajevo, Bosnanski Brod, Jasenovac in Kozaro. Povsod bodo organizirana številna srečanja in pogovori z borci narodnoosvobodilnega boja, zgodovinske ure, predavanja, obiski muzejev, spominskih hiš ter drugih spominskih obeležij, kot tudi kulturno-zabavni programi.

OSLOBOĐENJE – 29. marca 1979

Karieristi in komunisti

Stevan Doronjski, član predsedstva SFRJ:

– S stališča komunistične etike in morale je skrajno nemoralno, če nedko hoče postati član zveze komunistov samo zato, da bi uresničil neke osebne cilje ali interese. Moramo ustvarjati takšno družbeno ozračje, ki bo pogojevalo, da se v organizacijah zveze komunistov, pa tudi v najširšem javnem mnenju moralno diskreditirajo tisti, ki iz karierskih ali drugih egoističnih pobud poskušajo priti v zvezo komunistov. Treba je tudi pogledati, če morda s čim tudi sami ne spodbujamo oziroma omogočamo takšnim ljudem, da pridejo v zvezo komunistov in ga inficirajo s svojim moralnim doje-manjem in obnašanjem.

SVIJET – 6. aprila 1979

Tovarne in politiko – delavcem

Marko Bulc na tretji seji CK ZKJ:
»Med delavci, komunisti, med državljani, je dobila pobuda tovariša Tita o kolektivnem vodenju in odgovornosti široko podporo. Ocenjeno je, da pomeni pomemben prispevek k podružbljanju političnega odločanja. To pomeni: ne samo tovarne, tudi politiko – delavcem.

VEČERNJE NOVOSTI – 6. april 1979

Delovni čas in – sprehod

Znana je naša napaka: da med delovnim časom radi skočimo do bližnje kavarne na »kozarček pogovora«, se sprehodimo do prodajne hiše, pogledamo najnovejše modele poletne garderobe. V tem nam – rečejo – nihče ni

enak. Pa so reporterji beograjske televizije prejšnji teden poskušali zvedeti, kdo so tisti, ki jih med delovnim časom vidomo v kavnarnah, trgovinah.

Odgovori so bili – različni.

– Izpulili so mi zob in sem šel malo na zrak – je rekel eden izmed mimoidočih vprašancev.

– Grem na malico – je odgovoril drugi.

– Veste, giblivi čas – gibliva malica je navihano odvrnil tretji.

Najbolj iskren je bil tridesetletnik, ki so ga reporterji srečali pred kavarno »Moskva«, v središču mesta.

– Sel sem iz pisarne, da se malo sprehodim. Šef je na potovanju...

Od dvajsetih vprašanih so bili v mestu skoraj vsi privatno, med delovnim časom.

Ne vem, kaj o njihovih izhodih mislijo predpostavljati in – ali sploh vedo za to. Očitno pa je, da je kontrola v velikem številu delovnih organizacij zatajila ali je celo ni.

VJESNIK – 3. aprila 1979

Kaj so to »dobri delavci«

Pred kratkim je bilo v neki razpravi o samoupravni problematiki v zagrebških »Esplanada« hotelih slišati tole mnenje: »Kaj bi z marksisti, nam so potrebni dobri delavci«. Podlago za takšno razmišljanje so našli v dobrih poslovnih rezultatih, ki jih ustvarjajo »Esplanadini hoteli« – povod, da se to tudi glasno pove, pa je dala kritika samoupravnih odnosov v kolektivu. Vzroki razmišljanja »a la Esplanade«, piše list »Rad«, so mnogo globlji in nedvomno presegajo razmere nekega trenutka samoupravne prakse. To pravzaprav niso več običajna razmišljanja, marveč razumevanja, ki ustvarjajo ogrode pojavov, ki jih v družbeni, samoupravni praksi imenujemo odpore. Nihče, to se razume, ne more trditi, da je nekdo samo s tem, če je komunist in družbeno angažiran, tudi dober delavec. Še manj pa je mogoče trditi, da je nekdo dober delavec, ker ni »marksist«. Nevarnost dojemanj, sličnih tem v »Esplanadu«, je prav v poskusu, da se razširi osladna teza »o dobrih delavcih, ki pošteno opravljajo svoje delo in so tihi«.

BORBA – 3. aprila 1979

Siromašna starost

Po podatkih Zveze skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja je v Jugoslaviji lani prejelo pokojnino 1.232.320 uporabnikov. Od tega je 412.431 uporabnikov starostne pokojnine, 410.240 invalidskih upokojencev in 409.652 uporabnikov družinske pokojnine.

Poprečni delovni staž starostnih upokojencev se giblje od 32 let v Sloveniji in Srbiji brez pokrajin, do 29 let v drugih republikah in na Kosovu.

Poprečne starostne pokojnine se gibljejo od 2860 dinarjev v Makedoniji do 3742 dinarjev v Sloveniji; Srbija brez pokrajin ima največ upokojencev, ki prejemajo zaradi nizkih pokojnin zaščitni dodatek (okoli 40%), in Slovenija najmanj (okoli 6%).

Poprečni delovni staž invalidskih upokojencev je 22 let, poprečna invalidska pokojnina, to velja za vso Jugoslavijo, pa je 1800 dinarjev.

Od skupnega števila uporabnikov družinskih pokojnin, so največji prejemniki v Sloveniji (2573 dinarjev) in v Srbiji brez pokrajin (2362 dinarjev).

Sicer pa: več kot polovica družinskih upokojencev prejema med 1600 in 2000 dinarji.

NIN – 1. aprila 1979